

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

Lina OBADAUSKĖ

Finansų ir investicijų ekonomikos studijų programos studentė

**INVESTICIJAS Į ŠIAURĖS VAKARŲ LIETUVOS
REGIONUS LEMIANČIŲ VEIKSNIŲ EKONOMINĖ
ANALIZĖ**

Magistro darbas

Šiauliai, 2015

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

Lina OBADAUSKĖ

Finansų ir investicijų ekonomikos studijų programos studentė

**INVESTICIJAS Į ŠIAURĖS VAKARŲ LIETUVOS
REGIONUS LEMIANČIŲ VEIKSNIŲ EKONOMINĖ
ANALIZĖ**

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, Ekonomika (L100)

Darbo vadovė:

prof. dr. Diana CIBULSKIENĖ

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu Finansų ir investicijų ekonomikos studijų programos ekonomikos magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

SANTRAUKA

Lina Obadauskė

Investicijas į Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus lemiančių veiksnių ekonominė analizė

Magistro darbas.

Magistro baigiamajame darbe tiriama veiksnių įtaka investicijoms į Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus, siekiant atskleisti susidariusius regioninius Lietuvos apskričių skirtumus. Teorinėje darbo dalyje pristatomos regionų plėtros teorinės prielaidos: pateikta regionų, regionų plėtros esmė, ją aiškinančios teorijos, skatinimo priemonės bei finansavimo šaltiniai. Taip pat pristatomi ir investicijų bei jų poveikio regionų plėtrai teoriniai aspektai: investicijų samprata, klasifikavimas, įgyvendinimo tikslai, įtaka regionų plėtrai, veiksniai, lemiantys investicijų pritraukimą į regionus. Analitinėje darbo dalyje atlikta 2004-2013 m. bendra Šiaurės Vakarų Lietuvos regionų ekonominė analizė pagal tyrimui pagrįstus veiksnius (BVP, tenkančio vienam gyventojui, vidutinį bruto darbo užmokestį, eksportą, užimtumą ir nedarbo lygį). Konstruktyvioje darbo dalyje išanalizuoti veiksniai, galintys turėti įtakos investicijų pritraukimui į Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus. Tik iš dalies yra patvirtinama išsikelta hipotezė, kad socialiniai-ekonominiai rodikliai (BVP/gyv., vidutinis bruto darbo užmokestis, eksportas, užimtumas ir nedarbo lygis) lemia investicijų pritraukimą į Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus.

SUMMARY

Lina Obadauskė

The economic analysis of the factors, which influence the investments to the North-West regions of Lithuania

Master's work.

The final work of master examined the influence of the factors for investment to the North-West regions of Lithuania, in order to disclose the regional differences among districts. There are presented the theoretical assumptions of the regional development: regions, essence of regional development, the interpretation of their theories, incentives and financing sources. The theoretical aspects of the investments and their impact on the regional development are also presented in the theoretical part of the paper: the conception of investments, classification, implementation targets, their impact on regional development, factors determining the investments attraction to the regions. Analytic part of the paper provides the 2004-2013 general economic analysis of the North-West regions of Lithuania, which is performed according to the chosen factors (GPD per capita, the average gross salary, export, the level of employment and unemployment). The constructive part of the paper analyzes the factors, which can have the impact to the investments' attraction to the North-West regions of Lithuania. The formed hypothesis that social-economic indicators (GDP per capita, the average gross salary, export, the level of employment and unemployment) influence the attraction of the investments to the North-West regions of Lithuania is partially approved in the Master's work.

TURINYS

ĮVADAS	6
1. REGIONŲ EKONOMINIO VYSTYMOŠI GALIMYBIŲ TEORINĖS PRIELAIDOS	9
1.1. Regionų ekonominio vystymosi galimybės	9
1.1.1. Regiono ir regioninės ekonomikos koncepcijos	9
1.1.2. Regionų plėtrą aiškinančios teorijos	11
1.1.3. Regionų plėtros skatinimo priemonės ir finansavimo šaltiniai	17
1.1.4. Europos Sąjungos regioninė politika	19
1.2. Investicijų ir jų poveikio regionų plėtrai teoriniai aspektai	22
1.2.1. Investicijų samprata, klasifikavimas, įgyvendinimo tikslai	23
1.2.2. Investicijų įtaka regionų plėtrai	28
1.2.3. Investicijas lemiančių veiksnių išskyrimas	30
2. ŠIAURĖS VAKARŲ LIETUVOS REGIONŲ VYSTYMOŠI EKONOMINĖ ANALIZĖ	38
2.1. Investicijas į Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus lemiančių veiksnių ekonominės analizės metodika	38
2.2. Bendra Šiaurės Vakarų Lietuvos regionų ekonominė analizė	42
2.2.1. Trumpa Šiaurės Vakarų Lietuvos regionų apžvalga	42
2.2.2. Tiesioginių užsienio investicijų pasiskirstymo Šiaurės Vakarų Lietuvos regionuose analizė	46
2.2.3. Materialinių investicijų pasiskirstymo Šiaurės Vakarų Lietuvos regionuose analizė	51
2.2.4. ES struktūrinės paramos Šiaurės Vakarų Lietuvos regionuose analizė	53
2.2.5. Gyventojų užimtumo lygio Šiaurės Vakarų Lietuvos regionuose analizė	56
2.2.6. Nedarbo lygio Šiaurės Vakarų Lietuvos regionuose analizė	58
2.2.7. BVP, tenkančio vienam gyventojui, Šiaurės Vakarų Lietuvos regionuose analizė	59
2.2.8. Darbo užmokesčio Šiaurės Vakarų Lietuvos regionuose analizė	61
2.2.9. Šiaurės Vakarų Lietuvos regionų eksporto analizė	63
3. INVESTICIJAS Į ŠIAURĖS VAKARŲ LIETUVOS REGIONUS LEMIANČIŲ VEIKSNIŲ EKONOMINĖ ANALIZĖ	67
3.1. Tiesiogines užsienio investicijas į Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus lemiančių veiksnių vertinimas	67
3.2. Materialines investicijas į Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus lemiančių veiksnių vertinimas	70
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	73
LITERATŪRA	75
PRIEDAI	81

IVADAS

Investicijos turi didelę reikšmę šalies ekonominei plėtrai ir visuomenės gerovei, o jų reikšmė regionams yra labai svarbi, nes jos turi įtakos regionų plėtrai, konkurencingumui.

Pastaraisiais metais Lietuvoje išryškėjo skirtingos ekonominės, demografinės, infrastruktūros sąlygos, darančios įtaką regionų plėtrai. Tai nulemia gyventojų įpročių formavimąsi, verslo struktūrą, pajamų ir pragyvenimo lygio netolygumus, infrastruktūros išvystymo skirtumus. Šalyje susiformavo investicijų pritraukimo zonos, kuriose koncentruojasi didžiausias gyventojų skaičius, sukuriama didžioji šalies bendrojo vidaus produkto dalis.

Tyrimo problema. Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų pasaulio šalių, atskiri regionai ekonomiškai ir socialiai yra nevienodai išsivystę. Lietuva, 2004 metais tapusi Europos Sąjungos nare, ieško būdų, kaip mažinti šiuos skirtumus tarp regionų, efektyviai spręsti jų problemas ir kelti gyvenimo lygį visoje šalyje. Todėl mūsų valstybė stengiasi atrodyti patraukliai užsienio investuotojams, yra kuriamos specialios strategijos ir programos jiems pritraukti. Lietuvoje itin sparčiai didėja konkurencija tarp regionų dėl vietinių ir užsienio investicijų pritraukimo. Tačiau kokie veiksniai lemia investicijų pritraukimą ir tokį jų skirtingą pasiskirstymą regionuose, priklauso nuo daugelio dalykų. Turbūt svarbiausias iš jų - regiono investicinis klimatas - tai eilė veiksnių, kurie naudojami, siekiant pritraukti investicijas į regioną. Garalienė ir Belazarienė (2001) teigia, kad netgi neefektyvios investicijos gerina investicinį klimatą, kurdamos investicinę infrastruktūrą bei skindamos kelią efektyvioms. Nes tik nuo investicinio klimato, daugiau nei nuo kitų veiksnių priklauso ne tik regiono, bet ir šalies ekonominė padėtis.

Pasaulio mokslininkai domėjosi ne tik šalių ekonominiu augimu, bet ir regionų plėtra. Ekonomikos teorija daro prielaidą, jog ekonominis augimas turėtų būti susijęs su investicijomis (Čiburienė, Pabijanskas, 2002). Investicijos iki šiol yra vertinamos kaip vienas iš esminių faktorių, nulemiantis ekonominę kiekvienos šalies/regionų pažangą, atskirų pramonės šakų gyvybingumą bei potencialaus augimo galimybes, o taip pat ir atskirų kompanijų finansinius rezultatus bei veiklos perspektyvas.

Pastaruoju metu Lietuvoje pastebima investicijų didėjimo tendencija. Didesnis investicijų srautas ateina ne tik iš vidaus investuotojų, bet ir iš užsienio. Didele dalimi prie regionų plėtros prisideda ES parama, skirdama lėšas, kurias galima įvardinti kaip investicijas. Apie vykdomą regioninę politiką bei regionų plėtrą įvairiose šalyse ir Lietuvoje, bei investicijų tematika nagrinėja nemažai užsienio ir lietuvių autorių: Armstrong, Taylor, Борисевич, Гейзлер, Фатеев, Bagdzevičienė, Mačys ir kt. Šia tematika nemažai straipsnių yra parašyta įvairių Lietuvos universitetų atstovų: Butkaus, Cibulskienės, Davulio, Ginevičiaus, Grigaliūnienės, Laskienės, Mackevičiaus, Matekonienės, Montvilaitės, Pekarskienės, Ruplienės, Tomaševič, ir kt. Prisidedant prie besidominčiųjų regionų plėtros ir investiciniais klausimais, siekiama iširti veiksnius, kurie gali turėti įtakos investicijų pritraukimui į Lietuvos regionus.

Kodėl Lietuvos regionai yra taip nevienodai socialiai ir ekonomiškai išsivystę? Kas tuos regionų išsivystymo netolygumus skatina? Kodėl investicijos skatina ne tik šalies, bet ir regiono ekonominį augimą? Kokie veiksniai lemia skirtingą investicijų pritraukimą ir pasiskirstymą regionuose?

Ši tyrimo tema **aktuali ir nauja** tuo, kad dažniausiai minimas šalies plėtrą skatinantis veiksnys yra tiesioginės užsienio investicijos, būtent dėl jų pasaulyje vyksta atkakli kova. Kad užsienio investuotojai savo kapitalu daro skirtingą poveikį šalies ūkiui, yra žinoma, kas lemia šių investicijų pritraukimą į šalį/regioną, nagrinėta jau seniai ir ne vieno autoriaus, tačiau kokie veiksniai lemia tiesioginių užsienio ir materialinių investicijų pritraukimą į Lietuvos regionus nedaug nagrinėta. Investicijų pritraukimas yra svarus šalies ekonomikos augimo rodiklis, kuris priklauso nuo gamybos augimo, finansinio stabilumo, verslo infrastruktūros, politinių sprendimų, apmokestinimo, privatizavimo, biurokratijos kliūčių mažinimo. Lietuva privalo reguliuoti investicijas, kad jos būtų nukreiptos į labiausiai investicijų stokojančius regionus.

Tyrimo objektas – investicijas Šiaurės Vakarų Lietuvos regionuose lemiantys veiksniai.

Tyrimo tikslas – nustatyti veiksnių įtaką investicijoms į Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus, siekiant atskleisti susidariusius regioninius Lietuvos apskričių skirtumus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Aptarti investicijų teorinę reikšmę regionų plėtrai, akcentuojant investicijas lemiančius veiksnius.
2. Atlikti Šiaurės Vakarų Lietuvos regionų pagrindinių ekonominių rodiklių kitimo analizę.
3. Išanalizuoti pasirinktus veiksnius, kurie galimai turi įtakos Šiaurės Vakarų Lietuvos regionų plėtrai, pritraukiant investicijas.
4. Atlikti investicijas į Šiaurės Lietuvos regionus lemiančių veiksnių poveikio vertinimą.

Norint iširti, kokie veiksniai turi įtakos investicijų (tiek tiesioginių užsienio, tiek materialinių) pritraukimui į Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus, suformuluota tokia **hipotezė**:

- Socialiniai-ekonominiai rodikliai (BVP/gyv., vidutinis darbo užmokestis, eksportas, užimtumas ir nedarbo lygis) turi reikšminės įtakos investicijų į Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus pritraukimui.

Raktiniai žodžiai: tiesioginės užsienio investicijos, materialinės investicijos, regionas, regionų plėtra, investicijas lemiantys veiksniai.

Tyrimo metodai: sisteminės mokslinės literatūros analizė; statistinių duomenų sisteminimas, grupavimas, grafinis duomenų vaizdavimas, gautų rezultatų lyginimas ir interpretavimas; statistinė tyrimo duomenų analizė atlikta MS Excel programa, sudarant lenteles ir paveikslus. Atlikta regresinė analizė; loginė lyginamoji analizė ir apibendrinimo metodai. (Bus atliekama naudojantis statistiniais duomenimis apie tiesiogines užsienio ir materialines investicijas, BVP/gyv., vidutinio darbo užmokesčio, eksporto, užimtumo ir nedarbo lygio rodiklius Šiaurės Vakarų Lietuvos regionuose. Taip pat šie rodikliai bus lyginami su bendrais Lietuvos rodikliais.)

Šiame darbe buvo remiamasi įvairiais **literatūros šaltiniais**: ekonominės tematikos knygomis, monografijomis, moksliniais straipsniais, konferencijų medžiaga, Lietuvos Respublikos įstatymais, statistinių duomenų analize.

Išanalizavus mokslinę literatūrą, atlikus lyginamąją analizę, regresinę analizę, apibendrinus bei susisteminus visus duomenis, įvykdžius išsikeltus darbui uždavinius bus galima daryti išvadas, kokie veiksniai lemia tiesioginių užsienio ir materialinių investicijų pritraukimą į Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus.

Tyrimo atsiribojimai. Šiame darbe analizuojami penki veiksniai, kurie gali turėti įtakos tik dviejų rūšių investicijų – tiesioginių užsienio ir materialinių – pritraukimui į Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus. Atrinktų veiksmų poveikis kitų rūšių investicijoms netiriamas.

Gautų rezultatų reikšmingumas. Didėjantis investicijų srautas lemia spartų ekonomikos augimą, kas teigiamai veikia darbo rinką bei gyventojų pajamas. Investicijos yra svarbi priemonė, skatinanti šalies pramonės konkurencingumą ir ekonomikos augimą, todėl tikslinga įvertinti veiksmus, kurie gali turėti įtakos investicijų apimtims į Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus.

Darbo struktūra.

Konceptualiojoje darbo dalyje, remiantis Lietuvos ir užsienio autorių atliktais įvairiais tyrimais, konferencijų medžiaga, įstatymais, mokslinės literatūros šaltiniais, pristatomos regionų plėtros teorinės prielaidos: pateikta regionų, regionų plėtros esmė, ją aiškinančios teorijos, skatinimo priemonės bei finansavimo šaltiniai. Taip pat pristatomi ir investicijų bei jų poveikio regionų plėtrai teoriniai aspektai: investicijų samprata, klasifikavimas, įgyvendinimo tikslai, įtaka regionų plėtrai, veiksniai, lemiantys investicijų pritraukimą į regionus.

Analitinėje darbo dalyje, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis atlikta 2004-2013 m. bendra Šiaurės Vakarų Lietuvos regionų ekonominė analizė pagal pasirinktus tyrimui veiksmus (BVP/gyv., vidutinį bruto darbo užmokestį, eksportą, užimtumą ir nedarbo lygį), lyginant regionus bendrai su Lietuva.

Tiriamajoje darbo dalyje analizuojami veiksniai, galintys turėti įtakos investicijų pritraukimui į Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus. Pateikiami tyrimo rezultatai ir jie lyginami su teorinėje darbo dalyje aprašytais autorių atliktais darbais.

1. REGIONŲ EKONOMINIO VYSTYMOŠI GALIMYBIŲ TEORINĖS PRIELAIDOS

Šiame skyriuje pristatomos regionų plėtros teorinės prielaidos: pateikta regionų, regionų plėtros esmė, ją aiškinančios teorijos bei aspektai, skatinimo priemonės bei finansavimo šaltiniai. Taip pat pristatomi ir investicijų bei jų poveikio regionų plėtrai teoriniai aspektai: investicijų samprata, klasifikavimas, įgyvendinimo tikslai, įtaka regionų plėtrai, veiksniai, lemiantys investicijų pritraukimą į regionus.

1.1. Regionų ekonominio vystymosi galimybės

1.1.1. Regiono ir regioninės ekonomikos koncepcijos

Regionų ekonomika, viena jauniausių ekonomikos sričių, šiuo metu sparčiai vystosi. Tai, kad ji atsirado palyginti vėlai, lėmė tradicinių disciplinų tendencija ignoruoti problematiškas sritis, kurios reikalauja taikyti įvairius metodus.

Regionų ekonomikos, kaip akademinės disciplinos, vystymąsi paspartino regioninės politikos sunkumai. Pastarųjų penkių dešimtmečių įvykiai akivaizdžiai parodė, kad rinkos jėgos nebūtinai turi, o dažnai netgi ir negali suvienodinti regionų pajamų. Judrumo veiksniai gali būti išbalansuoti, ir stiprūs regionai gali nukentėti nuo kapitalo nutekėjimo ar darbo jėgos migracijos. Lygiai taip stiprūs regionai gali dar labiau sustiprėti, jei bus toliau investuojama į klestinčias sritis (Mačys, 2005).

Itin plačiai regiono terminas vartojamas socialiniuose moksluose. Kaip tyrimų objektas ar priemonė, vartojamas ekonomikos, politikos, sociologijos, socialinės geografijos, vadybos, viešojo administravimo, tarptautinių santykių ir pan. moksluose (Burbulytė, 2005).

Visuotinai priimta, kad „regiono“ terminas yra susijęs su erdve, todėl galima išskirti kelias su erdve susijusias reikšmes: teritorinė; politinė ir socialinės sąveikos, ekonominė, funkcinė. *Regionas* yra įvairių erdvės koncepcijų susidūrimo rezultatas. *Tai yra ir institucinė sistema, kaip regioninio valdymo forma, arba kaip grupė institucijų, veikiančių tam tikroje teritorijoje.* Dauguma valstybių nepripažįsta regiono kaip naujos valdžios pakopos, kitos skirtingai apibrėžia regiono prigimtį ir paskirtį. ES plėtimasis į Rytų ir Centrinę Europą dar labiau išryškina „regiono“ sąvokų įvairovę. Šios priežastys sukėlė diskusijas apie tinkamos regiono koncepcijos pasirinkimą. Pirmoji grindžiama griežtu apibrėžimu: *regionas yra teritorinis vienetas tiesiogiai pavaldus centrinei vyriausybei.* Jis turi politinę reprezentavimo galią, kurią vykdo renkama taryba, o jos nesant, kiti regioninio lygio valdžios organai. Tačiau, regioninių institucijų, kurioms galima pritaikyti šį apibrėžimą yra labai nedaug (pvz.: Vokietijos Žemės, Olandijos provincijos, Prancūzijos regionai), todėl jis yra beveik bevertis. Į šį apibrėžimą nepatenka administraciniai regionai. Kaip alternatyva turėtų būti sukurtas standartizuotas apibrėžimas, kuris būtų priimtinas ES šalims narėms. Tokią išėitį pasirinko Europos Parlamentas, kai priėmė Regionų Chartiją, kurioje *regionas traktuojamas kaip institucinis teritorinis vienetas tarp*

centrinės valdžios ir vietos savivaldos. Tokio regiono pagrindinė atsakomybė yra ekonomikos plėtros skatinimas ir nacionalinio konkurencingumo stiprinimas (Išoraitė, 2008).

Skirtinguose mokslo šakose regionas traktuojamas gana skirtingai (žr. 1 lentelė).

1 lentelė

Regiono samprata skirtingose mokslo šakose

Mokslo šaka	Regiono samprata
Demografija	Kaip gyvenamoji aplinka, kurioje yra kuriamos žmonių gyvenimo sąlygos.
Ekologija	Kaip teritorija, kuri daro poveikį supančiai aplinkai.
Ekonomika	Socialinė – ekonominė visuma, kur vyksta materialinės gamybos procesai.
Socialinė – ekonominė geografija	Gamybos objektas arba kaip aplinka, kurioje gyventojai ir materialinė gamyba yra tarpusavyje susiję.

Sudaryta darbo autoriaus, remiantis šaltiniu: Tijūnaitienė, R., Giedrimienė, L. (2002). Globalizacija versus regionalizmas. Regionų plėtra–2002. *Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Technologija. p. 191 – 195.

Regioninėje ekonomikoje regionas traktuojamas labai neapibrėžtai, dažniausiai kaip nacionalinės ekonomikos geografinis subvienetas (Armstrong, Taylor, 2000). Šiuo atveju regionai gali apimti administracinės ar politinės jurisdikcijos sritis, kurių ribos gali varijuoti nuo tokių santykinai didelių plotų kaip pati valstybė iki tokių santykinai mažų plotų kaip vietos valdžia.

Galima išskirti tokias populiariausias regiono sampratas ekonominiuose tyrimuose (Burbulytė, 2005):

- *centrinis regionas* – tai J. Friedmanno pasiūlytas terminas, skirtas apibūdinti koncentruotas metropolines ekonomikas, kurias sudaro vienas ar keli miestai, sukuriantys palankią erdvę naujovėms ir ekonominiam augimui;
- *nykstantis regionas* – tai regionas, kuriam būdingas visiškas ekonominis nuosmukis, pasireiškiantis gamybos įmonių ar įstaigų uždarymu, kapitalo pasitraukimu ir darbo jėgos emigravimu;
- *depresinis regionas* – tai kažkada aukštą pramoninio išsivystymo lygį pasiekęs regionas šiuo metu, lyginant su kitais regionais, patiriantis ekonominį sąstingį;
- *neišsivystęs regionas* – tai regionas, kuriame natūralieji išteklių dar nepanaudoti, pramoninė veikla yra minimali ar visiškai neišplėtotą, labai žemas regiono gyventojų gyvenimo lygis ir labai mažos pajamos.

Taigi ekonomikos mokslai regioną (jo suvokimą) pasirenka kaip tyrimų objektą, pažinimo dalyką ir veiksmų priemonę. Ekonomikoje regionų teorija atlieka *tris pagrindines funkcijas* (Kosiedowski, 2001):

- *tiriamąją*: padeda metodologinius ir metodinius pagrindus ekonominiams regionų tyrimams ir studijoms;
- *pažintinę*: abstrahuoja realybę;
- *taikomąją*: padeda kurti prielaidas ir išvadas regioninėje politikoje.

Regioninę ekonomiką sunku atsieti nuo ekonominės geografijos (Степанов, 2000). Šiandienos mokslinėje literatūroje regioninė ekonomika dažniausiai suvokiama kaip savarankiškas ekonomikos dalykas. Tiriamos tokios regioninės ekonomikos problemos kaip:

- valstybės regioninė politika;
- ekonominės ir socialinės plėtros regioninių programų rengimas ir įgyvendinimas;
- regionų specializacijos efektyvumas ir kompleksinė plėtra;
- ekonominis rajonavimas;
- rajonų planavimas, kiti klausimai.

Šalies vidaus regionai turėtų konkuruoti ne tarpusavyje, o su kitų šalių regionais. Šalies regionų bendradarbiavimas sutelkia žmogiškuosius bei ekonominius išteklius (Mathis, Jackson, 2002), išlygina regionų ekonominio išsivystymo lygio skirtumus, didina šalies pajamas bei tarptautinį konkurencingumą (Tamošiūnas, 2004).

Apibendrinant galima teigti, jog regionų ekonomika yra viena jauniausių ekonomikos sričių, kurios vystymąsi paspartino regioninės politikos sunkumai. Nors regiono sąvoka dažnai tampa mokslininkų diskusijų objektu, nors regionas skirtinguose mokslo šakose traktuojamas gana skirtingai, ir regionus galima klasifikuoti pagal atskirus kriterijus, grupes ir pan., tačiau regionas yra pagrindinis regioninės politikos komponentas, kuriame yra vykdoma ir įgyvendinama regioninė politika. Regionas – tai visų pirma teritorinis vienetas, kuris visų pirma geografiniu požiūriu skiriamas nuo kitų vienetų tam tikru funkciniu pagrindu. O papildomi regiono išskyrimo kriterijai gali būti įvairūs – ekologinis, kultūrinis, administracinis, demografinis, istorinis, socialinis ar ekonominis ir pan.

1.1.2. Regionų plėtrą aiškinančios teorijos

Svarbu ne tik skirstyti teritorijas į regionus, bet ir tinkamai juos valdyti. Šiuo tikslu analizuojamas ir vertinamas regiono plėtros procesas, ieškoma kintamųjų, kurie daro įtaką pokyčiams regionuose. Taigi sąvoka „plėtra“ atspindi pažangą, modernizaciją, technologijų ir technikos tobulėjimą bei šių procesų sąlygojančius pokyčius. Plėtra tai – šiandieninės kartos poreikių vystymas, turintis patenkinti dabartinius poreikius, nesukeliant pavojaus ateities kartoms. Tuo tarpu regiono plėtra – tai bendruomenės socialinio, ekonominio, aplinkosaugos, sveikatos apsaugos, technologijos, kultūros ir rekreacijos gyvenimo aspektų vystymas tam tikroje teritorijoje.

Regionų ekonominė plėtra – tai regiono ekonomikos augimas, sudarantis sąlygas įvairių bendruomenės gyvenimo sričių plėtrai (Mačerinskas, Matekonienė, 2003). Bagdzevičienė ir Dapkus (2005) teigia, kad regionų plėtra yra toks regioninės sistemos funkcionavimo būdas, kuris nukreiptas į teigiamą gyvenimo lygio ir kokybės dinamiką, aprūpintą pastovia, subalansuota teritorijos potencialų (socialinio, išteklių, ūkio, ekologinio) reprodukcija. Šiuo atveju regionų plėtra nėra utopija arba nepasiekiamas idealas, o visuotinai priimta regioninės būklės norma ir bet kurie nukrypimai

traktuojami kaip degradacija, sisteminė krizė, depresija ir pan. Gali būti išskirti tokie regionų plėtros požymiai: pastovumas, subalansuotumas ir socialinė orientacija.

Remiantis įvairiais moksliniais požiūriais galima teigti, kad nėra visuotinai priimto regionų plėtros proceso apibrėžimo, nes šis procesas yra kompleksinis. *Regionų plėtrą galima apibūdinti, kaip bendruomenės gyvenimo socialinio, ekonominio, aplinkosaugos, sveikatos apsaugos, technologijos, kultūros ir rekreacijos aspektų vystymą tam tikroje teritorijoje* (Bagdzevičienė ir kt., 2002). Šiuo atveju modelis turėtų būti vertinamas regiono plėtros kontekste, atsižvelgiant į esminius regiono plėtros principus ir regiono plėtros proceso aspektus, o galutiniame rezultate jis turi prisidėti prie regiono ekonominio potencialo augimo bei gyvenimo lygio ir kokybės gerinimo.

Vakarų valstybių patirtis rodo, kad regionų plėtra buvo vykdoma tokiomis kryptimis: skubi pagalba probleminiams regionams, regionų plėtros subalansavimas, regionų restruktūrizacija, vidinio potencialo panaudojimas, smulkaus ir vidutinio verslo skatinimas, klasterių formavimas (Tamošiūnas, 2004).

Siekiant nustatyti nacionalinės, regioninės bei vietinės valdžios vaidmenį regionų ekonomikos plėtroje bei ją įgyvendinančių priemonių sistemą būtina taikyti klasikinės ekonomikos teorijos ir vadybos nuostatas, formuojančias teorinius regionų plėtros pagrindus.

Mokslinėje literatūroje pateikiama keletas regionų augimo ir plėtros teorijų. Daugumoje teorijų valstybės augimo modeliai tiesiogiai pritaikomi regionams. Plačiausiai taikomos šios regionų plėtros teorijos: visuomenės raidos etapų teorija; išteklių teorija; eksportu pagrįsta teorija; metropolijos - užkampio teorija (metropolijos – periferijos teorija); urbanizacijos masto ekonomijos teorija. Šios teorijos yra sukurtos remiantis ekonomiškai stipriausių šalių ekonominio vystymosi istorija. (VŠĮ Lietuvos regioninių tyrimų institutas, 2002).

Svarbiausia regioninės plėtros teorijų užduotis yra pagrįsti ekonominio augimo sąlygas. Daugelis regionų rengia naujus strateginius planus, siekdami aukštesnio regioninio konkurencingumo ir norėdami pritraukti naujas investicijas (Ačaitė, 2005).

Visuomenės raidos etapų teorija. Tijūnaitienė ir kiti autoriai (2004) teigia, kad ekonomika pereina 5 stadijas: tradicinę visuomenės, pradinių sąlygų, pakilimo, brendimo, didelio masinio vartojimo. Ekonomika praeina šiuos etapus, besivystydama nuo orientuotos į žemės ūkį iki visiškai išvystytos ekonomikos, orientuotos į paslaugas. Tinkamos ekonominės priemonės bei pasiruošimas kiekvienam naujam etapui leistų šaliai greičiau pasiekti aukščiausią išsivystymo lygį. Siūlomos jau patikrintos ekonomikos spartinimo priemonės. Tačiau teorija yra pernelyg apibendrinta – joje nenurodomos tikslios ekonomikos augimo sąlygos kiekviename plėtros etape. Be to, teorija nelabai tinka mažai išsivysčiusiems šalims. Lemiamą įtaką ekonomikos plėtrai turi tokie veiksniai kaip kapitalo kaupimas, investavimas bei efektyvus vyriausybės vaidmuo (Mačerinskas, Matekonienė, 2003).

Išteklių teorija. Ji teigia, kad pagrindinė varomoji ekonominės plėtros jėga yra užsienio paklausa šalies ar regiono specializuotam eksportui. Teorija yra efektyvi, tačiau gali būti taikoma tik regionuose, kurie turtingi gamtinių išteklių. Vyriausybė imasi visų priemonių, kad šalis išsaugotų konkurencinį pranašumą. Eksportui bei su juo susijusioms ūkio šakoms skiriama daugiausia investicijų (Mačerinskas, Matekonienė, 2003).

Eksporto teorija. Regionų ekonomikos plėtros iki 2015 metų strategijos projekte (2002) rašoma, kad ekonominė plėtra priklauso nuo eksporto didinimo. Ji ignoruoja galimybę gaminti įvairių rūšių produktus ir paprastai prieina išvados, kad ilgalaikėje perspektyvoje regionas gali augti vien dėl savo eksporto augimo. Remiantis eksportu pagrįsta teorija, ekonomika klasifikuojama į du sektorius: eksportuojantis arba pagrindinis sektorius, kuris yra lyg ekonomikos stuburas ir paslaugų sektorius, kuris aprūpina eksporto sektorių ir jo darbuotojus pajėgumais. Tik šalys, turinčios gerai išvystytą infrastruktūrą, gali nesunkiai didinti pajamas gamindamos užsienyje paklausią produkciją. Tačiau eksportu pagrįstas augimas skatina paviršutinišką ekonomikos vystymą; galimi pašaliniai neigiami efektai, dažniausiai socialinėje bei aplinkosaugos srityse (Mačerinskas, Matekonienė, 2003).

Metropolijos – užkampio teorija arba dar kitaip vadinama **metropolijos – periferijos teorija.** Tijūnaitienė ir kiti autoriai (2004) teigia, kad kapitalizmas skatina skursti tautas, taigi skatina ekonomikos regresiją. Mačerinskas ir Matekonienė (2003) sako, kad ekonomikos vystymo laikotarpiu atsiranda regioninis disbalansas: ekonominė veikla koncentruojasi metropolijoje, o periferiniai regionai vystosi lėčiau. Metropolijos, nors dažnai kaltinamos periferijų išnaudojimu, iš tikrųjų skurstantiems regionams atneša didelę naudą, prisidėdamos prie jų ekonominės plėtros.

Urbanizacijos masto ekonomijos teorija. Ši teorija yra visiškai kito pobūdžio regiono augimo teorija, kur pagrindinis vaidmuo ekonominėje regiono plėtroje tenka miestui. Jau seniai buvo pastebėta, kad urbanizuota teritorija yra augimo variklis regione (VŠĮ Lietuvos regioninių tyrimų institutas, 2002).

Apibendrinant galima teigti, kad ekonominės plėtros teorijose esminiais ekonomikos augimo veiksniais laikomas santaupų kaupimas bei investavimas į įrengimus, infrastruktūrą bei žmogiškąjį kapitalą, taip pat efektyvi valstybės politika, ekonominis atvirumas. Santaupų normos didėjimas (kartu ir valstybės/regionų ekonominis augimas) priklauso nuo gyventojų skaičiaus augimo (Mačerinskas, Matekonienė, 2003).

Pastaruoju metu vieno aspekto nepakanka norint įvertinti regiono plėtros procesą. Jis turi būti paremtas optimalia regionų plėtros dedamųjų (socialinis, gamtinis bei ekonominis regionų plėtros aspektai) proporcija ir nukreipta į gyvenimo lygio bei kokybės gerinimą per šias dedamąsias. Šie plėtros aspektai yra persipynę tarpusavyje ir griežtų ribų tarp jų nėra (Bagdzevičienė ir kt., 2002).

Socialinis regionų plėtros aspektas. Kadangi vien tik „sunkūs veiksniai“ (ekonomikos kultūra, darbo išlaidos, nuosavybės kainos ir t.t.) nepaaiškina regionų plėtros arba nuosmukio, todėl dėmesys

buvo nukreiptas į kultūros dimensiją, kuri parodoma per dviejų susijusių problemų prizmę (Dokurnevič, Bagdzevičienė, 2002):

- „regiono identiškumo“ svarbą – žmonių prierašumo jausmą regionui (identifikaciją su regionu);
- regiono specifikos svarbą – žmonių kasdienio gyvenimo turinį, „ekonominę ir darbo kultūrą“ arba „mentalitetą“.

Kalbant apie socialinį regionų plėtros aspektą, būtų tikslinga paminėti dar vieną istorinį žingsnį, kuomet regionų plėtrą buvo pradėta traktuoti kaip žmogiškąją plėtrą. Iš pradžių dėmesys buvo sukonzentruotas trimis esminiams dalykams: 1. ilgo ir sveiko gyvenimo galimybei; 2. žinių siekimo galimybei; 3. išteklių gavimo galimybei, norint užtikrinti normalų gyvenimo lygį. Prie minėtų veiksmų vėliau prisidėjo vyrų ir moterų lygios teisės, įvairūs stabilumo aspektai, politinio gyvenimo demokratizavimas, decentralizuotas sprendimų priėmimas, sugebėjimas priešintis neigiamai materialinių ir socialinių aplinkos sąlygų įtakai, asmeninis saugumas ir kt. (Martinussen, 1999).

Skirtumai ekonominėse ir socialinėse struktūrose arba sąlygose iš dalies priklauso nuo regiono geografijos ir reikšmės.

Taigi, socialinis regionų plėtros aspektas yra labai svarbus ta prasme, kad jis tiesiogiai susijęs su gyventojų gyvenimo lygiu ir kokybe – socialine orientacija – esminiu regionų plėtros principu.

Gamtinis regionų plėtros aspektas. Julien ir Lachance (2001) dinaminę regionų plėtrą siūlė nagrinėti trimis kryptimis:

1. visiško pranašumo buvimas (mineralinių išteklių turėjimas, dideli miškų plotai ir t.t.);
2. investicinis patrauklumas (investuotojų požiūriu);
3. užsienio investicijų srautas į regioną.

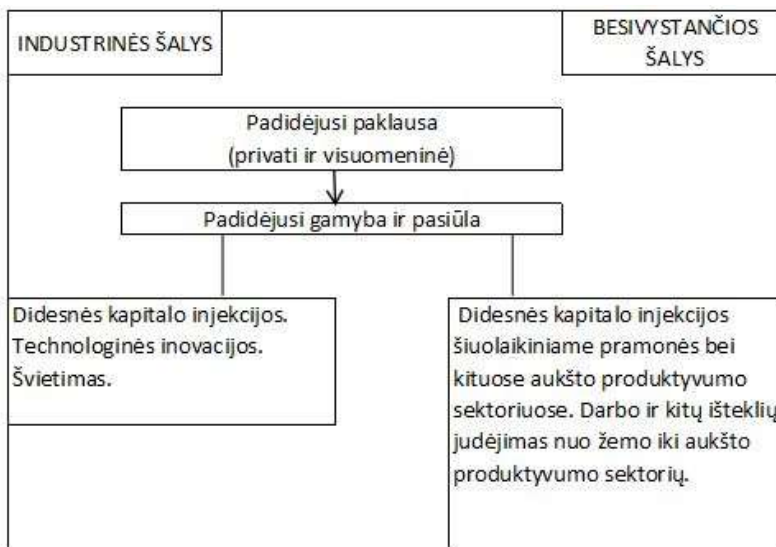
Šis aspektas buvo pavadintas gamtiniu todėl, kad konkretaus regiono dinaminės plėtros pagrindą, pagal Julien ir Leichance (2001), sudaro gamtiniai išteklių arba sąlygos, suteikiančios regionui visišką pranašumą. Visiškas pranašumas, kad ir tam tikram laikui (mineraliniai išteklių, miškai, jūra ir saulė plaukiojimui arba sniegas slidinėjimui ir pan.), sąlygoja regiono investicinio patrauklumo augimą: garantuojamas pelnas per tam tikrą laiko tarpą. Šios dvi pozicijos padeda pereiti prie trečios krypties – didelio investicijų srauto į regioną, kadangi investuotojus traukia turimi pranašumai, maža rizika ir pastovus pelnas iš investicijų.

Dokurnevič ir Bagdzevičienė (2002) mano, kad visišką pranašumą gali suteikti regionui ne tik gamta, bet ir palanki verslui aplinka regione, patraukli mokesčių sistema ir kiti veiksniai. Pagaliau, kai kurių regionų plėtra paremta specifiniais per amžius vystomais įgūdžiais, sustiprintais ryšiais su pramone. Aišku, visišką pranašumą yra svarbus regiono privalumas, kuris gali būti lemtingas konkurencinėje kovoje, tačiau nereikia pamiršti, kad, ypatingai gamtinis potencialas reikalauja reprodukcijos – naudojimas turi remtis pastovumo principu. Iš kitos pusės kiekvienas regionas turi

savo konkurencinių pranašumų rinkinį ir ne tik „gamtos apdovanoto“ regiono padėtis visada yra pirmaujanti.

Ekonominis regionų plėtros aspektas. Didelė grupė mokslininkų, vertindama regioną, kaip „socialinės-ekonominės erdvės visumą, charakterizuojama visų nuosavybės formų gamybos struktūra, gyventojų, darbo vietų koncentracija bei turinčią savo teritorijos valdymo organus“, regionų plėtrą suveda į ekonominę plėtrą, kurios pagrindas – evoliucija ir pažanga (Бильчак, Захаров, 1998).

Taip pat reikia pastebėti, kad ekonominė plėtra buvo neatsiejama nuo ekonomikos augimo teorijų, kurios analizavo įvairių veiksnių įtaką ekonomikos augimui. Martinussen (1999) skiria kelis skirtingus ekonominio augimo šaltinius industrinėse ir besivystančiose šalyse (žr. 1 pav.).

1 pav. Ekonominio augimo šaltiniai industrinėse ir besivystančiose šalyse

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Martinussen, J. (1999). Society, state&market: a guide to competing theories of development. Bangladesh: The University Press Limited. p. 99

Ekonominiam regionų plėtros aspektui galima priskirti ir Deivido Makleodo modelius („iš viršaus į apačią“ arba tradicinį (klasikinį) ir „iš apačios į viršų“), apibendrinančius įvairių autorių nuomones. Tradicinio regionų plėtros požiūrio charakteristikos būtų tokios: stipriai akcentuojama centro/periferijos poliarizacija, kuomet kapitalas juda iš centro į periferiją, o ištekliai – atgal į centrą (pavyzdžiui, investicijos į naftos pramonę juda iš didelių miestų į periferiją, o naftos srautai – į didelius miestus, turinčius gamybinę galią); plėtra (spontaniška arba skatinama) prasideda keliuose dinaminiuose sektoriuose ir geografinėse teritorijose ir plinta į kitus sektorius ir teritorijas; labiausiai akcentuojama urbanizacijos ir pramonės, intensyvaus kapitalo plėtra, priėjimas prie aukščiausių technologijų (Dokurnevič, Bagdzevičienė, 2002). Pagrindinė šio požiūrio problema yra atvirkštinės srovės efekto rizika, kuri atsiranda, kai investuotas kapitalas ir ištekliai juda iš periferijos atgal į centrą.

Pagal modelį „iš apačios į viršų“, sprendimai ir galia turi būti kuo arčiau apačios (periferijos), tada ekonominis augimas ir plėtra vyks greičiau, nei rizikingi projektai „uždėti iš viršaus“: svarbi kiekvieno regiono struktūrinė kompozicija; sėkmė arba nesėkmė priklauso nuo vietinių sąlygų: regioninės

politikos, infrastruktūros, kvalifikuotos darbo jėgos pasiūlos, kainų lygio, gyventojų tankumo. Perspektyvius regionus charakterizuoja greito augimo sektoriai (naftos, aukštų technologijų), aukštas paslaugų lygis, šiuolaikiškas turizmas ir pan.

Kiekvieno iš šių modelių taikymas priklauso nuo konkretaus regiono, galimas ir šių dviejų modelių junginys.

Taigi, ekonominis aspektas yra esminis regionų plėtroje. Jis - svarbiausia bendruomenės plėtros sudedamoji dalis, kadangi aprūpina bendruomenę finansiniais ištekliais, kurie yra būtini norint vystyti kitus bendruomenės plėtros aspektus (Bagdzevičienė ir kt., 2002). Juk ekonominės regionų plėtros tikslas yra didinti turto kūrimo tempus regione bei aprūpinti jį finansiniais ištekliais, kurie būtini kitų regiono plėtros aspektų vystymui.

Norint suprasti, kokią įtaką ekonomikos plėtra gali daryti kūrimo procesui regione, svarbu suvokti fundamentalius ekonominės veiklos komponentus. Bet kokios ekonominės veiklos pagrindas yra penki esminiai ekonominės veiklos komponentai: žmogiškųjų išteklių plėtra; technologijų ir socialinių inovacijų kūrimas; transporto ir ryšių infrastruktūros tobulinimas; kapitalo rinkos plėtotė; modernių vadybos metodų taikymas. Nagrinėjant regiono ekonominę – socialinę plėtrą, regiono privalumus ir trūkumus, reikia įvertinti minėtus esminius ūkinės veiklos komponentus. Jei vieno ar kelių komponentų raida bus netolygi, tai trukdys ar netgi ribos regiono plėtrą (Mačys, Stempkauskas, 2000).

Regionų plėtra turi būti vykdoma nuosekliai, planingai. Labai svarbu suformuoti lanksčią regionų plėtros politiką, greitai reaguojančią į ekonominius, socialinius ir politinius pokyčius. Integruotos plėtros politika turi siekti išlaikyti balansą tarp pramonės, žemės ūkio, statybos ir kitų veiklų, paslaugų sferos vystymo, gamtos išteklių racionalaus naudojimo bei patvarios socialinės – kultūrinės plėtros (Kirstukas, 2000).

Pagrindinė regionų plėtros strategija yra įkurti institucijas, keisti fizinę infrastruktūrą ir įgyvendinti regionines politikas, užtikrinančias ilgalaikę palaikomą plėtrą. Plėtra apima platesnę viziją nei paprastai padidintas vartojimas. Tai reiškia ne tik augantį gyventojų skaičių, bet vis labiau patenkintus jų socialinius, politinius, kultūrinius ir materialius siekius. Plėtra yra daugiau nei ekonominis augimas ar tokio augimo strategija, nes visuomenės poreikiai apima daugiau nei materialus komfortas ar ekonominių rodiklių augimas (Mačys, Stempkauskas, 2000).

Apibendrinant galima teigti, kad regionų plėtrą galima apibūdinti, kaip bendruomenės gyvenimo socialinio, ekonominio, aplinkosaugos, sveikatos apsaugos, technologijos, kultūros ir rekreacijos aspektų vystymą tam tikroje teritorijoje. Regionų plėtros teorijų įvairovė įgalina plėtrą analizuoti kaip daugialypį procesą, kuris skatina permainas socialinėse, institucinėse, politinėse ir ekonominėse struktūrose. Įvertinant regiono plėtros procesą, regionų plėtros aspektai turi būti optimaliai proporcingi vienas kitam ir persipynę tarpusavyje, tarp kurių griežtų ribų nėra. Ekonominis aspektas yra svarbiausia bendruomenės plėtros sudedamoji dalis. Ekonominės regionų plėtros tikslas yra

didinti turto kūrimo tempus regione bei aprūpinti jį finansiniais ištekliais, kurie būtini kitų regiono plėtros aspektų vystymui.

1.1.3. Regionų plėtros skatinimo priemonės ir finansavimo šaltiniai

Rengiant regionų plėtros strategiją, pirmiausia yra išanalizuojama regiono ekonominė būklė bei išskiriamos pagrindinės probleminės sritys. Kadangi regioninė politika apima daug sričių, problemų spektras gali būti labai platus, pradedant ekonomine ir baigiant etnine – kultūrine. Taigi, *regionų plėtros tikslas – nustatyti pagrindines regiono problemas, parinkti bei nurodyti priemones bei instrumentus, galinčius jas spręsti* (Mačerinskienė, Sabaitė, 2000).

Ekonominė valstybės įtaka, siekiant sumažinti ar panaikinti regionines disproporcijas, vykdoma dviem pagrindiniais metodais (VŠĮ Lietuvos regioninių tyrimų institutas, 2002): 1) naujų pramoninių objektų statybos aukšto ekonominio išsivystymo lygio regionuose apribojimas; 2) pramoninių objektų įkūrimo silpnai išsivystytuose, depresiniuose regionuose skatinimas.

Regionų ekonominės plėtros **skatinimo priemonės** yra tiesioginio ir netiesioginio poveikio. Labiausiai paplitusios **tiesioginės** skatinimo priemonės: lengvatinis kreditavimas; subsidijos kapitalinei statybai; darbuotojų paruošimo ar perkvalifikavimo išlaidų dengimas; išlaidų, susijusių su gamybos pajėgumų perkėlimu, kompensavimas; mokesčių lengvatos, neretai – tam tikram laikotarpiui visiškas atleidimas nuo mokesčių; pagreitinta amortizacija; transportavimo, elektros energijos tarifų mažinimas ir pan. Vakarų valstybių patirtis parodė, kad pastaraisiais metais būtent lengvatiniai kreditai yra efektyviausia regionų ekonomikos plėtros priemonė (Simanavičienė, Kilijonienė, 2004).

Greta tiesioginės ekonominės paramos taikomos **netiesioginės** paramos priemonės. Tai specialios vyriausybės atsilikusių regionų plėtros programos, pagal kurias statomi infrastruktūros objektai (ypač magistraliniai keliai), moksliniai pramoniniai kompleksai (mokslo technologijų parkai, inkubatoriai ir pan.); kuriamos valstybinės įmonės; tuose regionuose įsikūrusioms įmonėms duodami stambūs valstybiniai užsakymai ir pan. (Борисевич ir kt., 2002).

Vakarų valstybėse ypatingas dėmesys teikiamas smulkaus ir vidutinio verslo plėtrai, kaip vienai iš ekonomikos regioninės plėtros formų.

Galima teigti, kad jei norima greito plėtros efekto – alternatyvos **užsienio investicijoms** nėra. Jos sąlygoja naujų darbo vietų kūrimą, rinkų atsiradimą, ekonomikos augimą. Bet naujai sukurtas užimtumas – tai dar ne regiono ekonominė plėtra, nes ilgalaikėje perspektyvoje tokie stambūs tarptautinių kompanijų filialai sunkiai išgyvena, smarkiai priklauso nuo lengvatų ir subsidijų (Simanavičienė, Kilijonienė, 2004). Tikroji alternatyva yra judėti lėčiau, bet daugiau daryti patiems: daugiau finansuoti savus projektus, geriausiai panaudojančius savus išteklius, sudaryti palankesnes sąlygas įmonėms gauti paskolų ir lėšų rizikos kapitalui finansuoti.

Norint racionaliai paskirstyti investicijas reikia atlikti investicinio klimato analizę. Tai reikštų įvairių veiksnių – socialinių, ekonominių, organizacinių, teisinių, politinių, kultūrinių – tyrimą ir įvertinimą. Iš šios analizės matyti investicinių objektų patrauklumo ir investicijų į juos tikslingumo laipsnis. Investiciniai sprendimai yra vieni iš sudėtingiausių, nes šiuo atveju būtina įvertinti įvairias situacijas, veiksnius ir tendencijas (Mačerinskienė, Sabaitė, 2000).

Investicijos turi labai didelę reikšmę kiekvienos šalies ekonomikos plėtrai ir visuomenės gerovei, be to, ne mažiau svarbi jų reikšmė ir įmonėms. Investicijos yra vienas iš svarbiausių veiksnių, turinčių įtakos įmonių finansinei būklei, veiklos tęstinumui, plėtrai ir konkurencingumui (Tomaševič, Mackevičius, 2010). Tačiau kapitalo investicijos nėra vienodai prieinamos visuose regionuose. Tokių „skriaudžiamų“ regionų administracija turi ypač stengtis informuoti potencialius investuotojus apie palankias galimybes regione arba stengtis juos privilioti kitomis vietinių mokesčių nuolaidomis (Mačys, Stempkauskas, 2000).

Kitas šiuo metu gan veiksmingas ir dažnas finansavimo šaltinis yra **ES struktūriniai fondai**. Tai regioninės politikos, kuria siekiama sumažinti regionų išsivystymo skirtumus ir skatinti menkiau išsivysčiusių regionų plėtrą, finansiniai instrumentai (Mačys, Stempkauskas, 2000). Naudojant finansinę paramą, galima geriau panaudoti žmogiškuosius, inovacinius, rekreacinius ir kitus išteklius, taip pat sėkmingai mažinti ekonominės plėtros atotrūkį tarp skirtingų šalies regionų. ES valstybės narės gauna finansinę paramą iš keturių struktūrinių fondų (žr. 2 lentelė) ir Sanglaudos fondo.

2 lentelė

ES struktūrinių fondų intervencijos sritys

Eil. Nr.	ES struktūrinis fondas	Intervencijos sritys
1.	Europos regioninės plėtros fondas (ERPF)	Gamybos sektorius, infrastruktūra, vietos plėtra ir techninė parama
2.	Europos socialinis fondas (ESF)	Nacionalinių užimtumo veiksmų planų įgyvendinimas, tarp jų aktyvios darbo rinkos politikos priemonės, socialinė intervencija, švietimas ir mokymas, kt. Be to, teritoriniai užimtumo paktai, informacinės visuomenės priemonės bei lygių galimybių priemonės
3.	Europos žemės ūkio garantijų ir orientavimo fondo (EŽŪ-GOF) orientavimo skyrius	Lydimosios priemonės ir kitos kaimo plėtros priemonės (ūkių pertvarka, mokymas, perdirbimas ir rinkodara)
4.	Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas (ŽOFI)	Žuvininkystės sektoriaus pertvarkymo priemonės

Šaltinis: Nakrošis, V. (2003). Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. Vilnius: Eugrimas, p. 10

ES fondų parama turi būti suderinta su kitomis ES politikomis, kurios neturi atskirų finansavimo iš ES biudžeto šaltinių. ES finansiniai instrumentai kartu turi siekti ekonominio augimo, socialinės sanglaudos ir aplinkos apsaugos, kitaip sakant, - tolydžios plėtros (Nakrošis, 2003).

Apibendrinant galima teigti, kad regionų plėtros skatinimo priemonės yra tiesioginės ir netiesioginės. Norint greito regionų plėtros efekto – alternatyvos užsienio investicijoms nėra. Jos

atneša naujas darbo vietas, rinkas, sėkmę. Investicijų politika turėtų būti skatinanti investavimą tuose regionuose, kur jie labiausiai reikalingi, riboti finansinių institucijų siekius finansinius išteklius išvežti iš regiono ar iš šalies ir kt. Taip pat gan dažnas ir labai paplitęs finansavimo šaltinis – ES struktūriniai fondai, kurie siekia sumažinti regionų išsivystymo skirtumus ir skatina menkiau išsivysčiusių regionų plėtrą.

1.1.4. Europos Sąjungos regioninė politika

ES regioninė politika yra neatskiriama nuo Europos Sąjungos pagrindinių tikslų: demokratijos plėtimo, ūkio stiprinimo, gyventojų socialinės gerovės ir takaus gyvenimo būdo – santarvės žemyne užtikrinimo. Kadangi šią organizaciją sudaro labai skirtingos šalys pagal teritorijos dydį, gyventojų skaičių, ekonomikos išsivystymą ir kultūrinę įvairovę, tai pagrindiniams tikslams pasiekti pasirinkta labiau sugretinama ir universalesnė struktūra – regionai. Per juos ir siekiama įgyvendinti pagrindinius tikslus, harmoningai integruoti į bendrą visumą valstybes nares, jų gyventojus. Dėl to regioninė politika yra ne tik prioritetinga ES sritis, bet ir pagrindinė ekonominės plėtros, aukšto gyvenimo lygio užtikrinimo priemonė (Čaplikas, 2006).

ES regioninė politika formavosi nuo pat ES kūrimosi, bet iš pradžių nebuvo tokia aiški ir reikšminga. Reikėjo tam tikro laiko ir lėšų regioninės politikos institucijoms ir jos fondams steigti, vėliau juos nuolat papildant ir plečiant iki didžiausios bei svarbiausios biudžeto dalies. Didelę įtaką ES regioninei politikai darė jos valstybių narių regionai, jų politiniai interesai, kultūriniai ir ūkiniai siekiai. Regionams buvo svarbiausia, kad pasiektas regioninės demokratijos lygmuo savo valstybėse nebūtų mažinamas ir siaurinamas bendrojoje tarptautinėje Europos Bendrijos (EB) organizacijoje.

Šalys narės suprato, kad integracijos procesas gali pagilinti regionines problemas, nes Sąjungos konkurencijos taisyklės skatino laisvą prekybą ir išteklių mobilumą. Per šeštąjį dešimtmetį Sąjungos regionų ekonominiai skirtumai mažėjo neryškiai. Todėl, kai 1969 m. Komisija priėmė pirmus pasiūlymus dėl bendros regioninės politikos, Taryba nesiėmė jokių veiksmų. 1971 m. spalį Sąjunga apibrėžė keletą pagrindinių savo veiklos principų, kuriais vadovaudamasi numatė nacionalinės regioninės pagalbos schemą: a) turi būti viršutinė leidžiamų investicijų, remiančių regionų vystymąsi, riba; b) visa parama turi būti „atvira“, o tai reikštų, kad jos dydis būtų lengvai nustatomas; c) parama turi būti specifiniams regionams, o ne visai nacionalinei teritorijai (Mačys, 2005).

Nors ES regioninė politika tapo labiau regima nuo 1975 m., kai buvo įkurtas Europos Regioninis Plėtros fondas (ERPF), tačiau galutinai suformuota buvo jau po 1989 m. reformų, įgyvendinančių Vieningąjį Europos aktą. Pastarasis patvirtino ekonominės ir socialinės sanglaudos tarp šalių narių principą ir šios reformos metu buvo įteisinti vadinamieji ES struktūriniai fondai (SF). Sanglaudos principą galutinai įtvirtino Maastrichto sutartis, po kurios, 1993 m. reformuojant SF, buvo papildomai įkurtas Sanglaudos fondas. Šis fondas kartu su keturiais SF ir sudaro svarbiausius ES struktūrinės

paramos ramsčius. Laipsniškai ES regioninė politika nuo kelių procentų dalies 1970-aisiais pasiekė 1/3 bendrijos biudžeto lygį, o, nuo 1980-ųjų plačiai taikant ekonominės ir socialinės sanglaudos principą, regioninė politika tapo viena svarbiausių ES viešųjų investicijų (Mačys, 2006). ES vykdoma struktūrinė politika finansinėmis priemonėmis koordinuoja valstybių regioninę politiką. Taip yra mažinami ES valstybių socialinės ir ekonominės plėtros skirtumai. Regioninė politika didelį dėmesį skiria planavimui, bendradarbiavimui, stebėsenai, vertinimui ir įsipareigojimų vykdymui (Puidokas, Daukaitė, 2013).

Atsižvelgdama į Europos Komisijos pasiūlymus 1984 m. gegužę Taryba priėmė taisyklės, koreguojančias Europos regioninę politiką ir ERPF. Taisyklėse numatyta papildomų priemonių ir griežtesnis nacionalinių regioninių politikų koordinavimas, tiksliai apibrėžta, kad bendroji regioninė politika susideda iš 3 elementų: periodinės socialinių ir ekonominių regionų sąlygų analizės; nacionalinių regioninių politikų koordinavimo ir kitų ES politikų įtakos regionams vertinimo. Sąjunga regioninės politikos tikslų įgyvendinimą parems per struktūrinius fondus. Priešingai anksčiau galiojusiai tvarkai, kai šalys narės lėšas savo regionams numatydavo pačios, pagal naująją tvarką prašymai finansuoti turėjo būti derinami pagal bendrus kriterijus ir nebuvo patenkinami automatiškai. Šios programos buvo inicijuotos remiantis Komisijos, o ne šalių narių pasiūlymais, ir jų tikslas buvo „sukurti tvirtesnes grandis tarp Sąjungos regioninės plėtros ir kitų Sąjungos politikos tikslų“ (Mačys, 2005).

Mokslininkai, tiriantys ES regioninės politikos kontekstą, pastebi, kad, viena vertus, dauguma ES veiklų regioninės politikos ir regioninės plėtros kontekste yra sietinos su inovacijų skatinimu per tyrimų ir plėtros verslo veiklų rėmimą, tačiau, kita vertus, ES regioninės politikos kontekstą nagrinėję mokslininkai pažymi, kad ES regioninė politika yra susijusi su ES struktūrinių fondų parama, kuri iš dalies pritraukia tyrimų ir plėtros verslo kompanijas į regionus, gaunančius ES struktūrinių fondų paramą, tačiau dėl to nepagerėja bendra regiono ekonomika (Nausėda, Tamošiūnas, 2009).

Sanglaudos politika yra sudėtinė ES regioninės politikos dalis. Ji labiausiai pastebima politika, nes jos rezultatai turi įtakos ekonominei ir socialinei plėtrai. Siekiant efektyviai ją įgyvendinti, ji turėtų glaudžiai sietis su strateginiais tikslais, taip pat siekti savo pagrindinio tikslo – telktis į mažiau išsivysčiusius regionus. Šiuo metu populiariausios ES regioninės politikos formos: vyriausybės pagalba dėl investicijų naujose ir tradicinėse šalių ar jų regionų pramonės šakose. Taip siekiama padėti spręsti regiono nedarbo, decentralizacijos, lėto augimo ir kitas problemas. Paramą sudaro subsidijos, dotacijos, tam tikros mokesčių lengvatos, lengvatiniai kreditai investicijoms. Dėl to galima teigti, kad regioninė politika atsiranda tada, kai, taikant teisinės, ekonominės ir administracinės priemones, daromas diferencijuotas poveikis atskirų šalies regionų socialinei ir ekonominei plėtrai, siekiant mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų, skatinti subalansuotą plėtrą visoje šalies teritorijoje. ES per struktūrinius fondus ir įvairius projektus teikiama finansinė parama šalims narėms yra efektyvi priemonė, skirta regionų ekonomikai plėtoti. Tačiau nors teoriniu lygmeniu yra

numatomas toks rezultatas, praktika parodė, kad taip yra ne visada. Dėl to valstybės intervencija turėtų būti stebima, sistema nuolat tobulinama, nes dėl piktnaudžiavimų atsiranda neigiamų pasekmių. Dėl sistemos netobulumo sunkiau tinkamai panaudoti paramą. Šiuo atveju netolygiai paskirstytos lėšos lemia dar didesnę regionų ekonominės plėtros netolygumą (Puidokas, Daukaitė, 2013).

Siekiant efektyviau panaudoti lėšas buvo įvestas programavimas – tai vienas pagrindinių 1988 m. EB regioninės politikos reformos bruožų. ES regioninė politika pagrįsta keturiais tarpusavyje susijusiais *bendraisiais principais* (Mačys, 2005):

1. **koncentravimo principu**, siekiant, kad EB regioninė parama būtų orientuota į griežtai apibrėžtas teritorijas ir gyventojų skaičių;
2. **programavimo principu**, numatant, kad lėšos gali būti skiriamos tik daugiamečioms programoms vykdyti, ir siekiant garantuoti veiksmingesnę ir labiau koordinuotą atskiroms veikoms lėšų panaudojimą, taip pat panaudojimo kontrolę ir rezultatų įvertinimą;
3. **partnerystės principu**, akcentuojant poreikį užtikrinti bendradarbiavimą tarp Europos Komisijos ir visų į programavimo procesą įtrauktų valdžių (nacionalinės, regioninės ar vietos);
4. **papildomumo principu**, kurio esmė – užtikrinti, kad ES regioninės politikos teikiama parama nepakeičia atskiros valstybės regioninei politikai skiriamų lėšų. Taigi, keliama sąlyga, kad ES regioninės politikos teikiama parama neturi sumažinti nacionalinių lėšų, kurios būtų skirtos regioninei plėtrai, nesant ES regioninės politikos.

ES struktūrinių fondų parama turi prisidėti prie tokių ES principų kaip subalansuota plėtra, aplinkos apsauga ir lygių galimybių plėtra. Pagaliau ES struktūriniam fondams taikomas ir **subsidiarumo principas** (Nakrošis, 2003). Tai sprendimų priėmimo principas, nurodantis, kad sprendimai turi būti priimami tame valdymo lygmenyje, kuriame jie veiks efektyviausiai. Be to, tai sprendimų priartinimas prie visuomenės, nes daromi ten, kur jie būtinausi, kam yra skirti: vietos, regioninei ar visos šalies bendruomenei. Subsidiarumo principas – nors dėl jo ilgai diskutuota įvairiuose moksliniuose ir praktiniuose pasitarimuose – buvo įtrauktas į 1992 m. Maastrichto sutartį. Jo įtraukimas – tam tikra legitimacija, kuri bendrijos regionams buvo svarbi, nes užtikrino tam tikrą saugumą, kad Briuselio valdininkai necentralizuotų, nedarytų kokių nors nepalankių akcijų ir sprendimų regioninėje politikoje (Čaplikas, 2006).

Europos Sąjungoje galioja unifikuota teritorijos skirstymo į regionus sistema (NUTS). ES šalių administracinės teritorijos suskirstytos į 5 teritorijų darinius, tačiau tai nėra labai patogus ir reikšmingas skirstymas, nes reikia gerai aptarti, kokią teritoriją, kuriam dariniui skirti. Dažniau naudojamas tik statistikos tikslams (Čaplikas, 2006).

- **NUTS I** – dažniausiai visa šalis, kartais jos stambios dalys, pvz. Vokietijos žemės, Belgijos federaciniai rajonai.
- **NUTS II** – Santykinai dideli regionai. Pvz. Italijos ir Prancūzijos regionai, Ispanijos autonominės provincijos.

- **NUTS III** – dažnai tarpinis lygmuo tarp regiono ir vietos savivaldos, pvz. Vokietijos apskritys, Prancūzijos departamentai, Švedijos leniai, Graikijos nomai.
- **NUTS IV** – vietos savivaldos teritorijos, pvz. Prancūzijos ir Švedijos komunos, Vokietijos bendruomenės.
- **NUTS V** – mažesnės už vietos savivaldą teritorijos.

ES regioninė politika yra įgyvendinama per aukščiausio lygio administracinius–teritorinius vienetus – NUTS 1, NUTS 2, kartais NUTS 3 regionus. NUTS (Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques) – Europos Sąjungoje galiojanti unifikauta teritorijos skirstymo į regionus sistema, pagal kurią yra skiriami 5 lygių teritoriniai dariniai. Lietuva ES kontekste traktuojama kaip NUTS 2 lygio regionas, o tarpiniai teritoriniai dariniai tarp savivaldybių ir nacionalinio lygmens – t.y. apskritys – kaip NUTS 3 lygio vienetai. Tai Lietuvai yra labai svarbu, nes pagal regionų tipą skirstomos ES struktūrinių fondų lėšos (Pareigis, Dorofejeva, 2004).

Dėmesys regionams – būtina Europos Sąjungos valstybių viešosios politikos dalis. Regioniniai skirtumai egzistuoja visose ES valstybėse, tačiau šalių regioninės problemos skiriasi. Europos valstybėse regioninė politika vykdoma daugiau kaip 30 metų, keičiant jos pobūdį, priemones ir prioritetus. Daugiausia šioje srityje yra pažengusios Danija, Norvegija, Švedija, Vokietija (Bagdzevičienė, Matekonienė, 2000).

Apibendrinant galima teigti, jog dėmesys regionams yra tikrai labai svarbi Europos Sąjungos valstybių viešosios politikos dalis. ES regioninė politika išsiskiria savitais, šiai organizacijai būdingais bruožais. Tai demokratijos plėtra, subsidiarumo principo naudojimas, regionų ekonominių skirtumų išlyginimas bei ūkinis vystymas ir t. t. Sanglaudos politikos rezultatai turi įtakos ekonominei ir socialinei plėtrai. Siekiant efektyviai ją įgyvendinti, ji turėtų glaudžiai sietis su strateginiais tikslais bei telktis į mažiau išsivysčiusius regionus.

1.2. Investicijų ir jų poveikio regionų plėtrai teoriniai aspektai

Investicijos yra šalies ekonomikos variklis, darantis įtaką ekonominei plėtrai ir skatinantis ekonomines bei socialines reformas. Veikiančios kaip šalies ekonominio ir politinio patrauklumo rodiklis investicijos yra labai svarbus veiksnys mažoms ir besivystančioms šalims. Bendru požiūriu, investicija reiškia tam tikro kapitalo įdėjimą į objektą, siekiant iš jo gauti rezultatą - pajamas, pelną. Ypač svarbios yra užsienio investicijos, kurios šalių ekonomikai daro vis didesnę įtaką.

Investicijos turi didelę reikšmę ne tik visuomenės gerovei, bet ir šalies ekonominei plėtrai ir visuomenės gerovei, nes ekonomikos augimas daugiausia priklauso nuo jų pritraukimo galimybių šalies ūkio plėtrai. Investicijos atlieka esminį vaidmenį regionų plėtros procese, o efektyvus investicijų panaudojimas turėtų ne tik sumažinti tarpregioninius skirtumus, bet ir pagerinti regiono potencialą plėstis (Davulis, 2003).

1.2.1. Investicijų samprata, klasifikavimas, įgyvendinimo tikslai

Žodis „investicija“ turi labai daug reikšmių ir interpretacijų – pradedant nuo kiekvieno iš mūsų investicijų į savo būstą ar terminuotus banko indėlius, baigiant įmonių paskirtomis lėšomis įsigyti naujiems įrengimams ar darbuotojų samdymui. Kartais įmonės ar darbuotojai investicijomis vadina ir savo atliktą darbą, ypač jei už jį atsiskaitoma vėliau. Turtingiausi žmonės visame pasaulyje nuolat ieško, kur investuoti savo pinigus – nusipirkti įmonę, žemės, nekilnojamojo turto ar net sporto klubą. Užsienio įmonės, norėdamos plėstis į užsienio rinkas, gali investuoti nusipirkdamos jau sėkmingai veikiančią lietuvišką įmonę, o gali nuspręsti ir steigti savo naują padalinį Lietuvoje, pasistatant naują gamyklą ar pasisamdant naujus darbuotojus paslaugų sektoriuje (VšĮ „Investuok Lietuvoje“, 2014).

Terminas *investicijos* kilęs iš lotyniško žodžio *invest*, reiškiančio *įdėti*. Investicija reiškia kapitalo įdėjimą, siekiant jo padidėjimo. Kapitalo prieaugio turi pakakti tam, kad investuotojui būtų atlyginta už tam tikru periodu turimas, bet nenaudojamas lėšas, jis turi būti apdovanotas už riziką ir jam turi būti atlyginti būsimi infliacijos nuostoliai (Cibulskienė, Butkus, 2007).

Platesniu požiūriu *investicija* reiškia bet kurios rūšies turtą, investuotą vieno iš investitoriaus tam tikroje teritorijoje su sąlyga, kad investicija atliekama pagal tos teritorijos įstatymus (Kataržytė, 2010). Pagal Sharpe ir kt. autorius (1995), *investicijos* – tai pinigų atsisakymas šiandien su tuo tikslu, kad jų bus daugiau gaunama ateityje. Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas, priimtas 1999 m. liepos 7 d., nustato, kad *investicijos* – tai piniginės lėšos ir įstatymais bei kitais teisės aktais nustatyta tvarka įvertintas materialusis, nematerialusis ir finansinis turtas, kuris investuojamas siekiant iš investavimo objekto gauti pelno (pajamų), socialinį rezultatą (švietimo, kultūros, mokslo, sveikatos ir socialinės apsaugos bei kitose panašiose srityse) arba užtikrinti valstybės funkcijų įgyvendinimą. Teisiniu požiūriu bet kokia investicija – tai nuosavybės teisės objektas. Jis gali būti tiek valstybės, tiek privačių juridinių ar fizinių asmenų nuosavybė (Valančius, 2005).

Investicijos nebūtinai yra vien tik piniginių lėšų įdėjimas. Daugumoje apibrėžimų pažymima, kad investicijos yra piniginių lėšų įdėjimas. Su šiuo teiginiu negalima sutikti, nes kapitalo investavimas gali būti vykdomas ne tik pinigais, bet ir kitomis formomis (turtu, finansiniais instrumentais, nematerialiais aktyvais ir t. t.) (Cibulskienė, Butkus, 2007). *Investicijos* – tai įvairių rūšių turtinės ir intelektualinės vertybės, įdedamos į verslą ar kitus objektus ar sritis, ir kaip rezultatas sukuriamas pelnas arba pasiekiami kokio nors socialinio efektyvumo. Tokios vertybės gali būti: piniginės lėšos, tiksliniai bankų indėliai, pajai, akcijos ir kiti vertybiniai popieriai, kilnojamas ir nekilnojamas turtas, turtinės teisės, išėinančios iš autorinių teisių, patirtis, techninių, technologinių, komercinių bei kitų žinių atsipirkimas, apiformintas kaip techninė dokumentacija, kuri yra reikalinga vienokiam ar kitokiam procesui organizuoti, teisė naudotis žeme, vandenimis bei kitais ištekliais (Ginevičius ir kt., 2005).

Norvaišienės (2005) teigimu, sprendžiant ūkio problemas, investicijų reikšmę apibūdina šios nuostatos: investicijos yra pagrindinis gamybinio potencialo formavimo šaltinis; svarbus ekonominės plėtros strateginių tikslų įgyvendinimo mechanizmas; pagrindinis veiksnys, darantis įtaką ilgalaikiai kapitalo struktūrai formuoti; svarbiausia įmonių rinkos vertės augimo užtikrinimo sąlyga; pagrindinio ilgalaikio materialiojo ir nematerialiojo turto atkūrimo priemonė; vienas efektyviausių šalies ir įmonės veiklos rizikos valdymo instrumentų.

Investicijos, daromos į įvairias verslo ir socialines sferas, būna skirtingos savo turiniu, tikslais, apimtimi. Kad būtų galima investicijas analizuoti, planuoti bei vertinti, jos yra skirstomos pagal tam tikrus požymius. Ne visi autoriai vienodai klasifikuoja investicijas (žr. 4 lentelė).

Investicijų klasifikavimas pagal įvairius autorius

Investicijų klasifikavimo požymiai	LT Respublikos investicijų įstatymas, 1999	Norvaišienė, 2005	Valančius, 2005	Rutkauskas, Stankevičius, 2006	Cibulskienė, Butkus, 2007	Tomaševič, Mackevičius, 2010	Valentinavičius, 2010
Pagal investavimo objektus	√	√	√	√	√	√	√
Pagal investavimo laikotarpį				√	√	√	√
Pagal investuotojo statusą	√	√	√		√	√	√
Pagal dalyvavimą investavimo procese	√	√	√	√	√	√	√
Pagal teritorinį požymį	√		√		√	√	√
Pagal organizacines formas		√			√	√	
Pagal rizikingumo laipsnį				√	√	√	
Pagal strategijos pobūdį						√	
Pagal investavimo specifiką						√	
Pagal atnaujinimo pobūdį					√		
Pagal priklausomybę nuo pelno					√		
Pagal santykį su investuotoju					√		
Pagal investicijų įsisavinimo suderinamumą					√		
Pagal pelningumą					√		
Pagal kapitalo panaudojimą investavimo procese		√			√		
Pagal likvidumo lygį					√		
Pagal ūkio šakas ar ekonomines veiklas					√		

Sudaryta darbo autoriaus, remiantis įvairiais šaltiniais.

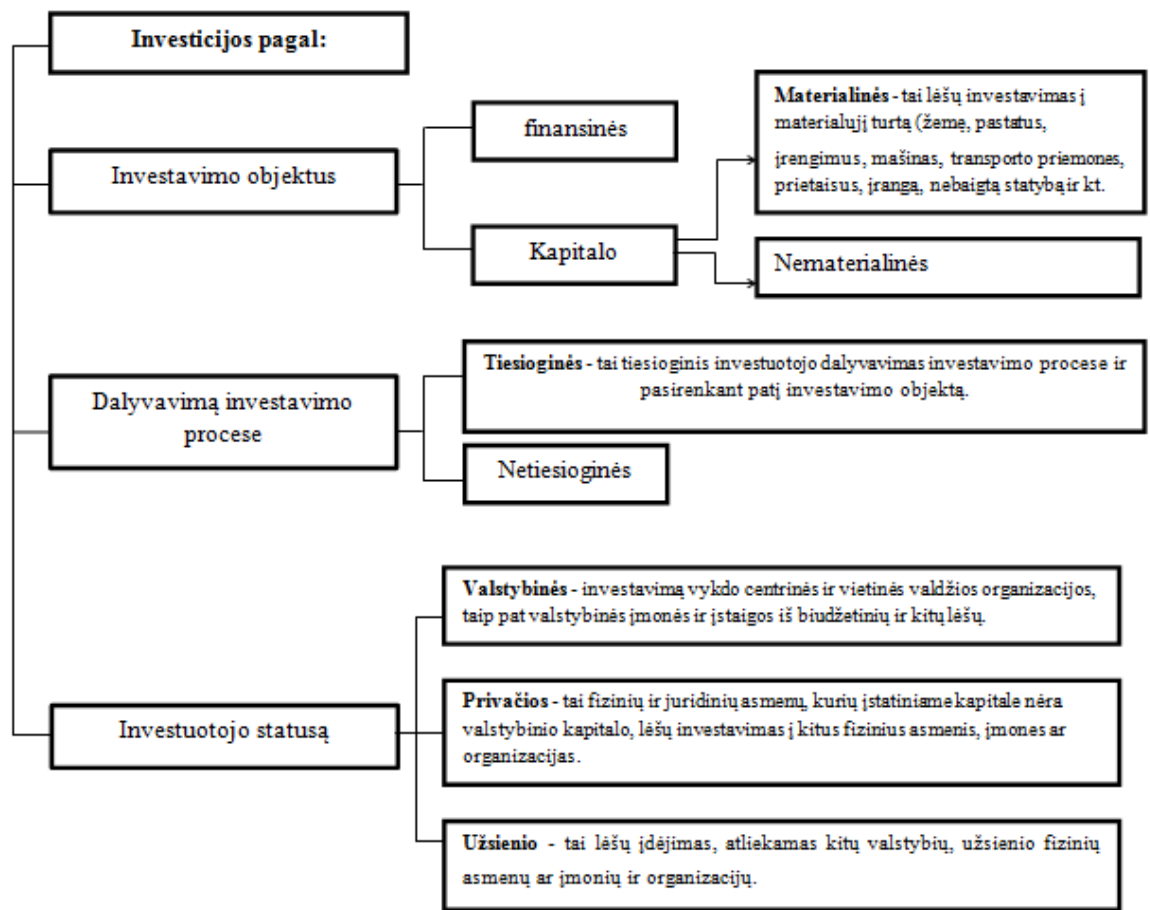
Kaip matome 4 lentelėje pateiktas įvairus investicijų klasifikavimas. Visi autoriai jas skirsto vienodai – pagal investavimo objektus, dalyvavimą investavimo procese, investuotojo statusą. Didžioji dalis autorių investicijas išskiria pagal teritorinį požymį ir investavimo laikotarpį. Kiti autoriai investicijas klasifikuoja ir pagal organizacines formas, rizikingumo laipsnį, kapitalo panaudojimą investavimo procese, strategijos pobūdį, investavimo specifiką. Kaip matome, plačiausia investicijų klasifikacija pateikta Cibulskienės ir Butkaus knygoje „Investicijų ekonomika: realiosios investicijos“ (2007). Šie autoriai investicijas skirsto dar pagal kitus 7 požymius: atnaujinimo pobūdį, priklausomybę nuo pelno, santykį su investuotoju, investicijų įsisavinimo suderinamumą, pelningumą, likvidumo lygį ir ūkio šakas ar ekonomines veiklas. Investicijos dar gali būti *bruto* ir *neto* bei *atstatomosios*:

- **Bruto (bendrosios) investicijos** – bendra investicijų į ekonomiką suma per tam tikrą nustatytą laiką (dažniausiai per vienerius metus).
- **Neto (grynosios) investicijos** – tai bruto investicijos, atskaičius amortizavimo investicijas arba kapitalo suvartojimą, t. y. investicijos, skirtos naujoms papildomoms darbo priemonėms įsigyti.
- **Atstatomosios investicijos** – investicijos, skirtos nusidėvėjusioms darbo priemonėms atnaujinti. Tai yra bruto ir neto investicijų skirtumas.

Investicijos turi svarbią reikšmę efektyviai plėtojant ekonomiką. Grynujų investicijų kaitos rodikliai atspindi konkrečios šalies konkretaus laikotarpio ekonominio išsivystymo pobūdį (Ginevičius ir kt., 2005).

Pasak Ginevičiaus ir Mikelio (2002), ekonomikoje galima sutikti ir tokią investicijų rūšį kaip **regioninės investicijos**. Taip pat šiuo metu būtų galima išskirti dar vieną investicijų rūšį - **negražintinos investicijos** (ES struktūriniai fondai, įvairios tikslinės subsidijos ir dotacijos). Norint išsiaiškinti ar ES struktūrinės paramos lėšos yra investicijos, reikėtų palyginti struktūrinę paramą su įprastomis investicijomis. Investicijoms būdingas investavimo objektas, subjektas, iškelti bendrieji investavimo tikslai, bei apibrėžtos investavimo sritys.

Savo darbe nagrinėsiu investicijas, kurias apibendrintos ir aprašytos 2 pav.

2 pav. Investicijų klasifikavimas pagal tam tikrus požymius

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis įvairiais šaltiniais.

Apibendrinant investicijų įvairovę, galima teigti, kad prie investicijų pagrindinių tikslų: ekonominių, finansinių, socialinių, prisideda ir dar vienas labai svarbus tikslas – regioninės nelygybės sumažinimas bei ilgalaikė regionų plėtra. Kad investuotojas pasiektų tikslą, jam reikia žinoti kokį investavimo variantą pasirinkti.

Investicijos reikšmingos tuo, kad tai yra indėlis į šalies ekonomikos gerovę. Statant naujas gamyklas, investuojant į naują techniką ir naują produkciją, pramonei leidžiama pateikti daugiau geresnių prekių ir paslaugų vartotojams, o investicijos į socialinį kapitalą (mokyklos, sveikatos apsauga) prisideda prie bendro gyvenimo lygio kilimo. Augant investicijoms, didėja nacionalinės pajamos (Cibulskienė, Butkus, 2007).

Apibendrinant galima teigti, kad investicijos – tai ne tik piniginių lėšų materializavimas, bet ir intelektualinių vertybių į verslą įdėjimas, ir kaip rezultatas sukuriamas pelnas arba siekiama kokio nors socialinio efektyvumo. Investicijos suprantamos kaip ekonominės veiklos procesas, kurio pagrindiniai tikslai yra ekonominiai, finansiniai, socialiniai ir regioninės nelygybės sumažinimo bei ilgalaikės regionų plėtros. Investicijos yra klasifikuojamos įvairiai ir jos turi svarbią reikšmę

efektyviai plėtojant ekonomiką. Kad investuotojas pasiektų tikslą, reikia žinoti kokį investavimo variantą pasirinkti, kad investicijos būtų reikšmingos šalies ekonominei gerovei.

1.2.2. Investicijų įtaka regionų plėtrai

Savaime aišku, investicijos yra tai, kas leidžia ekonomikai veikti. Kiekvienai ekonomikai būtinos investicijos (Valentinavičius, 2010). Daugelio ekspertų teigimu, tik užsienio investicijos ilgalaikėje perspektyvoje gali tapti stipriu stimulu didinant naujų darbo vietų kūrimą, statant naujus objektus, diegiant naujas technologijas. Investicijos regionų plėtrai turi didelę reikšmę. Jos, būdamos dideliu ir labai dinamišku išlaidų komponentu, turi įtaką visuminei paklausai, nuo kurios priklauso užimtumo didėjimas arba mažėjimas (Bendikienė, Juozaitienė, 2004).

Investicijos vaidina ypatingai svarbų vaidmenį, plėtojant šalies/regiono ūkį, nes keičiasi verslo veiklos sąlygos, reikalavimai darbo jėgai, verslo ir socialinei infrastruktūrai. Tai kelia naujus reikalavimus švietimui, specialistų rengimui, dėl to kinta ne vien tik marketingas, kultūra, bet ir atskirų ūkio šakų produktyvumas. Investicijų poveikis ryškus ir vietinės paklausos struktūrai. Investuotojas kelia kokybiškai naujus reikalavimus savo verslo partneriams, verčia juos sparčiai tobulėti. Tiesioginė įtaka daroma ir vietinių įmonių strategijoms. Taip sukuriamos palankios sąlygos sėkmingai plėsti veiklą į tarptautines rinkas (Asheghian, 2004).

Investicijų svarbą regionui galima paremti žemiau išvardintais teiginiais:

- Sukuriamos naujos darbo vietos. Dažnai užsienio kapitalo turinčios įmonės pradeda veiklą, mažindamos darbuotojų skaičių, bet vėliau, plečiant veiklą, sukuriamos naujos darbo vietos, pagerėja darbo sąlygos.
- Užsienio investuotojai reguliariai investuoja ir skiria daugiau pinigų darbuotojų kvalifikacijai kelti bei naujiems darbo įgūdžiams formuoti.
- Diegiamos naujos ir progresyvios vadybos idėjos, kurios keičia senąsias, giliai įsišaknijusias į vietines įmones. Tai labiausiai būdinga toms ekonominėms veikloms, kurios tradiciškai laikomos strateginėmis ir nuo senų laikų buvo valstybės nuosavybė.
- Dėl investicijų įdiegiamos modernesnės technologijos, o įmonės verslo sėkmė dažnai „apibrėžiama“ pažangos tempu ir gebėjimu prisitaikyti besikeičiančioje rinkoje.
- Įmonės, kurios turi stiprius tarptautinius ryšius, gali greičiau perimti naujas technologijas ir įdiegti jas gamyboje (Samuolis, 2001b, Laaksonen-Craig, 2004).

Įvertinant investicijų privalumus, galima daryti išvadą, kad investicijos suteikia geras perspektyvas darbo rinkos rodiklių gerėjimui ir ekonomikos augimui.

Ne visose šalyse vidaus investicijos sudaro didelę dalį visų investicijų, todėl užsienio investicijoms skiriamas didžiausias dėmesys. Tiesioginės užsienio investicijos (TUI) yra laikomos viena iš svarbiausių tarptautinio kapitalo judėjimo formų. Tiesioginės investicijos yra naudingesnės šalies ekonomikai nei kitų tipų investicijos, nes tokiu atveju investuotojas dažniausiai planuoja ilgalaikę veiklą (Ruplienė, 2013).

Teigiamas požiūris į TUI poveikį šalies vystymuisi dažniausiai remiasi Dunning'o (1993) teorija. Autorius teigia, kad TUI kaip ūkio plėtros veiksnys augančiu produktyvumu gali paspartinti pramonės vystymąsi. TUI yra ir valstybės ekonominio augimo rodiklis, ir priemonė, kryptingai naudojama tam augimui pasiekti (Ginevičius ir kt., 2005).

Pasak Kvainauskaitės (2004), TUI teigiamas poveikis – ekonominis pasaulio vystymasis, kadangi TUI traukia kapitalą į projektus, kurių vietinis kapitalas negali patenkinti ir šis procesas panaudojamas technologijų pritaikymui. Besivystančiose valstybėse TUI yra vienintelis būdas vystyti ūkį nepatraukliuose projektuose, diversifikuojant industrinę bazę ir mažinant šalies priklausomybę nuo vieno iki kelių ūkio sektorių. Įmonės lygyje šios investicijos suintensyvina konkurenciją ir ekonominę naudą, didina produktyvumą ir mažina kainas, o intensyvesnė konkurencija apima naujas technologijas, produktus, paslaugas ir idėjas.

TUI pritraukimas yra svarbus šalies bei regionų ekonominio augimo rodiklis, priklausantis nuo gamybos augimo, finansinio stabilumo, verslo infrastruktūros padėties, politinių sprendimų tobulumo ir strateginio vientisumo, sprendžiant apmokestinimo, privatizavimo, biurokratijos kliūčių mažinimo ir kitus aktualius klausimus (Makutėnas, 2000). Vienose ūkio šakose ar pramonės sektoriuje TUI gali prisidėti prie ekonominio augimo ir plėtros, papildyti ir suaktyvinti vietinių įmonių veiklą ir rezultatyvumą, bet kitose, susiklosčius tam tikroms aplinkybėms, ir sutrikdyti. Todėl kiekviena valstybė privalo reguliuoti užsienio investicijas, kad jos būtų nukreiptos į labiausiai investicijų stokojančius regionus, norint sumažinti tarpregioninius skirtumus.

TUI, priklausomai nuo jų kokybės ir kitų charakteristikų, skirtingai veikia investicijas priimančios šalies ekonomiką. Šalis, besiorientuojanti į įgūdžių tobulinimą, tyrimų ir plėtros žinias, informacines ir tiekimo rėmimo sistemas, technologijų infrastruktūrą, pritraukia „aukštos kokybės“ TUI. Priešingu atveju, šalyje kuriamos pigiais investicijas priimančios šalies ištekliais siekiančios pasinaudoti užsienio kapitalo įmonės, daugiausia vykdančios produkcijos surinkimo veiklą ir ribojančios TUI nutekėjimus bei ryšius su vietinėmis įmonėmis. Šalys su išvystyta pramonės infrastruktūra ir pajėgumais, santykinai pigiais ištekliais ir kvalifikuota darbo jėga daugiau pritraukia į eksportą orientuotų investicijų. Į eksportą orientuotos užsienio kapitalo įmonės yra integruotos į pagrindinės bendrovės multinacionalinius gamybos ir prekybos tinklus ir gali geriau

išnaudoti konkurencinius investicijas priimančios šalies pranašumus didindamos eksportą (Laskienė, 2010).

Regionų plėtrai įtakos turi ne tik TUI, bet ir vidaus investicijos. Materialinės vidaus investicijos yra svarbus ekonominės plėtros veiksnys, darantis įtaką regionų plėtrai. Didžiąją materialinių investicijų dalį sudaro privataus sektoriaus bei valstybinių įmonių ir įstaigų lėšos, panaudotos statybai, plėtrai, rekonstrukcijai, remontui, modernizavimui, įrenginiams, inventoriui, mašinoms, transporto priemonėms ir kitoms išlaidoms. Materialinės vidaus investicijos yra svarbus ekonominės plėtros veiksnys, įtakojantis regionų plėtrą (Bendikienė, Juozaitienė, 2004).

Materialinių investicijų didėjimo tendencija paprastai turėtų reikšti ekonomikos rodiklių gerėjimą, charakterizuojamą nacionalinio biudžeto bei nuosavų fondų gebėjimu vis daugiau investuoti. Deja, privačios vidaus investicijos ne visada yra efektyviai panaudojamos, todėl kartais neigiamai veikia darbo rinkos rodiklius, - atleidžiami darbuotojai didina bedarbių gretas, o kai kurių įmonių darbas nevisišku užimtumu neužtikrina žmonėms normalaus pragyvenimo (Starkevičiūtė, 2000).

Apibendrinant galima teigti, kad investicijos atlieka esminį vaidmenį regionų plėtros procese, o efektyvus investicijų panaudojimas turėtų ne tik sumažinti tarpregioninius skirtumus (kuriuos atspindi pagrindiniai ekonominiai-socialiniai rodikliai), bet ir pagerinti regiono potencialą plėstis.

1.2.3. Investicijas lemiančių veiksnių išskyrimas

Tiesiogines užsienio investicijas lemiančių veiksnių analizės žymiausiu atstovu galima laikyti Dunning, kuris dar 1981 m. pateikė vadinamąją Oli paradigmą, apibūdinančią sąlygas, kurioms esant įmonė nutaria investuoti užsienyje. Pasak jo, tam, kad būtų įvykdomos užsienio investicijos turi būti tenkinamos visos trys sąlygos:

- Nuosavybes teikiami privalumai. Tai gali būti patentai, prekių ženklai, žmogiškasis kapitalas, vadybos metodai ir kokybės reputacija. Šie įmonės materialiojo ir nematerialiojo turto teikiami privalumai ir rinkoje turima galia nusveria prekių gaminimo užsienyje kaštus.
- Įmonei turi būti naudingiau I tipo privalumais pasinaudoti užsienio rinkos viduje pačiai ir tai daryti tiesiogiai per TUI nei naudojant licenzijas ir bendradarbiavimo sutartis su nepriklausomais užsienio partneriais.
- Trečioji sąlyga sujungia abi pirmąsias ir teigia, kad įmonei turi būti naudingiau turimus privalumus naudoti užsienio, o ne vidaus rinkoje. Tai susiję su kitos šalies vietiniais privalumais, kurie yra išoriniai įmonės atžvilgiu ir priklauso nuo TUI priimančios šalies

charakteristikų. Tai gali būti pigi darbo jėga, gausūs gamtiniai išteklių, spartus ekonominis augimas ir t.t. (Dunning, 1981).

Dunning (1993) teigia, kad užsienio investuotojai labiau domisi įmonėmis, kurios yra pelningos ir turi specifinių privalumų prieš kitas šalyje ar regione esančias įmones, aprūpindamas tam tikras rinkas.

Dauguma besivystančių šalių stengiasi gerinti bendrą investicinę aplinką – tvarkyti teisinę sistemą, supaprastinti užsienio kapitalo atėjimo į šalį juridines procedūras, mažiau reglamentuoti užsienio kapitalo įmonių veiklą. Investuotojų pasirinkimą investuoti į šalį lemia ne vienas veiksnys, iš kurių turbūt svarbiausias yra investicinis patrauklumas.

Paprastai **investicinis patrauklumas** suprantamas kaip investavimo sąlyga, daranti įtaką investuotojui, kuris renkasi investavimo objektą. Investicijos gali būti skirtos projektui, įmonei, korporacijai, miestui, regionui arba šaliai. Kiekvienas šis objektas turi tam tikrą eilę būdingų kriterijų. Šiuo atveju išsiskiria regionas – jis turi savo individualią specifiką, bet tuo pačiu jo specifiška nėra individuali. Ši ypatybė leidžia regionus lyginti tarpusavyje bei ieškoti sąlygų, kuriomis remiantis regionas būtų patrauklus investuotojui (Garalienė, Belazarienė, 2001).

Investicijų pritraukimas yra sunkus besivystančios šalies ekonominio augimo rodiklis, priklausantis nuo gamybos augimo, finansinio stabilumo, politinių sprendimų tobulumo bei strateginio vientisumo sprendžiant apmokestinimo, privatizavimo, biurokratijos kliūčių mažinimo bei kitus aktualius klausimus.

Investicijų skatinimo ir pramonės plėtros 2014-2020 m. programoje rašoma, kad **verslo aplinka** yra vienas iš veiksnių, padedančių užsienio investuotojams apsispręsti dėl investavimo konkrečioje šalyje. Palanki verslo aplinka yra svarbus tiesioginių vidaus investicijų skatinimo aspektas. Be to, verslui palanki aplinka skatina esamus investuotojus apsispręsti toliau plėsti savo veiklą. Pažymėtina, kad, siekiant tobulinti verslo aplinką, svarbu tiek pat dėmesio skirti politiniams, teisiniams, reguliacinės verslo aplinkos ir kitiems aspektams.

Iš pasaulinės tarptautinių investicijų praktikos besivystančios valstybės turi ko pasimokyti. Pirma, tam, kad pritrauktų užsienio kapitalą, valstybės turi vykdyti tam tikrą politiką. TUI turi būti skatinamos, o ne ribojamos, be to, nemažai lemia ir ekonominės sąlygos. Ypač daug dėmesio reiktų skirti laisvai prekybai ir mokėjimų režimui (Ginevičius ir kt., 2005). TUI daro teigiamą poveikį darbo jėgos veiksniams, skatindamos užimtumą, kadangi tarptautinės kompanijos pasižymi aukštu darbo užmokesčiu, darbuotojų poreikio didėjimu bei naujomis technologijomis, kurios skatina darbo našumą.

Kinoshita ir Campos (2004) teigia, kad užsienio investuotojai teikia pirmenybę toms valstybėms, kurios pasižymi didesniu užsienio prekybos atvirumu ir mažesniais užsienio investicijų apribojimais.

Kiekvieno investuotojo sprendimą veiklą vykdyti užsienio rinkoje lemia daugelis priežasčių ir motyvų. Artige, Nicolini (2006), Blonigen (2005) TUI lemiančius veiksnius skirsto į vidinius ir išorinius. **Vidiniai veiksniai** yra siejami su įmonių charakteristikomis, pavyzdžiui įmonės dydis, tyrimų ir eksperimentinės veiklos mastas, o **išoriniai veiksniai** – tai investicijas priimančios šalies pranašumai, lemiantys TUI pritraukimą.

***Regioninis investicinis klimatas** – tai eilė veiksmy, kurie naudojami, siekiant pritraukti investicijas į regioną.* Galima išskirti šiuos **veiksnius** (Garalienė, Belazarienė, 2001):

- efektyviai dirbančios infrastruktūros investicinėje regiono rinkoje sudarymas;
- regiono įmonių produkcijos bei investicinių išteklių paklausos mokumo didinimas;
- sąlygų, užtikrinančių vietinių išteklių naudojimą investicijoms regiono įmonėse, sudarymas;
- regioninės investicinės rinkos integracija į tarptautines rinkas;
- palankių sąlygų sudarymas šalies bei užsienio investicijų pritraukimui į atskirus regionus.

Netgi neefektyvios investicijos gerina investicinį klimatą, kurdamos investicinę infrastruktūrą bei skindamos kelią efektyvioms. Nuo investicinio klimato, daugiau nei nuo kitų veiksnių priklauso šalies ekonominė padėtis.

Valančius (2005) teigia, kad viena iš netradicinių investicijų pritraukimo į šalį formų yra **laisvųjų ekonominių zonų (LEZ), pramoninių parkų steigimas, vystymas ir plėtra**. Šiam autoriui pritaria ir Štreimikienė (2000), sakydama, jog LEZ – tai vienas iš efektyviausių regioninės politikos įrankių, skatinančių atskiros teritorijos ekonominį augimą bei pritraukiančių užsienio investicijas. LEZ – ūkinės – komercinės ir finansinės veiklos teritorija, kurioje yra įstatymo nustatytos ūkio subjektams specialios ekonominės ir teisinės funkcionavimo sąlygos. Užsienio investicijoms laisvosiose ekonominėse zonose taikoma investicijų apsauga, valstybės garantijos ir maitų, mokesčių lengvatos. Pramoniniuose parkuose investuotojams (tiek užsienio, tiek vietiniams) suteikiama galimybė išsinuomoti žemės sklypą su jau įrengta infrastruktūra investiciniam projektui įgyvendinti; tai gerokai sutrumpina investicinio projekto įgyvendinimo laiką.

Investicijų skatinimo ir pramonės plėtros 2014-2020 m. programoje teigiama, kad siekiant sudaryti geresnes investavimo LEZ sąlygas, svarbu išvystyti LEZ reguliavimą ir sudaryti sąlygas atsirasti kvalifikuotai darbo jėgai. Kartu pažymėtina, kad kvalifikuotos darbo jėgos poreikis ypač aktualus naujoms laisvosioms ekonominėms zonoms, esančioms regionuose.

Įkurtose laisvosiose ekonominėse zonose įmonės, priklausomai nuo investuotos sumos, atleidžiamos nuo pelno mokesčio arba taikomas 50 proc. sumažintas pelno tarifas. Investuotojų

laisvojoje ekonominėje zonoje gauti dividendai neapmokestinami, teikiamos kitos mokesčių lengvatos, nustatytos įstatymų. Zonoje numatytos mokesčių lengvatos ir kiti valstybės pagalbos būdai ūkio subjektams taikomi tiek, kiek tai neprieštarauja ES teisės aktams, reglamentuojantiems valstybės pagalbos teikimą (Šimelytė, 2014).

Pasak Ginevičiaus ir kt. (2005), investuojama į tas šalis, kuriose visos kartu veikia šios veiksmų grupės: *specifiniai šalies padėties privalumai*. Istoriskai įrodyta, jog vienas iš reikšmingiausių veiksmų, darančių įtaką šaliai, kurioje bus kuriama transnacionalinė įmonė, yra gamtiniai išteklių, pvz. žemės ūkio produktų bei reikalingų žaliavų prieinamumas.

Ruplienė savo disertacijoje (2013) nurodo, kad skirtingo profilio investuotojams svarbūs skirtingi vietos pranašumai. Aukšto rizikingumo ir aukštųjų technologijų įmonėms svarbi darbo jėgos kvalifikacija, infrastruktūros lygis, geografinė padėtis tarptautinės rinkos atžvilgiu. Vidutinio rizikingumo ir/arba žemų kaštų siekiančioms firmoms – produkto paklausa, žemas reguliavimo lygis, mokesčiai, žema kapitalo kaina. Užsienio kapitalo įmonėms svarbiausi veiksniai yra rinkos dydis, telekomunikacijų kokybė ir kvalifikuotos darbo jėgos pasiūla. Tuo tarpu, analizuojant į eksportą orientuotas užsienio kapitalo įmones, nustatyta, kad svarbiausi veiksniai yra tiekėjų prieinamumas ir nekvalifikuotos (tuo pačiu ir pigios) darbo jėgos pasiūla.

Investicijų apimtys priklauso nuo įvairių ekonominių ir ne tik ekonominių veiksmų. Ko gero, labiausiai investicijų apimtys priklauso nuo *gaunamų pajamų paskirstymo tarp vartojimo ir taupymo*. Taip pat daug reikšmės turi ir *paskolų palūkanų normos dydis*. Tarp veiksmų, turinčių didelę įtaką investicijų apimties pasikeitimui, reikėtų atkreipti dėmesį į *infliacijos tempą*. Kuo aukštesnis šis rodiklis, tuo labiau nuvertės būsimas pelnas iš investicijų ir tuo mažiau bus suinteresuotumo didinti investicijas (itin daug reikšmės šis veiksnys turi ilgalaikėms investicijoms). *Tikėtina pelno norma* turi taip pat labai svarbią įtaką investicijų apimtims didėti (Ginevičius ir kt., 2005). Valentinavičius (2010) nurodo ir tokius veiksmus kaip *produkcijos realizavimo ir esamų gamybinių pajėgumų santykis* ir *inovacijos*. Taip pat investicijų apimtys priklauso ir *nuo politinio šalies stabilumo, tesinės sistemos, monetarinės ir fiskalinės politikos, bankų sistemos, valiutos kurso svyravimo, darbo rinkos, privatizavimo, gamtinių išteklių, infrastruktūros išvystymo, pramonės, kaimyninių ryšių bei žemės ūkio* (Cibulskienė, Butkus, 2007). Visi šie veiksniai tarpusavyje sąveikaudami sukuria tam tikrą bendrą Lietuvos foną, kurio pagalba yra skatinamos TUI.

Politinis šalies stabilumas visuose regionuose yra vienodai svarbus ir priklauso tik nuo centrinės valdžios. Kuo geriau įvairių tarptautinių organizacijų ir ekspertų vertinamas šalies politinis stabilumas, tuo didesnė tikimybė, kad šalis sulauks pajėgių investuotojų (Ginevičius ir kt., 2005).

Makroekonominė aplinka lemia daugelį investuotojams aktualių veiksnių. **Monetarinė ir fiskalinė politika** užtikrina šalies ekonominio stabilumo laipsnį. Šalies monetarinė politika apsprendžia šalies valiutos kainą ir kurso stabilumą, nuo kurio priklauso šalyje sukaupto turto kaina, gražinama pelno vertė ir užsienio filialų eksporto konkurencingumas. **Valiutos kurso svyravimai** sąlygoja investicijų riziką. Didelė infliacija daro neigiamą įtaką šalies prekių konkurencingumui, mažina įmonių pelningumą (Žukauskas, Stanionytė, 2000). Pigi šalies valiuta gali lemti užsienio investicijų didėjimą, tuo tarpu brangi valiuta dažniausiai veikia kaip investicinį patrauklumą mažinantis veiksnys. Derėtų paminėti, kad ir patys TUI srautai gali nulemti valiutos kurso kitimą. Pavyzdžiui, didelis užsienio investicijų srautas gali padidinti vietinės valiutos vertę, ir atvirkščiai, jeigu vietinės įmonės daug investuos kitose šalyse, valiutos vertė kris (Ruplienė, 2013).

Pagrindinės priemonės užsienio investicijoms pritraukti – **mokestinės**, kadangi mokesčių sistemos pokyčiai yra grįsti platesnio pobūdžio paskatomis, mažinami mokestiniai tarifai ar atskirais atvejais iš viso panaikinami. Pagrindinės fiskalinės investicijų intensyvinimo priemonės: atleidimas nuo mokesčių tam tikrą laikotarpį (pvz., 5 metams), pagreitinamas kapitalo nusidėvėjimas, įvairių formų mokestinis režimas sumažintos socialinio draudimo įmokos, neapmokestinami investicijų rezervai. Dvejopo apmokestinimo režimo lengvatos taikomos tam tikroms įmonėms, investuojančioms tik į prioritetines sritis, o kitiems užsienio investuotojams – lengvatos, tačiau su tam tikrais apribojimais, kurie taikytini vietiniam verslui, kad kitoms kompanijoms taip pat būtų atlyginta, priklausomai nuo tarptautinių investicijų svarbos (Šimelytė, 2014).

Valančius (2005) tvirtina, kad **bankininkystės sektoriaus** plėtra ir jungimasis veikia kaip užsienio investicijas skatinantis veiksnys, kadangi užsienio investuotojams svarbus bankininkystės sektoriaus stabilumas ir patikimumas. Centrinis bankas yra institucija, kontroliuojanti šalies bankų veiklą ir reguliuojanti pinigų kiekį apyvartoje. Centrinio banko tikslas yra šalies valiutos stabilumas, maža infliacija, ekonomikos augimas. Bazinė palūkanų norma iš esmės apibūdina pinigų kiekį rinkoje. Keisdamas pinigų kiekį rinkoje centrinis bankas daro įtaką palūkanų normai už kurią bankai skolina vienas kitam (Investologija.lt).

Alternatyvos potencialiems užsienio investuotojams praktiškai yra neribotos. Patirtis rodo, jog daugiausiai užsienio investicijų sulaukia tos šalys, kuriose stabili politinė ir ekonominė padėtis, tvirta nacionalinė valiuta ir palanki investicijoms aplinka.

Derėtų pažymėti, kad ir pačios užsienio investicijos daro įtaką ekonominiam augimui. **Bendras vidaus produktas** (toliau - BVP) yra svarbiausias makroekonominis rodiklis, atspindintis valstybės ūkio augimą. Tai yra populiariausias ekonomikos indikatorius svarbus tiek ekonomistams, tiek investuotojams, tiek politikams. Kalbant apie BVP, tenkančio 1 gyventojui, įtaką tiesioginėms užsienio investicijoms, šį rodiklį galima interpretuoti skirtingai. Visų pirma didelis bendrasis vidaus

produktas lemia aukštą pajamų lygį, didelę produktų diferenciaciją, didelį produktyvumą. Tačiau, kita vertus, tai rodo ir aukštus darbo jėgos kaštus (Ruplienė ir kt., 2008).

Infliacija yra vienas svarbiausių makroekonominių rodiklių. Infliacija – tai pinigų perkamosios galios sumažėjimą dėl padidėjusios bendrosios prekių ir paslaugų kainos. Kitaip tariant infliacija atspindi kaip sparčiai šalyje kyla kainos. Šis rodiklis yra ypač svarbus investuotojams, nes parodo realią investicinę grąžą. Infliacija yra vienas pagrindinių motyvų investuoti, nes neinvestuoti pinigai nuvertėja. Trumpuoju laikotarpiu tinkama priemonė kapitalo vertės išsaugojimui yra alternatyvios investicijos, nekilnojamas turtas ir žaliavos (Investologija.lt).

Tinkamai išplėtota šalies **infrastruktūra** (kelių, geležinkelių, oro transporto pasiekiamumas bei paslaugų kokybė, energijos šaltiniai, ryšiai, t.y. visa tai, kas padeda verslui efektyviau dirbti) skatina užsienio investicijas bei didina darbo našumą. Kalbant apie valstybės **teisinę aplinką**, užsienio investuotojas atsižvelgia taip pat į konkurenciją reguliuojančius įstatymus, paskirstymo ar didmeninės prekybos apribojimus, produkto kokybės ir kontrolės reguliavimą, patentų, prekinių ženklų įstatymus bei apribojimus. Vertinant finansinės rinkos efektyvumą yra atsižvelgiama į rinkos sudėtingumo lygį (kartais vadinamą rinkos brandumo arba sofistškumo lygiu), paskolų gavimo sąlygas, rizikos kapitalo prieinamumą, bankų stiprumą bei vietinės vertybinių popierių biržos aktyvumą (Easson, Zolt, 2002).

Siekiant pritraukti investicijas svarbi yra **darbo rinka** - darbo jėgos kaina, darbo jėgos apimtis, darbo rinkos reguliavimas ir pan. (Ruplienė, 2013). Dauguma investuotojų, rinkdamiesi šalį/regioną investicijoms, svarbiausiu apsisprendimą lemiančiu veiksniu nurodo kvalifikuotos darbo jėgos pasiūlą. Labiausiai investuotojus vilioja mažos eksploatacijos sąnaudos ir didelė gaminių kokybė.

Nedarbo rodikliai investuotojams yra svarbūs, nes jie parodo kokia šiuo metu yra verslo ciklo fazė. Didėjant nedarbui mažėja ir bendra gyventojų perkamoji galia, nes mažesnė visuomenės dalis gauna pajamas. Investuotojas turi žinoti, koks nedarbo poveikis yra konkrečiam pramonės sektoriui. Nedarbo lygio didėjimas pramonės šakoms daro skirtingą poveikį, pvz. finansų sektorius gali be didesnio skausmo sumažinti darbuotojų skaičių ir nedidinti žmonių skaičiaus, kol ekonominė situacija nepasikeis. Mažiau kapitalui lanksčioms pramonės šakoms, pvz. gamybos sektoriui (kurio galimybės mažinti produkcijos savikainą yra ribotos) darbuotojų mažinimas reiškia daug didesnius nuostolius (Investologija.lt).

Ekonominio augimo pagrindas – **darbo našumo** didėjimas. Produktyvumo požiūriu TUI teikiama nauda investicijas priimančiai šaliai dažniausiai pasireiškia dėl aukštesnio užsienio kapitalo įmonių veiklos efektyvumo. Išteklių kiekio didinimas, kokybės gerinimas, mokslo bei technikos naujovių diegimas leidžia užtikrinti gamybinį visuomenės pajėgumo didėjimą, tai lemia šalies/regiono ūkio produktyvumo, o kartu ir ekonomikos augimą (Laskienė, Pekarskienė, 2011).

Atlyginimų augimas rinkos ekonomikoje yra susijęs su šalies produktyvumu ir investicijų lygiu. Atlyginimai didėja tuomet, kai didėja žmonių darbo produktyvumas, t. y. kai dirbdamas žmogus sukuria daugiau, ir kai įmonės yra priverstos konkuruoti dėl darbuotojų, siūlydamos jiems didesnius atlyginimus. Tam, kad kiltų atlyginimai turi didėti tokių darbo vietų ir tokių darbuotojų, kurie sugeba sukurti daug (Laisvosios rinkos institutas, 2013/2014).

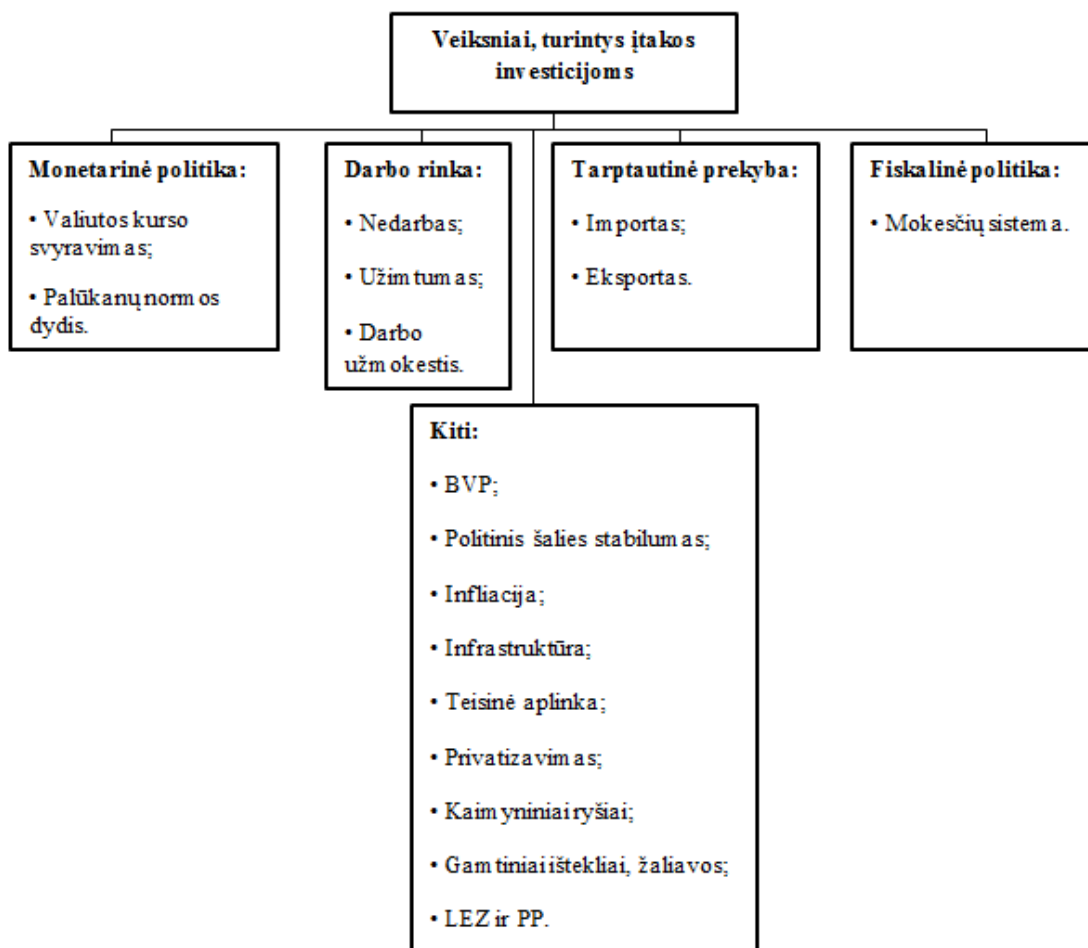
Pasak Cibulskienės ir Butkaus (2007), **privatizavimas** yra vienas iš būdų pritraukti užsienio investicijas. Anksčiau sukurta materialinė bazė regionuose labai svarbi pritraukiant užsienio investicijas, nes geriau apsimoka investuoti į jau egzistuojančią įmonę nei statyti naują. Todėl daugelis investicijų orientuojamos į tas vietas, kur jau yra suformuota materialinė bazė, egzistuoja kvalifikuotos darbo jėgos pasiūla. Užsienio investuotojai yra svarbiausi privatizuojamo turto pirkėjai.

Kaimyniniai ryšiai taip pat turi įtakos šalių prekybiniams santykiams ir tiesioginių užsienio investicijų srautams. Šalys kaimynės yra vienos iš pagrindinių Baltijos šalių prekybos partnerių ir aktyviausių užsienio investuotojų (Ginevičius ir kt., 2005).

Užsienio investicijas lemiantis veiksnys - **šalies ekonomikos atvirumas**. Jis pateikia informaciją apie šalies prekybos srautus (eksportą ir importą), jų verčių ir apimčių pokyčius bei šalies dalyvavimą globalioje prekyboje. Šis rodiklis rodo, kaip aktyviai valstybė dalyvauja pasaulinėje prekyboje, o tai lemia ir didesnę gamybos veiksnių migracijos laipsnį (Ruplienė ir kt., 2008). Galima teigti, kad šalies ekonomikos atvirumo laipsnis yra aukštesnis tose šalyse, kur labiau išvystytos gamybinės jėgos, kur mažesnis šalies ekonominis potencialas ir apsirūpinimas gamtiniais ištekliais. Jeigu atskirų šalių gamybinės jėgos išvystytos vienodai, tai ekonomika atviresnė esant mažesniai ekonominiam potencialui ir apsirūpinimui gamtiniais ištekliais (Jonušas, 2011).

Specifiniai šalies/regiono skirtumai gali nulemti tai, kur bus steigiamos transnacionalinės įmonės. Istoriskai įrodyta, kad vienas reikšmingiausių veiksnių, darančių įtaką šaliai/regionui, yra **gamtinių išteklių, žaliavų ir žemės ūkio produktų** prieinamumas (Ginevičius ir kt., 2005). Jie yra svarbūs investuojant į tam tikras ūkio šakas (pvz. į naftos, medžio apdirbimo pramonę ir pan.).

Susisteminti ir apibendrinti visi veiksniai, darantys įtaką investicijų pritraukimui į šalį/regioną, pateikti 3 pav.

3 pav. Veiksniai, turintys įtakos investicijoms

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis įvairiais šaltiniais.

Apibendrinant galima teigti, kad svarbu akcentuoti ne atskirų veiksnių svarbą, kurie daro įtaką investicijų pritraukimui, o jų visumą. Investuotojui nepakanka vien tik stabilios verslo aplinkos ir išvystytos infrastruktūros, jei šalyje/regione yra brangi darbo jėga, o investicijų atsiperkamumas labai mažas ir ilgas. Todėl valstybė/regionas, siekdamas pritraukti investicijas, turi užtikrinti bent kelis pagrindinius veiksnius, kurie užtikrintų investuotojui pakankamą investicijų atsiperkamumą ir motyvuotų jį investuoti būtent šioje šalyje. Palankias užsienio investicijų srauto į šalį/regioną sąlygas sudaro politinis šalies stabilumas, teisinė sistema, monetarinė ir fiskalinė politika, bankų sistema, valiutos kurso svyravimas, darbo rinka, privatizavimas, gamtiniai ištekliai, infrastruktūros išvystymas ir pramonė.

2. ŠIAURĖS VAKARŲ LIETUVOS REGIONŲ VYSTYMO SI EKONOMINĖ ANALIZĖ

Siekiant įgyvendinti užsibrėžtą baigiamojo mokslinio darbo tikslą, t.y. nustatyti veiksnių įtaką investicijoms į Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus, siekiant atskleisti susidariusius regioninius Lietuvos apskričių skirtumus, būtina atlikti įvairiais matematiniais metodais bei skaičiavimais pagrįstą analizę. Jai atlikti šiame darbe panaudoti ekonominių rodiklių (tiesioginių užsienio investicijų, materialinių investicijų, bendrojo vidaus produkto, tenkančio vienam gyventojui, eksporto, nedarbo ir užimtumo lygio, vidutinio mėnesinio Bruto darbo užmokesčio) statistiniai 2004 - 2013 metų duomenys. Materialinių investicijų statistinių duomenų už 2013 metus dar nėra.

2.1. Investicijas į Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus lemiančių veiksnių ekonominės analizės metodika

Tyrimui atlikti buvo naudojama regresinė analizė naudojantis „Gretl“ programa. Remiantis Studenmund (2001), regresinė analizė naudojama tam, kad būtų galima rasti kiekybinius ekonominių sąsajų įvertinimus, kadangi tam vien teorinių žinių nepakanka. Nors daugelis gali nurodyti, kad gaminio kainai kritus, jo paklausa augs, laikant visa kita *ceteris paribus*, tačiau iš to yra nedaug naudos, kadangi teorija negali nurodyti, kiek konkrečiai tai paveiks pardavimus.

Regresinė analizė yra statistikos metodas, kad paaiškintų priklausomo kintamojo pokyčius kaip funkciją, kuri priklauso nuo nepriklausomų kintamųjų pokyčių. Nors funkcijų yra įvairių, kaip paprasčiausią pavyzdį galima užrašyti tokią matematinę lygtį:

$$y_i = \beta_0 + \beta_1 x_i + e_i \quad (i = 1, 2, 3, \dots, n) \quad (1)$$

kai y_i = priklausomas kintamasis;

x_i = nepriklausomas kintamasis;

β_1 = nepriklausomo kintamojo koeficientas, parodantis, kaip pasikeis y reikšmė, x pakitus vienu vienetu;

β_0 = koeficientas, kuris parodo y vietą ordinačių ašyje tuo atveju, kai $x = 0$;

e = paklaida, kuri nurodo skirtumą tarp apskaičiuotos priklausomo kintamojo reikšmės, naudojant pasirinktą modelį, bei tikrosios, faktinės reikšmės.

Anot Studenmund (2001), yra bent keturi veiksniai be nepriklausomų kintamųjų pokyčių, kurie gali daryti įtaką priklausomam kintamajam, dėl to paklaida privalo būti įtraukiama į regresinę analizę. Tie veiksniai gali būti:

1. Daugelio mažą įtaką darančių veiksnių neįtraukimas į funkciją;

2. Beveik neįmanoma išvengti tam tikrų matavimo paklaidų bent viename iš kintamųjų;
3. Gali nesutapti lygties forma tarp tos, kuri turėtų būti naudojama teoriškai ir tos, kuri buvo pasirinkta tyrimui atlikti;
4. Bandyamas apibendrinti žmonių elgesį turi turėti bent šiek tiek nenuspėjamumo ir atsitiktinumą.

Net jei duomenys tinkami regresinei analizei, tai nereiškia, kad pavyks sudaryti tinkamą modelį. Regresijos modelio tinkamumą mano darbe rodo tokie rodikliai:

- *Determinacijos koeficientas (R-squared)*. Tai svarbiausia tiesinės regresijos modelio tikimo duomenims charakteristika, kuri privaloma visuose aprašymuose. Determinacijos koeficientas – modeliuojamų ir stebimų priklausomo kintamojo reikšmių skirtumų matas. Labai apytikslė R^2 interpretacija, padedanti geriau suvokti jo prasmę, yra tokia – kiek procentų y elgesio paaiškina kintamojo x elgesys. Determinacijos koeficientas įgyja reikšmes iš intervalo [0, 1]. Kuo koeficiento reikšmė didesnė, tuo modelis geriau tinka duomenims. Blogai, kai $R^2 < 0,20$. Apskritai nėra ko labai džiaugtis ir tada, kai $R^2 = 0,25$ (modelis tinka tik iš bėdos). Tiesa, didelė R^2 reikšmė dar neužtikrina, kad visi nepriklausomi kintamieji jame yra būtini, o modelis yra prasmingas.
- *P-value* reikšmė. Ji parodo, ar modelyje yra su priklausomu kintamuoju susijusių nepriklausomų kintamųjų. Jeigu p reikšmė yra didesnė už 0,05, tai regresijos modelio tinkamumas labai abejotinas (faktiškai gauname, kad y nepriklauso nuo x). Jeigu p reikšmė mažesnė už 0,05, gavome patvirtinimą, kad modelis yra tinkamas ir nepriklausomi kintamieji yra statistiškai reikšmingi.

Ar tenkinamos regresijos modelio prielaidos parodo *Durbino-Vatsono (Durbin-Watson)* statistika. Norime nustatyti, ar skirtingų stebinių liekamosios paklaidos koreliuoja (yra autokoreliacija). Tai reiškia, kad vieno respondento atsakymai daro įtaką kito respondento atsakymams. Durbino-Vatsono statistika tiriama tik tada, kai toks įtarimas kyla. Visais kitais atvejais šios statistikos nereikia. Jeigu Durbino-Vatsono reikšmė yra tarp 1,5 ir 2,5 dažniausiai tariama, kad autokoreliacijos nėra.

Apibendrinant galima sakyti, kad tinkamam regresijos modeliui turi būti tokie rodikliai:

$$R^2 \geq 0,20;$$

$$p < 0,05;$$

Durbino-Vatsono reikšmė yra tarp 1,5 ir 2,5.

Esminis regresinės analizės elementas – **mažiausiųjų kvadratų metodas (OLS)**. Jo dėka randami koeficientų įverčiai, su kuriais minimizuojamos paklaidos. OLS nėra vienintelis metodas, tačiau jis, anot Studenmund, yra dažniausiai naudojamas būtent dėl to, kad:

1. OLS lengva naudoti, kadangi šiuo metodu yra pagrįsta nemažai statistinių programų, be to, jo skaičiavimas nėra labai sudėtingas, įmanomas netgi skaičiuojant be kompiuterinių programų;

2. Paklaidų minimizavimo tikslas yra tinkamas žiūrėti iš teorinės pusės, kadangi turint omenyje tai, kad paklaidos yra neišvengiamos, jų minimizavimas priartina gautus rezultatus prie tikrųjų reikšmių.

3. OLS metodu gauti rezultatai turi keletą naudingų charakteristikų, tarp kurių ir tai, kad paklaidų suma lygi nuliui.

Apskaičiavus koeficientus ir gavus reikiamą lygtį sekantis svarbus darbas yra įvertinti jo tinkamumą. Studenmund savo knygoje rašo, kad nemažai pradedančių ekonometrijos specialistų daro klaidą ir priima gautus rezultatus kaip teisingus, nepaisydami nei jų reikšmės, nei tinkamumo.

Kad būtų galima šio modelio gautais rezultatais tikėti, bus naudojamas ir **fiksuoto poveikio (fixed-effects) metodas**. Tada bus galima gautus abiejų modelių rezultatus palyginti ir daryti atitinkamas išvadas.

Abu modeliai yra labai panašūs, tik pirmo modelio kintamieji yra logaritmuoti, o antrojo – diferencijuoti ir logaritmuoti.

Tyrimui atlikti buvo naudoti metiniai 2004-2013 metų duomenys, gauti naudojantis Lietuvos statistikos departamento duomenų bazėmis. Metiniai duomenys pasirinkti todėl, kad nebuvo įmanoma gauti kai kurių kintamųjų (veiksnių) ketvirtinių duomenų.

Tyrimui atlikti buvo sukurti matematiniai modeliai:

$$\Delta \ln(MI_t) = \alpha + \sigma_1 td_{2006} + \dots + \sigma_7 td_{2012} + \beta_1 \Delta \ln(BVP_t) + \beta_2 \Delta \ln(DU_t) + \beta_3 \Delta \ln(EXP_t) + \beta_4 \Delta \ln(UNEMPL_t) + \beta_5 \Delta \ln(EMPL_t) + u_t \quad (2)$$

$$\Delta \ln(TUI_t) = \alpha + \sigma_1 td_{2006} + \dots + \sigma_8 td_{2013} + \beta_1 \Delta \ln(BVP_t) + \beta_2 \Delta \ln(DU_t) + \beta_3 \Delta \ln(EXP_t) + \beta_4 \Delta \ln(UNEMPL_t) + \beta_5 \Delta \ln(EMPL_t) + u_t \quad (3)$$

Kai $\Delta \ln(MI_t)$ – materialinės investicijos;

$\Delta \ln(TUI_t)$ – tiesioginės užsienio investicijos;

α - konstanta atspindi priklausomo kintamojo vidutinį pokytį tarp pirmojo ir bazinio (įkeliant laiko pseudokintamuosius) tyrimo laikotarpį;

σ atspindi priklausomo kintamojo vidutinį pokytį tarp pirmojo ir konkretaus koeficiento tyrimo laikotarpį;

β – koeficientai, parodantys atitinkamo veiksnio poveikį priklausomam kintamajam;

td – konkretūs laiko pseudokintamieji;

$\Delta \ln(\text{BVP}_t)$ – BVP, tenkančio vienas gyventojui, pokytis, tūkst. Lt;

$\Delta \ln(\text{DU}_t)$ – vidutinio Bruto darbo užmokesčio pokytis, Lt;

$\Delta \ln(\text{EXP}_t)$ – lietuviškos kilmės prekių eksporto pokytis, mln. Lt;

$\Delta \ln(\text{UNEMPL}_t)$ – bedarbių pokytis, tūkst.;

$\Delta \ln(\text{EMPL}_t)$ – užimtųjų pokytis, tūkst.;

u_t – paklaida.

Kad būtų galima matyti ir nustatyti ar nepriklausomų kintamųjų poveikio vėlavimas galimai turi įtakos priklausomiems kintamiesiems, buvo sukurti 4 ir 5 matematiniai modeliai:

$$\begin{aligned} \Delta \ln(\text{TUI}_t) = & \alpha + \beta_1 t_{2007} + \dots + \beta_7 t_{2013} + \beta_{1,0} \Delta \ln(\text{BVP}_t) + \beta_{1,1} \Delta \ln(\text{BVP}_{t-1}) + \beta_{2,0} \Delta \ln(\text{DU}_t) + \beta_{1,2,1} \Delta \ln(\text{DU}_{t-1}) \\ & + \beta_{3,0} \Delta \ln(\text{EXP}_t) + \beta_{3,1} \Delta \ln(\text{EXP}_{t-1}) + \beta_{4,0} \Delta \ln(\text{UNEMPL}_t) + \beta_{4,1} \Delta \ln(\text{UNEMPL}_{t-1}) \\ & + \beta_{5,0} \Delta \ln(\text{EMPL}_t) + \beta_{5,1} \Delta \ln(\text{EMPL}_{t-1}) + e_t \quad (4) \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \Delta \ln(\text{MI}_t) = & \alpha + \beta_1 t_{2007} + \dots + \beta_6 t_{2011} + \beta_{1,0} \Delta \ln(\text{BVP}_t) + \beta_{1,1} \Delta \ln(\text{BVP}_{t-1}) + \beta_{2,0} \Delta \ln(\text{DU}_t) + \beta_{2,1} \Delta \ln(\text{DU}_{t-1}) \\ & + \beta_{3,0} \Delta \ln(\text{EXP}_t) + \beta_{3,1} \Delta \ln(\text{EXP}_{t-1}) + \beta_{4,0} \Delta \ln(\text{EXP}_t) + \beta_{4,1} \Delta \ln(\text{UNEMPL}_{t-1}) \\ & + \beta_{5,0} \Delta \ln(\text{EMPL}_t) + \beta_{5,1} \Delta \ln(\text{EMPL}_{t-1}) + e_t \quad (5) \end{aligned}$$

Kai t_{-1} reiškia ankstesnius metus, o e_t – paklaidą.

Taip pat buvo sukurti ir 6-7 modeliai, iš kurių būtų galima spręsti apie nepriklausomųjų įtaką priklausomiems kintamiesiems po dviejų metų.

$$\begin{aligned} \Delta \ln(\text{TUI}_t) = & \alpha + \beta_1 t_{2008} + \dots + \beta_6 t_{2013} + \beta_{1,0} \Delta \ln(\text{BVP}_t) + \beta_{1,1} \Delta \ln(\text{BVP}_{t-1}) + \beta_{1,2} \Delta \ln(\text{BVP}_{t-2}) \\ & + \beta_{2,0} \Delta \ln(\text{DU}_t) + \beta_{1,2,1} \Delta \ln(\text{DU}_{t-1}) + \beta_{1,2,2} \Delta \ln(\text{DU}_{t-2}) + \beta_{3,0} \Delta \ln(\text{EXP}_t) + \beta_{3,1} \Delta \ln(\text{EXP}_{t-1}) + \beta_{3,2} \Delta \ln(\text{EXP}_{t-2}) \\ & + \beta_{4,0} \Delta \ln(\text{UNEMPL}_t) + \beta_{4,1} \Delta \ln(\text{UNEMPL}_{t-1}) + \beta_{4,2} \Delta \ln(\text{UNEMPL}_{t-2}) + \beta_{5,0} \Delta \ln(\text{EMPL}_t) + \beta_{5,1} \Delta \ln(\text{EMPL}_{t-1}) \\ & + \beta_{5,2} \Delta \ln(\text{EMPL}_{t-2}) + a_t \quad (6) \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \Delta \ln(\text{MI}_t) = & \alpha + \beta_1 t_{2008} + \dots + \beta_5 t_{2010} + \beta_{1,0} \Delta \ln(\text{BVP}_t) + \beta_{1,1} \Delta \ln(\text{BVP}_{t-1}) + \beta_{1,2} \Delta \ln(\text{BVP}_{t-2}) \\ & + \beta_{2,0} \Delta \ln(\text{DU}_t) + \beta_{2,1} \Delta \ln(\text{DU}_{t-1}) + \beta_{2,2} \Delta \ln(\text{DU}_{t-2}) + \beta_{3,0} \Delta \ln(\text{EXP}_t) + \beta_{3,1} \Delta \ln(\text{EXP}_{t-1}) + \beta_{3,2} \Delta \ln(\text{EXP}_{t-2}) \\ & + \beta_{4,0} \Delta \ln(\text{EXP}_t) + \beta_{4,1} \Delta \ln(\text{UNEMPL}_{t-1}) + \beta_{4,2} \Delta \ln(\text{UNEMPL}_{t-2}) + \beta_{5,0} \Delta \ln(\text{EMPL}_t) + \beta_{5,1} \Delta \ln(\text{EMPL}_{t-1}) \\ & + \beta_{5,2} \Delta \ln(\text{EMPL}_{t-2}) + a_t \quad (7) \end{aligned}$$

Kai t_{-2} reiškia nepriklausomųjų įtaką priklausomiems kintamiesiems po dviejų metų, o a_t – paklaidą.

OLS modelyje visi kintamieji buvo logaritmuoti ir diferencijuoti, **fixed-effects** modelyje – tik logaritmuoti, kad jie atspindėtų pokyčio įtaką, be to, tokiu būdu galima išvengti nepastovaus

paklaidų pasiskirstymo. Šiuose modeliuose įtraukti veiksniai, kurie gali turėti įtakos investicijų pritraukimui į Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus tam tikru laikotarpiu (2004-2013 m.).

Taigi, apibendrinant galima pasakyti, kad tyrimui buvo naudojama regresinė analizė duomenis apdorojant mažiausiųjų kvadratų (OLS) ir fiksuoto poveikio (fixed-effects) metodais, naudojantis specializuota „Gretl“ programa. Toks tyrimo būdas yra tikslus, paprastas ir vienas iš dažniausiai naudojamų. Pačiam tyrimui atlikti buvo naudojami iš patikimų šaltinių surinkti duomenys. Tyrimo metu gauti rezultatai bus aprašyti 3-iame skyriuje.

2.2. Bendra Šiaurės Vakarų Lietuvos regionų ekonominė analizė

2.2.1. Trumpa Šiaurės Vakarų Lietuvos regionų apžvalga

Lietuva – nedidelė šalis, tačiau gamtos ir visuomenės teritoriniai skirtumai joje pakankamai ryškūs. Jie pasireiškia dirvožemio, reljefo, klimato, kraštovaizdžio skirtingumais, ekonominiais pasiekimais, socialiniais – kultūriniais, demografiniais, etniniais (net kalbos) skirtingumais. Valstybės politika gali šiuos skirtingumus slopinti, skatinti, ar rūšiuoti, palaikydama pozityvų gamtinį bei kultūrinį savitumą ir lygindama socialinius – ekonominius skirtumus.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. liepos 21 d. nutarime Nr. 902 „Dėl Lietuvos regioninės politikos metmenų“ pažymima, kad pagrindiniais teritoriniais dariniiais, kuriuose bus vykdoma valstybinė socialinės ir ekonominės plėtros politika, laikytini aukštesnieji administraciniai-teritoriniai vienetai – apskritys. Apskričių, kaip regionų, vaidmuo ypač išauga įgyvendinant regioninės plėtros uždavinius. Nors Mačys (2005) teigia, kad dabartinis regiono prilyginimas apskričiai gana diskutuotinas. Ši sąvoka vis dar svyruoja tarp specifinio teritorinio ir bendrai sektorinio apibrėžimo, todėl tiksliai apibrėžti terminą „regionas“ vis dar sunku. Lietuvos Respublikos Regioninės plėtros įstatyme (2014) nurodoma, kad *regionas – apskritis arba iš kelių bendras ribas turinčių apskričių ar savivaldybių Vyriausybės išskirta teritorija, kurioje įgyvendinama nacionalinė regioninė politika*. Taigi, savo tyrime regionu vadinsiu dabartinės Lietuvos apskritis.

Lietuvos apgyvendinimo sistema formavosi laikui bėgant. Būtų galima išskirti etnografinius, jau nuo seno žinomus regionus – Aukštaitiją, Žemaitiją, Suvalkiją ir Dzūkiją (Čaplikas, 2006). Kitaip regionus skirsto Štreimikienė (1999) – Vakarų, Centrinė, Šiaurės, Pietvakarių, Rytų ir Pietryčių Lietuvos regionai. Lietuvos dabartinė regionų struktūra suformuota ne taip jau ir seniai (dabar Lietuvoje yra 10 apskričių), tačiau racionaliausia išeitis galėtų būti viena – derinti apskritis su regionais. Tokio sprendimo pranašumas būtų – apskričių skaičiaus sumažėjimas ir regionų bei

regioninės politikos formavimas. Graužinis (2001) siūlo tinkamiausią Lietuvos regionų variantą – 4 regionus (Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio, Vilniaus-Kauno). Taip Lietuva taptų patraukli investicijoms, nes turėtų pakankamai erdvės plėtrai, patogią geografinę padėtį. Mačys (2005) teigia, kad Lietuva, kaip mažiausia valstybė aukščiausiam (pirmame) lygmenyje, į regionus nedalijama ir traktuojama kaip pirmojo lygmens Europos regionas. Kita vertus, kaip teigia Štreimikienė (1999), Lietuvoje reikėtų įkurti NUTS II lygio regionines struktūras, kurias būtų galima suformuoti iš kelių apskričių, atsižvelgiant į gamtines ir ekonomines sąlygas.

Dabartinės Lietuvos apskritys buvo suformuotos 1994 metais. Teritorija buvo suskirstyta į 10 apskričių ir 60 savivaldybių. Šiaurės Vakarų Lietuvos regioną sudaro Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės ir Telšių apskritys (kitais regionais) (žr. 4 pav.). Regionai skiriasi ne tik savo dydžiu pagal plotą, gyventojų skaičių ir gyventojų tankį, bet skiriasi ir ekonomine situacija.

Klaipėdos regionas – pagrindinis Lietuvos jūrų ir sausumos tiltas ekonominiams ir kultūriniais mainams Rytų-Vakarų ir Šiaurės Pietų kryptimis prie Baltijos jūros. Šį regioną sudaro 7 savivaldybės: Klaipėdos miesto, Klaipėdos rajono, Kretingos rajono, Neringos, Palangos miesto, Skuodo rajono ir Šilutės rajono. Klaipėdos regionas yra trečiasis šalies regionas pagal gyventojų skaičių, tačiau septintasis pagal plotą šalyje. Šio regiono plotas – 5,209 km². 2011 m. pabaigoje regione gyveno 339 tūkst. žmonių, arba 11,1% šalies gyventojų.

Panevėžio regionas - pažangus ir modernus europietiškas regionas, kuriantis žiniomis pagrįstą konkurencingą ir dinamiškai besivystančią ekonomiką bei modernų žemės ūkį, skatinantis žmogų nuolat tobulėti, užtikrinantis jam saugią ir sveiką aplinką, kurioje gera gyventi ir dirbti. Šį regioną sudaro 6 savivaldybės: Panevėžio miesto, Panevėžio rajono, Biržų rajono, Kupiškio rajono, Pasvalio rajono ir Rokiškio rajono. Panevėžio regionas yra penktasis šalies regionas pagal gyventojų skaičių ir ketvirtasis pagal plotą šalyje. Šio regiono plotas - 7,881 km². 2011 m. pabaigoje jame gyveno 250,4 tūkst. žmonių, arba 8,23% šalies gyventojų.

Reikšmingą vietą šalies ekonominiame, socialiniame ir kultūriniame gyvenime užima **Šiaulių regionas**, kuriame sukurtas konkurencingas ūkis ir pasiekta didesnė visuomenės socialinė sanglauda. Šį regioną sudaro 7 savivaldybės: Akmenės rajono, Joniškio rajono, Kelmės rajono, Pakruojo rajono, Radviliškio rajono, Šiaulių miesto ir Šiaulių rajono. Šiaulių regionas yra ketvirtasis šalies regionas pagal gyventojų skaičių, tačiau antrasis pagal plotą šalyje. Šio regiono plotas – 8,540 km². 2011 m. pabaigoje jame gyveno 301,7 tūkst. žmonių, arba 9,91% šalies gyventojų.

Tauragės regionas – šiuolaikinis Baltijos erdvinės struktūros upinis ir sausumos tiltas turizmo, ekonominiams bei kultūriniais mainams tarp Rytų-Vakarų ir Šiaurės-Pietų, išsaugojęs ir racionaliai naudojantis savo gamtos unikalumą ir kultūrinį savitumą, sėkmingai išnaudojantis

funkcijas, ir visas užsienio kapitalas, kuris buvo investuojamas šalyje, buvo nukreiptas į šios ūkio šakos plėtotę. Kitose Lietuvos vietovėse vyravo žemės ūkis.

Po karo situacija pakito, nes regionų plėtotės pagrindu tapo pramonė. Jos augimas buvo planuojamas ir geografiniu aspektu. Lietuva, kaip vienas iš SSRS regionų, savo išteklius naudojo visos šalies ekonominiams interesams tenkinti. Ūkinė veikla regionuose buvo plėtojama pagal sovietinio plano prioritetus, kurie sąlygojo atskirų miestų ir regionų specifiką bei ją atitinkančią kvalifikacinio potencialo, technologijos bei finansinių išteklių koncentraciją. Tai lėmė, jog didžiuosiuose Lietuvos miestuose – Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje – buvo plėtojamos beveik visos pramonės šakos. Kiti regionai dėl specializuotos veiklos įgijo savitą pobūdį, pavyzdžiui, Druskininkai, Birštonas tapo kurortiniais miestais, turinčiais didžiulę sanatorijų bazę ir šiai veiklai skirtus išteklius; Akmenė – statybinių medžiagų pramonės, Kėdainiai ir Jonava – chemijos pramonės centrais; Radviliškis – krovinių pervežimo geležinkeliu paskirstymo vieta; Ignalinos rajonas – energetiniu centru ir t.t.

Atgauto valstybingumo ir jo plėtotės laikotarpiu Lietuvoje nebuvo kreipiama pakankamai dėmesio į didelius ir sudėtingus teritorinių transformacijų procesus, pasireiškiančius regionų lygmenyje. Susiformavo smunkančios pramonės su ilgalaikėmis neigiamomis pasekmėmis rajonai ir miestai: vietiniame ir apskričių valdymo lygmenyse per mažai rūpinamasi strateginių investicijų planavimu (menki administraciniai gebėjimai bei iniciatyvos stoka; savivaldybių biudžetų finansiniai sunkumai bei savivaldybės veiklos efektyvumo didinimo mechanizmo nebuvimas neleidžia tinkamai panaudoti žmogiškųjų išteklių), sunkiai skinasi kelią ilgalaikės investicijų pritraukimo programos mažiau patraukliuose investicijoms regionuose; neišnaudojama „plyno lauko“ investicijų svarba (Bagdzevičienė ir kt., 2002).

Kiekvienos teritorijos patrauklumas investicijų požiūriu yra vienas iš svarbiausių rodiklių, formuojant teritorijų ir regionų plėtros planus. Maisto ir lengvosios pramonės įmonės, kurios visada Lietuvoje buvo prioritetinių šakų įmonės, pritraukia daugiausia užsienio investuotojų (Štreimikienė, 2000).

Šalies patrauklumą investicine prasme nulemia teisinė administracinė aplinka bei struktūriniai konkurencingumo rodikliai. Lietuvoje užsienio investicijas reglamentuojantys įstatymai išleisti daug vėliau nei kitose Vidurio bei Rytų Europos šalyse. Pirmoji bendra su užsienio partneriu Lietubet – Vengrijos įmonė buvo įsteigta 1987 metais. Tačiau ši iš esmės tuo laiku nauja tarptautinio bendradarbiavimo forma nepaplito, nes nebuvo svarbios sąlygos, garantuojančios įsteigtos įmonės veiklos sėkmę. Ta sąlyga – tai “teisinių aktų sistema, reguliuojanti visą investicinį procesą; naujo ūkio subjekto atsiradimą bei jo veiklą; kapitalo, prekių, darbo jėgos bei nematerialinių vertybių judėjimą iš vienos vietos į kitą; investicinio proceso dalyvių nuosavybės

santykius; jų teises bei garantijas” (Štreimikienė, 2000). Norint pritraukti užsienio kapitalą, reikia parodyti originalių privalumų, kurių nėra kitose šalyse/regionuose. Neturint tokių specifinių privalumų, potencialus investuotojas išveža savo kapitalą kitur. Juolab, kad Lietuvoje egzistuoja investavimo rizika: įstatymų kitimo rizika, mokesčių ir muitų kitimo rizika (Žukauskas, Stanionytė, 2000).

Apibendrinant galima teigti, kad regionas – apskritis arba iš kelių bendras ribas turinčių apskričių ar savivaldybių Vyriausybės išskirta teritorija, kurioje įgyvendinama nacionalinė regioninė politika. Šiaurės Vakarų Lietuvos regionai skiriasi ne tik plotu, gyventojų skaičiumi, bet ir savo regiono plėtros vizija. Užimamu plotu šalyje didžiausias yra Šiaulių, o mažiausias – Telšių regionai, gyventojų skaičiumi didžiausias yra Klaipėdos, o mažiausias – Tauragės regionai.

2.2.2. Tiesioginių užsienio investicijų pasiskirstymo Šiaurės Vakarų Lietuvos regionuose analizė

Investicijos yra indėlis į ekonominę gerovę. Esant ribotiems kapitalo ištekliams Lietuvoje, užsienio investicijos yra labai efektyvios, skatinant gamybos augimą, eksportą, keliant prekių ir paslaugų kokybę, kuriant naujas darbo vietas ir padedant įmonėms sėkmingiau konkuruoti laisvosios rinkos sąlygomis. Tiesioginės investicijos yra vienas pagrindinių verslo renovacijos veiksnių, nes atsiranda galimybė diegti modernias technologijas, įgyvendinti naujas ir progresyvias vadybos idėjas.

Dienraštyje „Veidas“ teigiama, kad „užsienio investuotojų motyvai, renkantis šalį savo investicijoms, yra iš esmės keturi: ieškoma naujų didelių rinkų, siekiama gamybos efektyvumo (darbo jėgos ir kitų sąnaudų požiūriu), įvertinama, ar yra gamtinių resursų ir ar yra galimybės didinti turtą. Ne visoms ūkio šakoms tie motyvai svarbūs. Lietuva pagal du iš tų motyvų atrodo prastai: rinka maža, gamtinių resursų dar mažiau“. Labiausiai užsienio investitorius vilioja žemės eksploatacijos sąnaudos ir palyginti aukšta galimybių kokybė. Visų pirma, tai žemos statybos, nuomos, valdymo ir aptarnavimo kainos (Štreimikienė, 2000).

Investicijų skatinimo ir pramonės plėtros 2014-2020 m. programoje pabrėžiama, kad svarbiomis yra laikomos TUI ir tiesioginės vidaus investicijos, o šioms investicijoms yra reikšminga konkurencinga verslo aplinka, palanki teisinė sistema, įvairios investicinės paskatos ir pan. Taip pat svarbiomis yra laikomos reinvesticijos. Tikėtina, kad gali būti daug lengviau paskatinti investuoti Lietuvos valstybėje veiklą jau vykdančias įmones nei pritraukti naujų investuotojų. Reinvesticijos taip pat skatina kurti naujas darbo vietas, gerina verslo aplinką ir prisideda didinant konkurencingumą.

Svarbiausios Lietuvos valstybei yra TUI į: gamybos (pirmiausia – eksporto) plėtrą; infrastruktūrą (transportą, telekomunikacijas ir su tuo susijusias paslaugas); daug intelektualaus darbo reikalaujančių produktų gamybą (Makutėnas, 2000).

Nykstant laisvo kapitalo judėjimo barjerams, plečiantis tarptautiniam bendradarbiavimui, vis svarbesnis vaidmuo tenka tiesioginėms užsienio investicijoms. Lietuva, pasižyminti palyginti neblogai išplėtotą infrastruktūrą, kvalifikuota darbo jėga ir palyginti aukšta gaminių kokybe, yra patraukli užsienio investitoriams. Kiekviename regione TUI pritraukimo galimybės yra labai skirtingos. 5 lentelėje pateikiamas TUI pasiskirstymas pagal regionus.

Tiesioginių užsienio investicijų pasiskirstymas pagal regionus, mln. Lt

Regionas	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Alytaus	171	397	417	445	374	346,22	319,09	322,24	379,8	388,84
Kauno	1887	2585	2456	3925	3189	4020,56	4061,28	4616,76	5160,7	4452,34
Klaipėdos	1743	2159	2159	2891	3259	3098,8	3327,52	3557,44	3565,91	3323,39
Marijampolės	112	101	98	93	138	319,37	329,52	367,05	465,1	413,01
Panevėžio	728	684	522	589	572	761,63	608,25	721,32	830,82	991,72
Šiaulių	194	277	388	434	490	486,57	553,93	581,59	598,98	627,38
Tauragės	22	27	32	64	57	47,61	44,62	45,77	47,18	57,65
Telšių	1172	3825	6317	5878	1511	2623,35	3547,14	3784,4	3578,54	3361,54
Utenos	218	266	240	330	340	350,02	346,42	242,45	291,85	256,07
Vilniaus	9946	13576	16297	20856	21803	19733,01	21497,17	23841,68	26862,21	30047,34
Lietuvos Respublika	16193	23896	28925	35504	31733	31787,14	34634,94	38080,7	41781,09	43919,28

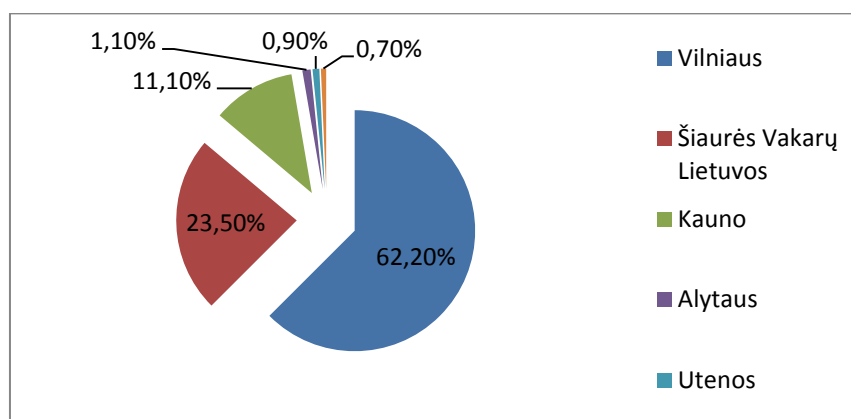
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Statistikos Departamento duomenimis, 2004-2013 m

Galima teigti, kad TUI pasiskirstymas šalyje yra labai netolygus. Iš pateiktų duomenų matyti, kad daugiau kaip pusė visų investicijų gauna Vilniaus regionas. Per analizuojamą 2004-2013 m. laikotarpį šis regionas pritraukė – 204,5 mlrd. Lt, tai sudaro 62,6% visų analizuojamo laikotarpio investicijų. Vilniaus regione daugiausia TUI pritraukia finansinis tarpininkavimas bei paštas ir telekomunikacijos, investicijos į nekilnojamąjį turtą, nuomą ir kt. verslo veiklą. Gana daug investicijų sulaukė ir prekybos sritis. Mažiausiai TUI per visą analizuojamą laikotarpį sulaukė žemės ūkio sektorius.

Antroje vietoje pagal pritraukiamas tiesiogines užsienio investicijas yra Kauno regionas. Per analizuojamą 2004-2013 m. laikotarpį šis regionas pritraukė 36,35 mlrd. Lt, tai sudaro 11,1% visų analizuojamo laikotarpio investicijų. Didžiausias tiesioginių užsienio investicijų didėjimas į šį regioną prasidėjo nuo 2009 m., kai pritraukiamos užsienio investicijos padidėjo 2 kartus per analizuojamą laikotarpį.

Vienas iš skatinančių veiksnių – Laisvoji ekonominė zona. Pagal ekonominės veiklos rūšis šiame regione daugiausia investuota apdirbamojoje gamyboje, prekybos srityje.

Šiaurės Vakarų regionai (Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės ir Telšių) per analizuojamą 2004-2013 m. laikotarpį TUI pritraukė 76,8 mlrd. Lt, tai sudaro 23,5% visų analizuojamo laikotarpio investicijų (žr. 5 pav.). TUI Klaipėdos ir Panevėžio regionuose augo beveik kiekvienais metais, tačiau kituose Šiaurės Vakarų regionuose TUI sumažėdavo ir vėl pakildavo.

5 pav. TUI pasiskirstymas pagal regionus 2004-2013 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Statistikos Departamento duomenimis

Klaipėdos regionas taip pat sulaukia didžiausių TUI srautų. Vienas iš TUI skatinančių veiksnių - Laisvoji ekonominė zona. Pagal ekonominės veiklos rūšis šiame regione labai daug investuota apdirbamojoje gamyboje, tačiau čia investuotojai labiau suinteresuoti ne prekybos sektoriumi, o transportu ir sandėliavimu. Apdirbamojoje gamyboje Klaipėdos regionas sulaukė daugiausiai TUI

po Telšių ir Kauno regionų. Klaipėdos regione investicijos į transporto ir sandėliavimo bei karjerų eksploatavimo sektorius sudaro didžiausią dalį visų Lietuvos TUI srautų.

Telšių regione tiesioginės užsienio investicijos yra koncentruotos apdirbamojoje gamyboje. Nežiūrint į tai, kad nuo 2005 m. Telšių regionas sulaukia daugiausiai TUI po Vilniaus ir Kauno regionų, šis regionas priskiriamas prie atsiliekančiųjų. Tai lemia „Mažeikių naftos“ (nuo 2009 m. „Orlen Lietuva“) gamykla, į kurią investuojami didžiausi TUI srautai, o kita regiono dalis sulaukia labai mažai investicijų. Kaip investicinį patrauklumą ribojantys veiksniai čia minima visiškai pasenusi ir renovuotina infrastruktūra (geležinkeliai, keliai, nuotekų sistema, automobilių stovėjimo aikštelės, dviračių ir pėsčiųjų takai), silpna informacinė infrastruktūra, bedarbiai nepasirengę darbo rinkai, nepakankamas įmonių konkurencingumas.

Vertinant Šiaulių ir Panevėžio regionus, daugiau TUI per 2000-2013 m. laikotarpį sulaukė Panevėžio regionas. Šiaulių regione daugiausiai investicijų pritraukė apdirbamosios gamybos, žemės ūkio sektorius. Reikia pažymėti, kad žemės ūkis Šiaulių regione sulaukė daugiausiai investicijų visoje Lietuvoje. Labiausiai neigiamam metiniam TUI srautų pokyčiui per 2005 - 2006 m. Panevėžio regione įtakos turėjo apdirbamosios gamybos sektorius, o kitose veiklose investicijos nežymiai didėjo.

Labiausiai atsiliekančias regionas Šiaurės Vakarų Lietuvoje yra Tauragės regionas. Čia TUI dalis šalies struktūroje sudaro tik 0,1-0,2% Tauragės regione taip pat daugiausiai investuojama į apdirbamosios gamybos sektorius. Daugiausia šiame regione investavo Švedija, Norvegija ir Vokietija.

Alytaus regionas per analizuojamą 2004-2013 m. laikotarpį tiesioginių užsienio investicijų pritraukė 3,6 mlrd. Lt, o tai sudaro 1,1% visų analizuojamo laikotarpio investicijų. Jau 2006 metais šis regionas pritraukė 2,5 karto daugiau tiesioginių užsienio investicijų nei 2004 m. Mažiausiai tiesioginių užsienio investicijų per analizuojamą 2004-2013 m. laikotarpį pritraukė Utenos ir Marijampolės regionai – 2,9 ir 2,4 mlrd. Lt. Tai sudaro vos 1,6% tiesioginių užsienio investicijų per visą analizuojamą 2004-2013 m. laikotarpį. Pagal ekonominės veiklos rūšis visose apskrityse daugiausiai investuojama į apdirbamąją gamybą. Visose trijose regionuose per 2004-2013 m. laikotarpį nebuvo investuota į telekomunikacijų bei finansinio tarpininkavimo sektorius, o į žemės ūkį buvo investuota tik Marijampolės regione. Alytaus, Marijampolės ir Utenos regionai priskiriami prie atsiliekančių Lietuvos regionų. Minėtose apskrityse trūksta aukštos ir vidutinės kvalifikacijos darbuotojų, didelė dalis bedarbių yra visiškai nekvalifikuoti, nėra inovacijų ir technologijų plėtros, daugelyje įmonių taikomos senos technologijos, todėl yra mažas darbo našumas ir versle dominuoja žemą pridėtinę vertę kuriančios paslaugos ir prekyba. Investicinį patrauklumą taip pat riboja

pasenusi infrastruktūra, neišplėtotas paslaugų sektorius, žemas kooperacijos lygis pramonėje ir prekyboje (Stankaitytė, Piktūrnaitė, 2010).

Nagrinėta TUI dinamika Lietuvos regionuose 2004-2013 m. rodo gana didelės diferenciacijos stabilumą ir netolygumų tarp Lietuvos regionų didėjimą. Netolygūs investicijų srautai yra ne tik tarpregioniniu lygmeniu, nevienodai patrauklios užsienio investuotojams ir atskiros ūkio šakos.

Pritraukiamos investicijos sprendžia užimtumo problemą, mažina socialinių išmokų gavėjų skaičių, didina savivaldybės pajamas ir kelia gyventojų pragyvenimo lygį. Regionų savivaldybės turi siekti, kad investicijos apskrityse nuolatos augtų, užtikrinamos tvarią regionų plėtrą.

Apibendrinant galima teigti, kad daugiausia TUI pritraukė Telšių ir Klaipėdos, mažiausiai - Tauragės regionai. TUI pasiskirstymą šalyje lėmė darbo rinka (šiuo požiūriu didesni miestai turi geresnes pozicijas, kur ūkinės veiklos diversifikacija pasižymintys regionai tampa patrauklesni), infrastruktūros išvystymas ir komunikaciniai ryšiai (užsienio investicijos koncentruojasi netoli greitkelių, jūros ir oro uostų, geležinkelio mazgų), materialinė bazė (labiau apsimoka investuoti į jau veikiančias įmones, nei statyti naują, todėl investicijos koncentruojasi ten, kur suformuota materialinė bazė, egzistuoja kvalifikuotos darbo jėgos pasiūla), aplinkosauginė situacija ir ekologiniai reikalavimai (ypač svarbūs investuojant į žemės ūkį ir sunkiąją pramonę).

2.2.3. Materialinių investicijų pasiskirstymo Šiaurės Vakarų Lietuvos regionuose analizė

Regionų plėtrai įtakos turi ne tik TUI, bet ir vidaus investicijos. Didžiąją materialinių investicijų dalį sudaro privataus sektoriaus bei valstybinių įmonių ir įstaigų lėšos, panaudotos statybai, plėtrai, rekonstrukcijai, remontui, modernizavimui, įrenginiams, inventoriui, mašinoms, transporto priemonėms ir kitoms išlaidoms. Materialinės vidaus investicijos yra svarbus ekonominės plėtros veiksnys, darantis įtaką regionų plėtrai. Daugelis makroekonominių rodiklių liudijo besitęsiantį šalies ekonomikos augimą, darydami įtaką materialinių investicijų didėjimo tendencijai.

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2012 m. investicijos į ilgalaikį materialųjį turtą šalyje sumažėjo 4,7%. Per minėtus metus Lietuvoje investuota už beveik 180 mlrd. litų. Labiausiai didėjo investicijos į mašinas, įrenginius, transporto priemones. Nuo 2004 m. augant Lietuvos ekonomikai, materialinės investicijos šalyje taip pat augo, 2004 m. sudarė 13 mlrd. Lt, o jau 2007 m. 31,7 mlrd. Lt. Nuo 2008 m. smunkant šalies ūkiui buvo jaučiamas žymus materialinių investicijų sumažėjimas ir 2011 m. tesiekė 17,5 mlrd. Lt. Materialinių investicijų mažėjimo tendencija Lietuvoje šiuo laikotarpiu buvo būdinga visiems Lietuvos regionams (žr. 6 lentelė).

Materialinių investicijų pasiskirstymas pagal regionus, tūkst. Lt

Regionas	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Alytaus	372992,2	505472	701620	804732	812213	659318	499741	622435	526268
Kauno	2285208	3000111	3750757	5138811	4622972	2206325	2157995	2692441	3001710
Klaipėdos	1818210	2734302	3020675	3388971	3138004	1592066	1792520	2559548	2205840
Marijampolės	384641,9	435476	735047	975564	739601	313791	395311	621320	553089
Panevėžio	734759,3	804528	1130907	1554754	1554571	681437	627225	901734	919391
Šiaulių	888764,5	906916	1403847	1957517	1849719	1147441	879400	1436891	1223733
Tauragės	168662,4	203995	324760	433533	380649	196077	248214	324109	348537
Telšių	457523,6	561149	891445	1691630	1315915	511895	429009	670249	777294
Utenos	578409,6	650078	648154	850217	769164	849199	434831	611146	507004
Vilniaus	5338640	7076136	9407752	13571545	12084544	6339057	5469096	6377115	7444364
Lietuvos Respublika	13027811	17725990	22943132	31733816	28757611	15601963	14341823	17502158	18319015

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos Departamento duomenimis, 2004-2013 m.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad labiausiai materialinės investicijos yra pasiskirsčiusios Šiaurės Vakarų Lietuvos regionuose (Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės ir Telšių). Per analizuojamą 2004-2013 m. laikotarpį materialinių investicijų šie regionai pritraukė 75 mlrd. Lt, tai sudaro 41,7% visų analizuojamo laikotarpio investicijų. Antroje vietoje pagal pritraukiamas materialines investicijas yra Vilniaus regionas. Per analizuojamą 2004-2013 m. laikotarpį šis regionas pritraukė – 73,1mlrd. Lt, tai sudaro 40,6% visų analizuojamo laikotarpio investicijų. Trečioje vietoje pagal pritraukiamas materialines investicijas yra Kauno regionas. Per analizuojamą laikotarpį šis regionas pritraukė 28,9 mlrd. Lt, tai sudaro 14,7% visų analizuojamo laikotarpio investicijų. Ketvirtoje vietoje yra Utenos regionas, kuris per analizuojamą laikotarpį materialinių investicijų pritraukė 5,9 mlrd. Lt, o tai sudaro 2,7% visų analizuojamo laikotarpio investicijų. Mažiausiai materialinių investicijų per analizuojamą laikotarpį pritraukė Alytaus ir Marijampolės regionai – 5,5 ir 5,1 mlrd. Lt. Tai sudaro apie 5% materialinių investicijų per visą analizuojamą 2004-2013 m. laikotarpį. Pastebėta, kad 2007-2008 m. visuose regionuose materialinės investicijos augo daugiau kaip du kartus, lyginant su 2004 m. Tačiau 2012 metais vyravęs neapibrėžtumas dėl Lietuvos ir Europos ekonomikų ateities vertė įmones atidėti stambesnius investicijų projektus, todėl materialinių investicijų lygis 2012 metais kilo/krito ganėtinai nežymiai netgi turint omenyje gerėjusią įmonių finansinę padėtį. Didžiąją materialinių investicijų dalį sudaro privataus sektoriaus bei valstybinių įmonių ir įstaigų lėšos, panaudotos statybai, plėtrai, rekonstrukcijai, remontui, modernizavimui, įrenginiams, inventoriui, mašinoms, transporto priemonėms ir kitoms išlaidoms (UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“, 2013).

Apibendrinant galima teigti, kad Šiaurės Vakarų Lietuvos regionas materialinių investicijų pritraukė daugiausia visoje Lietuvos Respublikoje. Didžioji dalis investicijų atiteko Šiaulių regionui, o mažiausia – Tauragei. Investicijos į mašinas ir įrenginius didina įmonių produktyvumą bei lemia didesnę ilgalaikio BVP augimo spartą, menkas tokių investicijų kiekis Lietuvoje yra grėsmė visų pirma pačiam Lietuvos verslui, kadangi nedidinant gamybos apimčių iškyla rizika prarasti užsakymus ateityje, kai pardavimų apimtys didės sparčiai, o gamybos pajėgumų gali pradėti trūkti.

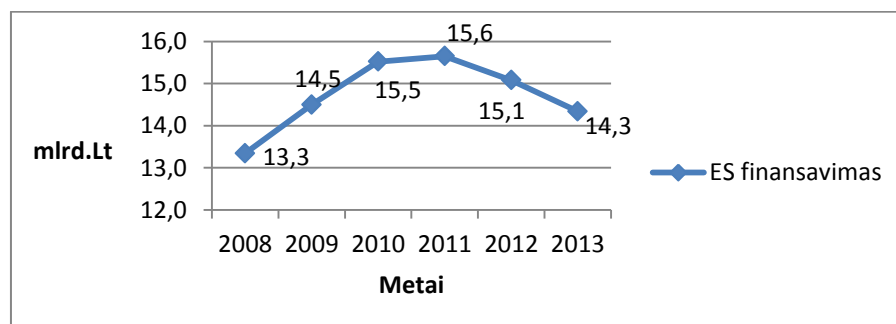
2.2.4. ES struktūrinės paramos Šiaurės Vakarų Lietuvos regionuose analizė

Europos Sąjungos struktūrinė parama nuosekliai mažina socialinius ir ekonominius skirtumus tarp ES šalių narių ar atskirų regionų. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos, finansuojamos Europos socialinio fondo lėšomis, įgyvendinimu siekiama didinti gyventojų ekonominį aktyvumą, skatinti naujų darbo vietų kūrimą ir mokymąsi visą gyvenimą, didinti tyrėjų

potencialą bei stiprinti administracinius gebėjimus. Iš ekonomikos augimo veiksmų programos, finansuojamos iš Europos regioninės plėtros ir Sanglaudos fondų, įgyvendinami projektai, kurie didina verslo produktyvumo lygį, ypač sudarant palankią aplinką inovacijoms ir smulkiam bei vidutiniam verslui, skatina mokslinių tyrimų ir technologinę plėtrą, gerina transporto, energetinę infrastruktūrą, skatina informacinės visuomenės plėtrą. Iš Sanglaudos skatinimo veiksmų programos, kuri finansuojama iš Europos regioninės plėtros ir Sanglaudos fondų, įgyvendinimu siekiama mažinti skirtumus tarp regionų, užtikrinti prieinamas ir aukštos kokybės esmines viešąsias sveikatos priežiūras, švietimo ir turizmo paslaugas, nestacionarines socialines paslaugas ir paslaugas neįgaliesiems, gerinti aplinkos kokybę, ypatingą dėmesį skiriant energijos panaudojimo efektyvumo didinimui. Visų trijų programų įgyvendinimas yra labai svarbus Lietuvai, nes prisidedama prie šalies patrauklumo, prieinamumo ir klestėjimo didinimo.

Europos Komisijos duomenimis, Lietuva yra viena iš greičiausiai ES lėšas įsisavinančių valstybių visoje Europos Sąjungoje. Europos Komisijos Biudžeto generalinio direktorato 2011 m. sausio 1 d. duomenimis Lietuvai įvykdytų Europos Komisijos mokėjimų dalis nuo visų jai skirtų ES struktūrinių fondų sudarė apie 23%. Visoje Europos Sąjungoje Lietuvą šiuo rodikliu pralenkė tik Airija (30%) ir Estija (25%). Vidutiniškai visoje Europos Sąjungoje EK įvykdytų mokėjimų dalis nuo visų skirtų ES struktūrinių fondų 2011 m. sausio 1 d. siekė 14% (Lietuvos Laisvosios Rinkos Institutas, 2011).

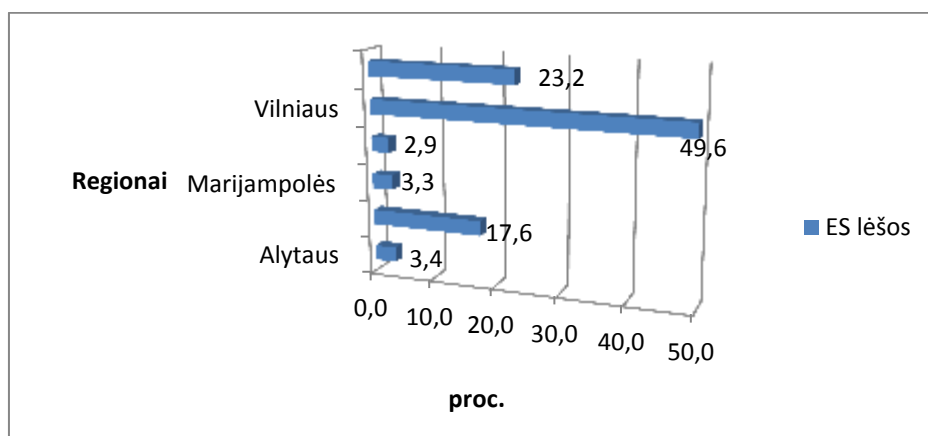
Lietuva iš ES struktūrinių fondų per 2008-2013 m. yra gavusi finansavimą už 88,4 mlrd. Lt (žr. 6 pav.). Daugiausia lėšų buvo skirta 2011 m. ES fondų lėšos 2011 m. buvo investuojamos į visas šalies ūkio sritis, tačiau didžiausia dalis buvo skiriama ekonomikai. Šios lėšos buvo investuojamos į projektus, skirtus smulkiojo ir vidutinio verslo bei eksporto skatinimui, transporto infrastruktūros modernizavimui, moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai, skatinančiai ūkio konkurencingumą, taip pat parama skiriama kaimo plėtrai ir žemdirbiams. (Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija).

6 pav. ES struktūrinių fondų lėšos, skirtos Lietuvai, 2008-2013 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis LR Finansų ministerijos ES struktūrinės paramos valdymo departamento duomenimis, 2008-2013 m.

7 pav. pateiktas ES struktūrinių fondų lėšų pasiskirstymas tarp Lietuvos regionų 2008-2013 m. Iš pateiktų duomenų matyti, kad didžiausią ES lėšų finansavimą yra gavęs Vilniaus regionas – 49,6% (43,8 mlrd. Lt). Tai sudarė apie pusę ES struktūrinių fondų lėšų, skirtų Lietuvai. Mažiausią ES lėšų finansavimą yra gavę Tauragės bei Utenos regionai: atitinkamai 2,4%. (2,1 mlrd. Lt) bei 2,9% (2,6 mlrd. Lt). Tokį pasiskirstymą lėmė Vilniaus regiono geografinė ir socialinė-ekonominė padėtis. Šio regiono įmonės, įstaigos ar organizacijos turi geresnius administracinius gebėjimus ir patirtį rengti bei įgyvendinti projektus.

7 pav. ES struktūrinių fondų lėšos regionuose 2008-2013 m., proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis LR Finansų ministerijos ES struktūrinės paramos valdymo departamento duomenimis, 2008-2013 m.

Nagrinėjant visus Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus kaip vieną visumą, galima teigti, jog ES struktūrinių fondų lėšos per nagrinėjamą 2008-2013 m. laikotarpį siekė 20,5 mlrd. Lt, t.y. 23,2% viso ES struktūrinių fondų finansavimo Lietuvai. Daugiausiai ES lėšų skirta Klaipėdos regionui – beveik 8 mlrd. Lt (t.y. 9% visos Lietuvai skirtos ES finansavimo sumos); Šiaulių regionui skirta vos 5 mlrd. Lt (t.y. 5,6% visos Lietuvai skirtos ES finansavimo sumos). Kaip jau buvo minėta anksčiau, tiek Lietuvos, tiek Šiaurės Vakarų Lietuvos regiono mastu mažiausiai ES struktūrinių lėšų skirta Tauragės regionui – vos 2 mlrd. Lt (t.y. 2,4% visos Lietuvai skirtos ES finansavimo sumos). Telšių ir Panevėžio regionams ES finansavimo skirta beveik vienodai, atitinkamai 2,7 ir 2,8 mlrd. Lt (t.y. 3% ir 3,1% visos Lietuvai skirtos ES finansavimo sumos).

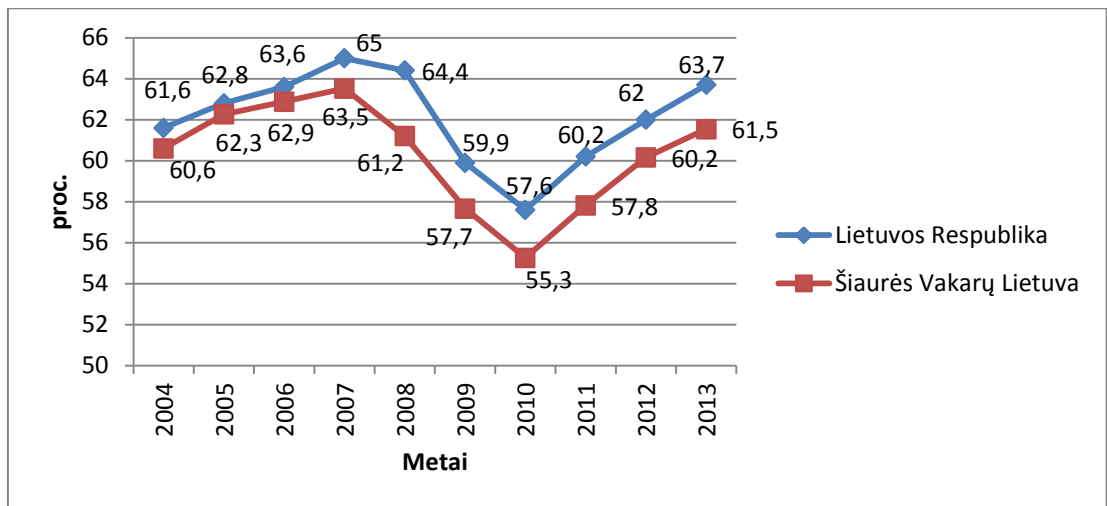
Apibendrinant galima teigti, kad ir imant Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus kaip vieną visumą ES struktūrinių fondų lėšų skirta beveik ketvirtadalis visos Lietuvai skirtos ES finansavimo sumos. Dėl menko atsiliekančių rajonų įmonių ir institucijų finansinio potencialo ir gebėjimų rengti projektus ES struktūrinių fondų paramai gauti stokos, nepakankamai pasinaudojama ES struktūrinių fondų parama. Patirtis rodo, kad projektuose konkuruoja ne poreikiai, o projektus rengiančios firmos. Didieji miestai iki šiol ES paramą gavo ta pačia tvarka, kaip ir mažieji miestai,

pretenduodami į tuos pačius pinigus ir turėdami tikrai nevienodas galimybes. Didžiausia dauguma pareiškėjų paramai gauti – Vilniaus regionas. Visos šios prielaidos lemia ES lėšų įsisavinimo koncentraciją Vilniaus mieste ir regione.

2.2.5. Gyventojų užimtumo lygio Šiaurės Vakarų Lietuvos regionuose analizė

Užimtumas yra vienas iš veiksnių, kuris reguliuoja ekonominę šalies būseną. Tai rodiklis, nusakantis, kiek žmonių užsiima ekonomine veikla. Taip pat užimtumas parodo, kaip efektyviai šalyje yra naudojami darbo ištekliai. Kuo efektyviau naudojami žmogiškieji šalies ištekliai, tuo didesnė nauda šalies ekonomikai. Užimtumas, darbinė veikla svarbi tiek individo, tiek bendrai šalies požiūriu dėl keleto priežasčių. Pirma, individas dirbdamas tenkina labai svarbius poreikius, pradedant nuo darbo užmokesčio suteikiamos galimybės tenkinti fiziologinius poreikius, tokius kaip maistas, apranga, būsto išlaikymas, baigiant socialiniais, bendravimo, savo žinių realizavimo ir perdavimo, pasitenkinimo pasiektu tikslu poreikiais. Antra, užimtieji žmonės kuria ekonominę naudą, moka mokesčius ir taip papildo valstybės biudžetą. Tuo tarpu bedarbiams yra mokamos socialinės išmokos, išleidžiant biudžeto pinigus, kuriuos būtų galima panaudoti valstybės ekonominės būklės gerinimui. Taip pat bedarbiai praranda savo įgūdžius ir vėliau jiems yra sunkiau pritaipyti darbo rinkoje.

Užimtumas tampa svarbiausia ekonomine galimybe, teikiančia žmonėms pajamų, leidžiančių įsigyti prekių ir paslaugų, būtinų jiems normaliai gyventi. Šiuo atveju prie užimtumo priskiriamas ne tik pajamas garantuojantis samdomas darbas, bet ir visi gyvenimo būdai, susiję su ekonomine veikla. Daug žmonių ekonomiškai silpnose šalyse dirba savo fermose arba yra sau dirbantys, dažnai neoficialiai, asmenys. Žmonės vertina darbą dėl daugelio priežasčių, ne tik dėl uždarbio. Darbas leidžia jiems būti naudingiems visuomenei, tobulinti kvalifikaciją, pritaikyti savo kūrybines galias. Jis suteikia visuomenės pripažinimą, kuris skatina orumą ir savigarbą, teikia galimybių bendradarbiauti, veikti vienas kitą. Tinkamai pasirinktas užimtumas atveria daug galimybių – padedama žmonėms ne tik ekonominiu, bet ir socialiniu, politiniu požiūriu.

8 pav. Gyventojų užimtumo lygis 2004-2013 m., proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos Departamento duomenimis, 2004-2013 m.

Statistikos departamento duomenimis, 2004 m. Lietuvoje gyveno 3 398 929 gyventojai, o 2013 m. gyventojų skaičius siekė 2 945 235. Lyginant 2004 ir 2013 m. gyventojų skaičius sumažėjo net 13,35%, t.y. 453 694 gyventojais. Bendras užimtumo lygis Lietuvoje 2004–2013 m. augo nuo 61,6% (2004 m.) iki 63,7 % (2013 m.), t.y. 1,6% (žr. 8 pav.).

Naujosios daugumos Vyriausybės programoje (2010) teigiama, kad 2008 m. stojant statyboms ir automobilių pramonei visoje Europoje bei šių procesų rezultate prasidėjus staigiam metalurgijos pramonės Ukrainoje smukimui, rudens viduryje pradėjo mažėti transporto paslaugų apimtys Lietuvoje. Aukštų tarptautinių naftos ir maisto produktų kainų kartu su regioniniais infliaciniais procesais sukeltos kuro ir maisto kainos jau nuo rudens pradžios pradėjo riboti vartotojų apetitus bei sustabdė mažmeninės prekybos augimą. 2009 m. Lietuvos darbo rinka susidūrė su stipriu ekonominio nuosmukio poveikiu ir bendras gyventojų užimtumo lygis, lyginant 2008 ir 2009 m., sumažėjo beveik 7%. Tam didžiausią įtaką turėjo ekonomikos krizės laikotarpis, kada sparčiai augo nedarbo lygis, mažėjo darbo jėgos paklausa, mažėjo įsidarbinimo galimybių. 2008-2010 m. bankrutavo arba buvo priverstos nutraukti veiklą apie 4 tūkst. Lietuvos įmonių. Ekonominio nuosmukio laikotarpiu užimtumo lygio mažėjimo tempą sušvelnino Lietuvių emigracija. 1 PRIEDE pateikti duomenys rodo, kad per analizuojamą 2004-2013 m. laikotarpį labiausiai nukentėjo Marijampolės regionas, nes užimtumo lygis nukrito net 8,1% (nuo 62,1% iki 57,1%), o Vilniaus ir Alytaus regionai atsigavo greičiausiai: užimtumo lygis pakilo net iki 6,6% ir 6,5%. Šiaurės Vakarų Lietuvos regionai į užimtumo lygį sureagavo skirtingai, pvz. Klaipėdos regione užimtumo lygis per analizuojamą 2004-2013 m. laikotarpį pakilo net 10,4%, o Telšiuose ir Panevėžyje nukrito 4,3% ir 3%. Tačiau nagrinėjant visus Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus kaip

vieną visumą, galima teigti, jog užimtumo lygis ne nukrito, bet pakilo nuo 60,6% iki 61,5%, t.y. pakilo 1,6%.

Apibendrinant galima teigti, kad užimtumo lygis Šiaurės Vakarų Lietuvos regionuose ir Lietuvoje šiek tiek skyrėsi. Lietuvoje užimtumo lygis buvo didesnis beveik 2,9%. Gyventojų užimtumo lygis - viena svarbiausių socialinės ekonominės raidos sąlygų, įmonių pragyvenimo ir socialinės apsaugos garantas, o tai spręsti galima tik ekonominėmis priemonėmis, sudarius sąlygas kurti naujas įmones ir naujas darbo vietas.

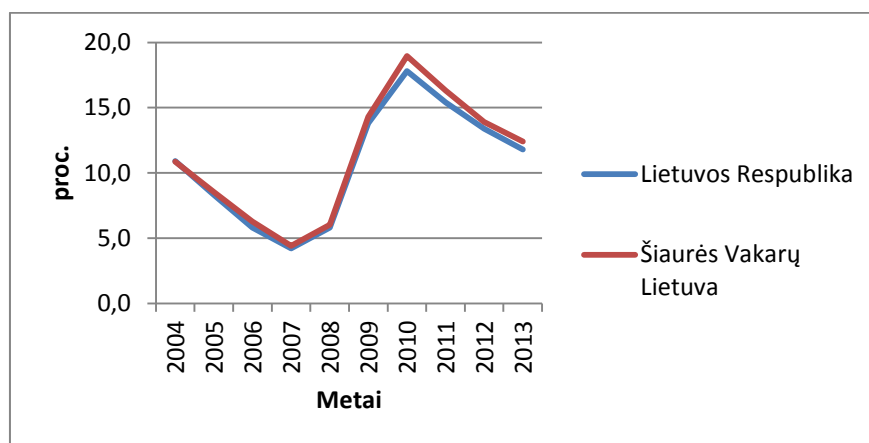
2.2.6. Nedarbo lygio Šiaurės Vakarų Lietuvos regionuose analizė

Nedarbas - didžiausia regioninio užimtumo problema. Daugelis Lietuvos regionų susiduria su didesnėmis ar mažesnėmis bedarbystės problemomis. Nors nedarbo lygis Respublikos mastu mažėja, tačiau vis dar išlieka keletas regionų, kuriuose, jis yra labai aukštas (žr. 2 PRIEDE).

Regionuose pastebimi ženklūs nedarbo lygio skirtumai. Pagal darbo biržoje užsiregistravusių bedarbių skaičių 2004 m. didžiausias nedarbo lygis buvo Alytaus, Klaipėdos bei Panevėžio, žemiausias – Tauragės, Telšių bei Kauno regionuose. 2013 m. nedarbo lygio situacija šiek tiek pasikeitė. Didžiausias jis buvo Utenos, Alytaus bei Panevėžio, žemiausias – Klaipėdos, Vilniaus, Kauno ir Tauragės. Darbo rinką paveikė nuo 2013 m. sausio smarkiai padidinta minimali mėnesinė alga – nuo 850 iki 1000 Lt. 2013 m. sausio mėnesį Darbo biržoje užregistruota itin daug naujų bedarbių (net 39 tūkstančiai). Paskutinį kartą toks didelis naujų bedarbių skaičius užregistruotas tik 2010 m. balandžio mėnesį, kuomet ekonomikos padėtis buvo itin bloga. Nedarbo lygis ženkliai sumažėjo 2006-2007 m., tačiau nuo 2008 m. jis vėl pradėjo kilti. Didžioji bedarbystė tęsėsi iki 2010 m. 2011 m. bedarbių skaičius pradėjo nežymiai mažėti. Lyginant 2004 ir 2013 m. galima teigti, kad labiausiai bedarbių skaičių sumažino vienas iš Šiaurės Vakarų Lietuvos regionų – Klaipėda, net 40,8% (nuo 12,5% iki 7,4%). Vilniaus regione nedarbo lygis sumažėjo 8,5% (nuo 10,6% iki 9,7%), Kauno – 1% (nuo 10,1% iki 10%), tačiau visuose kituose regionuose nedarbo lygis tik augo, pvz. Marijampolės regione per analizuojamą laikotarpį nedarbo lygis pakilo net 133,3% (nuo 6,6% iki 15,4%). Tačiau vėlgi nagrinėjant visus Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus kaip vieną visumą, galima teigti, jog nedarbo lygis pakilo tik 13,8% (nuo 10,9% iki 12,4%).

Iš 9 pav. matyti, kad lyginant Šiaurės Vakarų Lietuvos regioną ir Lietuvą nedarbo lygis skiriasi 4,4%. Analizuojant nedarbo lygį skirtinguose Lietuvos regionuose, kyla natūralus klausimas: kodėl, vienam regione bedarbystė yra tokia maža (pvz. Klaipėda - 7,4%), o kitame tokia didelė (pvz. Alytaus - 16,8%)? Priežastis, nulėmusias šiuos skirtumus, identifikuoti nėra paprasta. Visų pirma, priežastys gali būti kompleksinės, susijusios su bendros ekonominės situacijos pokyčiais. Antra,

nedarbo lygiui įtaką gali daryti atskiri ekonominiai veiksniai, kurie kiekvienoje apskrityje gali būti vis kitokie. Trečia, nedarbo lygio skirtumus gali nulemti ir struktūriniai užimtųjų pasiskirstymo tarp ekonominių veiklų skirtumai. Regionuose, kuriuose prastai išsivystęs paslaugų sektorius, nedarbo lygis bus santykinai aukštesnis nei kituose regionuose. Jis bus aukštesnis ir tuose regionuose, kur didžioji dirbančiųjų dalis užimti žemės ūkyje (Ruplienė, 2013). Nedarbo lygio dydį lemia ir specifiniai, būdingi tik konkrečiam regionui aspektai (pvz. Klaipėdoje nedarbo lygis nėra aukštas, nes miestas įsikūręs prie jūros ir tai labai teigiamai veikia jo ekonomikos rodiklius).

9 pav. Nedarbo lygis 2004-2013 m., proc.

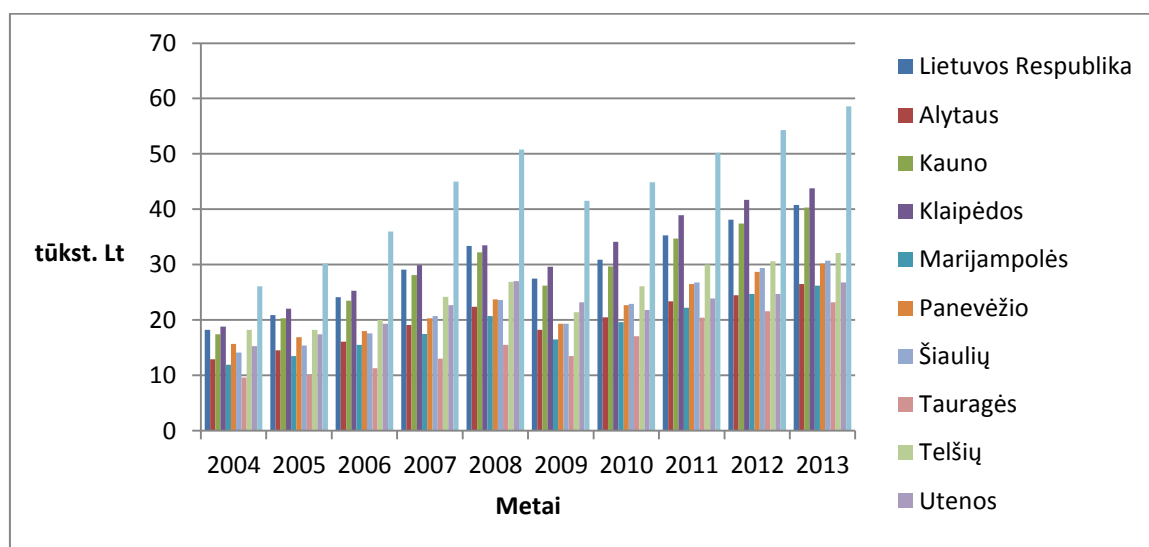
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos Departamento duomenimis, 2004-2013 m.

Apibendrinant galima teigti, kad nedarbo lygis priklauso nuo bendrų rodiklių, kurių kitimas daro gana stiprią įtaką kiekvieno regiono nedarbui: ekonomiškai aktyvių gyventojų skaičiaus kitimas, priverstinio nevisiško užimtumo lygis, darbo vietų skaičiaus mažėjimas, nelegalaus darbo buvimas, nedarbo lygio kitimas, sunkiai konkuruojančių darbo rinkoje bedarbių skaičiaus kitimas, aukštos kvalifikacijos specialistų skaičiaus/paklausos kitimas, ilgalaikių bedarbių skaičiaus kitimas, jaunimo nedarbo lygis.

2.2.7. BVP, tenkančio vienam gyventojui, Šiaurės Vakarų Lietuvos regionuose analizė

Prieš tai skyreliuose pateikti rodikliai nėra vieninteliai ir labiausiai įtikinantys, jog jie labiausiai charakterizuoja regionų netolygumus. ES pagrindiniu ekonomikos augimo rodikliu įvardija BVP. Jis charakterizuojamas, kaip realiausias rodiklis, atspindintis pokyčius atskirų regionų plėtros lygiuose. Kaip rodo tyrimai, nors buvo pasiekta aukštų augimo tempų šalyse, bet nesugebėta pagerinti regionuose gyvenimo kokybės rodiklių lygio. Lietuvoje anksčiau BVP buvo skaičiuojamas tik šalies mastu, tačiau didėjant regioninės plėtros reikšmei, nuo 1996 m. BVP pradėtas nustatinėti pagal atskiras apskritis (Štreimikienė, 2000).

Kadangi regionų plėtrą geriau atspindi vienam gyventojui tenkančios BVP dalies regionuose palyginimas su šalies vidurkiu, todėl tyrimui pasirinkau būtent šį rodiklį.

10 pav. BVP, tenkančio vienam gyventojui, pasiskirstymas pagal regionus 2004-2013 m., tūkst. Lt

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos Departamento duomenimis, 2004-2013 m.

Regionų išsivystymo netolygumai, išreiškiami BVP, pastaraisiais metais sparčiai didėjo (žr. 10 pav.). BVP/gyv., skirtumas tarp ekonomiškai stipraus Vilniaus regiono (58,6 tūkst. Lt) ir ekonomiškai silpniausio Tauragės regiono (23,2 tūkst. Lt) 2013 m. siekė 2,5 karto. 2004–2008 metų laikotarpyje. BVP šalyje didėjo kiekvienais metais. Bendras padidėjimas, tenkantis vienam gyventojui, sudarė 83,5%. Ekonominė krizė lėmė žymų tiek visos šalies, tiek kiekvieno regiono BVP kritimą 2009 metais (vidutiniškai 18,9%) (žr. 3 PRIEDE).

Šiuo laikotarpiu (2004–2013 metais) BVP/gyv., kito ne tik šalyje, bet ir visuose regionuose, tačiau nevienodu tempu. Didžiausias rodiklio šuolis per analizuojamą laikotarpį užfiksuotas Tauragės (141,7%), Klaipėdos (133%), Kauno (131,6%), Vilniaus (124,5%), Marijampolės (120,2%) bei Šiaulių (117,7%) regionuose. Likusiuose regionuose BVP kito, tik šiek tiek mažesniu tempu. 2004-2013 metų laikotarpyje analizuojamas rodiklis Alytaus regione padidėjo – 105,4%, Panevėžio – 92,4%, Telšių – 76,4% bei Utenos – 75,2%.

Tačiau vėlgi nagrinėjant visus Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus kaip vieną visumą, galima teigti, jog BVP/gyv. regione vidutiniškai išaugo 112,2%.

2013 m. BVP/gyv., šalyje siekė 40,8 tūkst. Lt. 2010 - 2013 m. šis rodiklis augo visuose regionuose. Palyginus 2013 m. vienam gyventojui tenkantį BVP su šalies vidurkiu, lyderių pozicijų neužleidžia Vilniaus – 58,6 tūkst. Lt (143,63% šalies vidurkio) ir Klaipėdos – 43,8 tūkst. Lt (107,35%) regionai, kurie viršija šalies vidurkį. Tuo tarpu Kauno regionas šiuo požiūriu atrodo kukliau – nežymiai atsilieka nuo šalies vidurkio, gerokai nuo Vilniaus regiono ir kiek mažiau nuo

Klaipėdos regiono. 2013 m. BVP/gyv. Kauno regione siekė 40,3 tūkst. Lt ir sudarė 98,8% šalies vidurkio. Analizuojant visus Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus kaip vieną visumą, galima teigti, kad BVP/gyv., lyginant su šalies BVP, yra 32 tūkst. Lt (78,4%).

Apibendrinant galima teigti, kad svarbiausi veiksniai, darantys įtaką ekonomikos augimui – kilstelėjusi žemės ūkio ir pramonės sukuriama pridėtinė vertė. Pokyčius žemės ūkyje lėmė rekordinis derlius, pramonėje – spartesnė eksporto plėtra. Preliminarūs 2013 m. BVP leidžia pastebėti, kad šalies ūkio augimo varikliu tampa vidaus vartojimas, tuo tarpu gamybos ir eksporto mastas palaipsniui lėtėja.

2.2.8. Darbo užmokesčio Šiaurės Vakarų Lietuvos regionuose analizė

Darbo užmokestis – pinigine forma išreikštas pajamų šaltinis; jis vertinamas kaip nacionalinių pajamų dalis, kurią visuomenė moka savo nariams jų materialiniams ir kultūriniais poreikiams tenkinti; tai išmokos darbuotojams už jų darbo jėgos kaip gamybos veiksnio panaudojimą. Privačiuose santykiuose nustatomas tarpusavio susitarimu. Gali būti atlyginama už dirbtas valandas (valandinis darbo užmokestis) ar atliktą darbą (darbo užmokestis nuo išdirbio).

Valstybės dažniausiai nustato minimalų darbo užmokestį siekdamas kovoti su į apskaitą neįtrauktais mokėjimais, padidinti darbo užmokestį mažiausiai apmokamiems darbuotojams. Didėjant minimaliam darbo užmokesčiui, mažėja neoficialus darbo užmokesčio dydis. Darbuotojams išmokamas darbo užmokestis labai lemia šalies materialinės gerovės lygį, tačiau ne vienintelis darbo žmonių pajamų šaltinis ir tikrasis jų ekonominės padėties rodiklis, nes dalis gyventojų asmeninių poreikių patenkina iš visuomeninių vartojimo fondų. Todėl realios žmonių pajamos didesnės už jų darbo užmokestį. Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis pateiktas 4 PRIEDE.

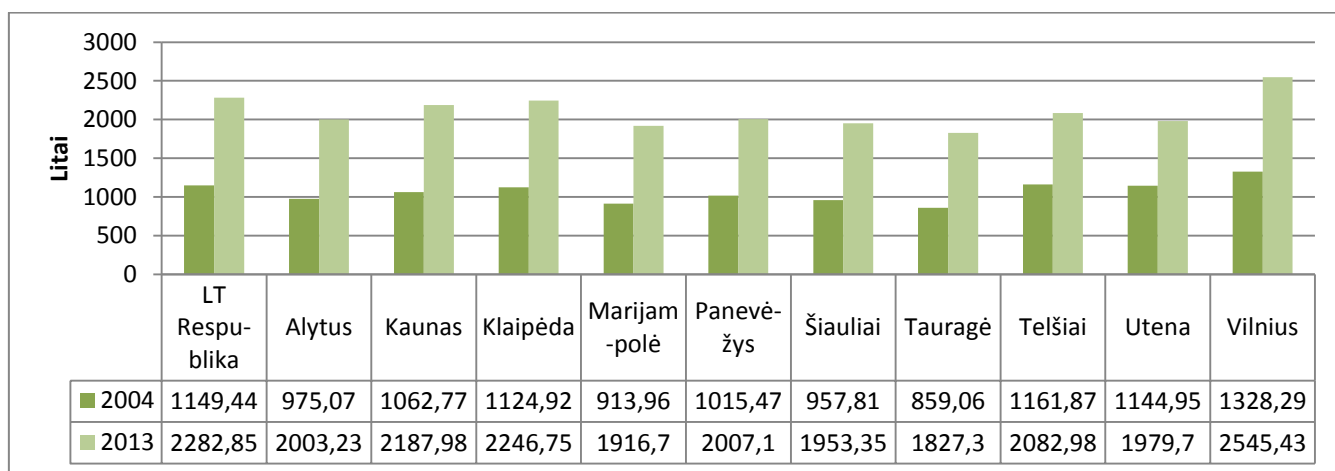
Darbo užmokesčio didėjimą iki ekonomikos nuosmukio lėmė sparti ekonomikos plėtra, gerėjantys šalies ūkio makroekonomikos rodikliai (BVP/gyv. per 2004–2008 m. išaugo 83,5%), auganti infliacija (išaugo nuo 1,2% iki 10,9%), mažėjantis nedarbo lygis (per 2004–2008 m. sumažėjo nuo 10,9% iki 5,8%). Tačiau po ekonomikos nuosmukio 2010 m. darbo užmokestis regionuose sumažėjo apie 6% (tačiau šalies mastu tik apie 4%).

Analizuojamu 2004-2013 m. laikotarpiu vidutinis šalies mėnesinis bruto darbo užmokestis siekė 1877,73 Lt. Per 2004–2013 m. vidutinis bruto darbo užmokestis išaugo beveik du kartus (nuo 1149,4 iki 2282,85 Lt) (žr. 11 pav.). Didžiausią vidutinį mėnesinį bruto darbo užmokestį gavo Vilniaus regiono gyventojai (2118,89 Lt), nuo 2004 iki 2013 m. jis išaugo 91,6%. Ir tik Vilniaus regiono darbo užmokestis viršijo šalies bendrą darbo užmokestį (vidutiniškai apie 11,5%). Tam

įtakos turėjo didesnis dirbančiųjų su aukštuoju išsilavinimu skaičius, įmonių tarpusavio konkurencija kvalifikuotų specialistų samdos procese bei didelė užsienio investicijų koncentracija Vilniaus mieste (Rudytė ir kt., 2008). Mažiausią vidutinį mėnesinį bruto darbo užmokestį gavo Tauragės (1477,11 Lt) regiono gyventojai, darbo užmokestis tesiekė tik 78,6% bendro šalies darbo užmokesčio. Šiame regione aukštas užimtumo lygis žemės ūkyje, tačiau ši šaka sukuria tik nedidelę BVP dalį.

Be to, kaip rodo 2009 m. vidutinio darbo užmokesčio statistika, nemažai įmonių kol kas vengė radikalaus atlyginimų karpymo ir rinkosi darbo vietų skaičiaus mažinimo alternatyvą. Tai galima paaiškinti mažiausiai dviem priežastimis – pirma, net ir sunkmečiu mėginama išsaugoti patyrusių ir kvalifikuotų darbuotojų branduolį, be kurio bus neįmanoma išsiversti verslui pradėjus kopti į kalną, antra, gana sudėtinga absoliučiai sumažinti darbo užmokestį tose įmonėse, kuriose didžiąją darbo užmokesčio dalį sudaro darbo sutartimi numatytas atlyginimas, nepriklausantis nuo įmonės gamybos ir finansinių rezultatų. Tokiems ketinimams aršiau priešinasi ir profsąjungos bei kitos samdomųjų darbuotojų interesus ginančios organizacijos (Raziulytė, 2011).

Tačiau vėlgi nagrinėjant visus Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus kaip vieną visumą, galima teigti, jog vidutinis bruto darbo užmokestis regione 2004-2013 m. vidutiniškai siekė 1664,64 Lt. Per 2004–2013 m. vidutinis bruto darbo užmokestis išaugo beveik du kartus (nuo 1023,83 iki 2023,49 Lt). Didžiausią vidutinį mėnesinį bruto darbo užmokestį šiame regione gavo Klaipėdos regiono gyventojai (1869,71 Lt), nuo 2004 iki 2013 m. jis išaugo 99,7%, o mažiausią vidutinį bruto darbo užmokestį gavo Tauragės regionas (jau minėjau anksčiau).

11 pav. Vidutinis bruto darbo užmokestis 2004 ir 2013 m., Lt

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos Departamento duomenimis, 2004-2013 m.

Apibendrinant galima teigti, kad didėjantį darbo užmokestį lemia auganti ekonomika ir mažėjantis nedarbas, kuomet darbdaviai norėdami prisitraukti tinkamos darbo jėgos yra priversti

didinti darbo užmokestį. Prie statistinio darbo užmokesčio didėjimo galėjo prisidėti ir minimalios mėnesinės algos didinimas, kuomet vidurkį padidino iš statistikos iškritę tie, kurie anksčiau gaudavo mažesnę nei 1000-io litų atlyginimą.

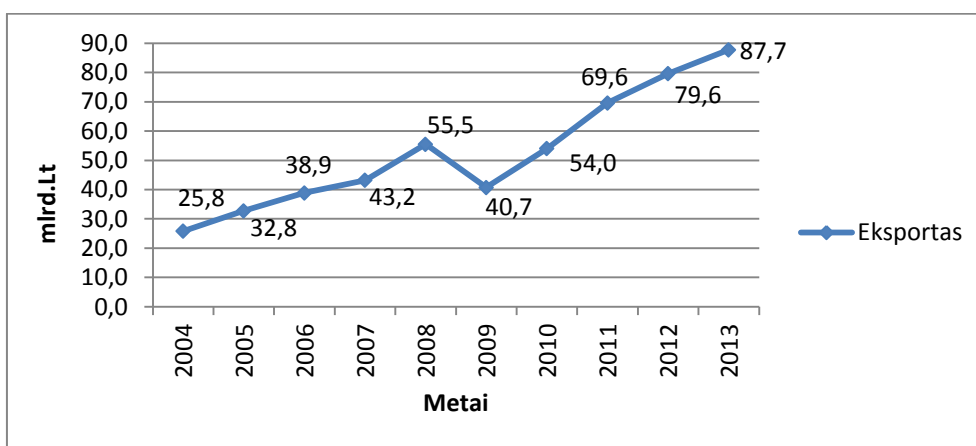
2.2.9. Šiaurės Vakarų Lietuvos regionų eksporto analizė

Į užsienio rinką nusprendusi įeiti įmonė turi apsispręsti, koku būdu ji tai darys ir kiek užsienio rinkos ji nori apimti. Yra keletas įėjimo į užsienio rinkas būdų, teikiančių neblogų veiklos tarptautinėje ir netgi pasaulinėje rinkoje galimybių. Vienas iš labiausiai paplitusių įėjimo į užsienio rinką būdų yra eksportas. Eksportas yra svarbi tarptautinės prekybos dalis. Jis apima šalyje pagamintų prekių pardavimą užsienio rinkose per brokerius ar užsienio paskirstymo centrus. Skatindama gamybinę veiklą savoje šalyje, eksportuojanti kompanija išvengia poreikio daryti reikšmingus organizacinius ar technologinius pokyčius, jai užtenka tik turėti platinimo kanalus, kad galėtų aptarnauti užsienio rinką. Tai yra pats nerizikingiausias metodas savo tarptautinei veiklai plėsti. Pradžioje nedaug reikia lėšų tam, kad taptum eksportuotoju, ir yra pakankamai lengva pasitraukti iš užsienio rinkos. Vykdamas savo produktų marketingą per užsienio agentus, eksportuotojas išvengia didelių investicijų ir didelės valdymo atsakomybės, tačiau kompanija turi nedaug įtakos tam, kaip jos produktai yra platinami užsienio rinkose. Eksporto prekės ir paslaugos paprastai tiekiamos valstybės (vietinių) gamintojų/tiekėjų, o galutinis jų vartotojas yra užsienio valstybės gyventojai ar organizacijos.

Prekybinis eksportas paprastai reglamentuojamas eksportuojančios valstybės ir valstybės gavėjos maito įstatymų. Lietuvos ūkis kasmet vis labiau orientuojasi į užsienio rinkas, nes prekių ir paslaugų eksportas didina ūkio subjektų pelningumą, skatina veiklos plėtrą ir internacionalizaciją, greičiau atsiperka investicijos, kuriamos naujos darbo vietos, o tai daro tiesioginę įtaką ekonomikos augimui. Reikia pažymėti, kad Lietuvos eksporto augimui poveikį daro ne tik kitų valstybių makroekonominė situacija, bet ir paties verslo konkurencingumas. Jam palaikyti ypač reikalingos produktyviosios investicijos (t. y. į mašinas ir įrenginius). Palengvintos patekimo į kitas rinkas sąlygos suteikia galimybę išplėsti eksportuojamos produkcijos ir teikiamų paslaugų vartotojų skaičių užsienio rinkose.

Lietuvos eksportas nagrinėjamu 2004-2013 m. laikotarpiu kasmet vidutiniškai augo 16,07%, jo vertė siekė beveik 88 mlrd. Lt. 2013 m. tai buvo geriausias metinis eksporto rezultatas nepriklausomos Lietuvos istorijoje (žr. 12 pav.). 2009-ųjų metų ekonomikos nuosmukis Lietuvoje sumažino ir eksportą. Jis siekė 40,7 mlrd. Lt., t.y. beveik 15 mlrd. Lt mažiau nei 2008 m. Tačiau

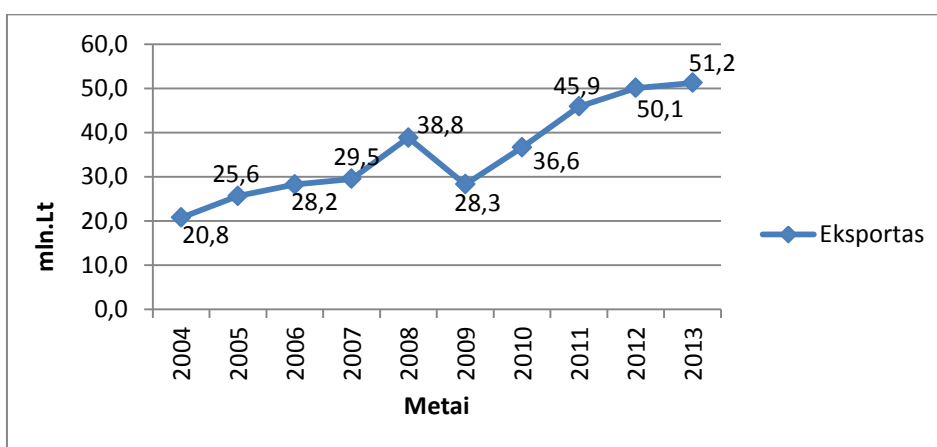
Lietuvoje ekonomikos sąstingis įveiktas ir džiuginantis augimas pasiektas verslo įmonių pastangų dėka, didinant veiklos efektyvumą ir vykdant nuoseklią eksporto plėtrą.

12 pav. Eksportas Lietuvoje 2004-2013 m., mlrd. Lt

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos Departamento duomenimis, 2004-2013 m.

Lietuviškos kilmės prekių eksportas nagrinėjamu 2004-2013 m. laikotarpiu kasmet vidutiniškai augo 12,1%. Per analizuojamą laikotarpį eksportuota 355 mln. Lt vertės lietuviškos kilmės prekių, o tai sudarė 67,26% bendro Lietuvos eksporto apimties (žr. 13 pav.). Lyginant 2004 m. lietuviškos kilmės prekių eksportą su 2013 m. verte padidėjo 30,46 mln. Lt., t.y. 146,15%.

13 pav. Lietuviškos kilmės turinčių prekių eksportas 2004-2013 m., mln. Lt

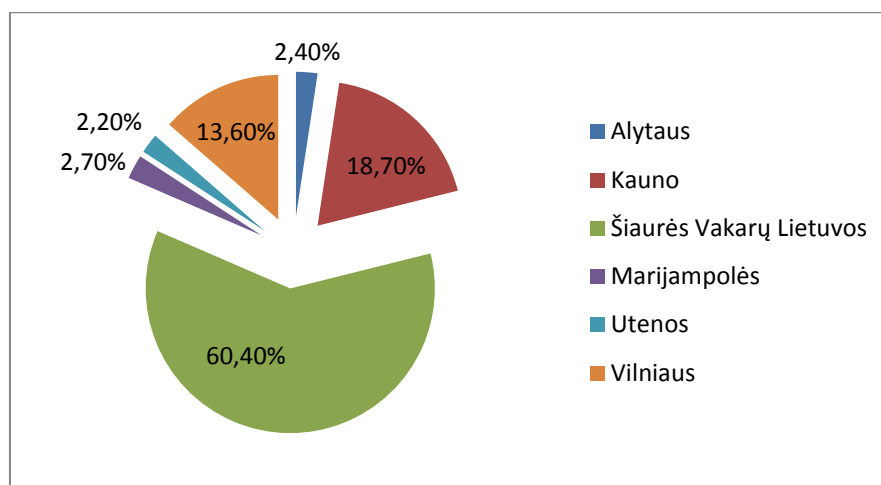
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos Departamento duomenimis, 2004-2013 m.

14 pav. pateikti viso analizuojamo 2004-2013 m. laikotarpio lietuviškos kilmės prekių regionuose duomenys. Skirtingų regionų lietuviškos kilmės turinčių prekių eksporto 2004-2013 m. pokyčių tendencijos panašios kaip ir Lietuvoje (žr. 5 PRIEDE). Daugelio įmonių apyvartos smuko 2009 m., tačiau teigiami pokyčiai pasireiškė jau 2010 m., o 2011 m. dauguma atsitiesė ir pasiekė 2008 m. lygį. Eksporto plėtra, naujų rinkų atradimas ir įsitvirtinimas jose – puikios prielaidos verslo sėkmei.

Galima daryti išvadą, kad didžiausias eksportuotojas yra Telšių regionas, kurio eksporto vertė siekė 119 mln. Lt, t.y. 22,6% viso Lietuvos eksporto vertės. Beveik perpus atsilieka Kauno regionas, kurio lietuviškos kilmės prekių eksporto vertė buvo 66,4 mln. Lt, t.y. 12,6% viso Lietuvos eksporto vertės. Vilniaus regionas eksportuoja lietuviškos kilmės prekių vos už dešimtadalį (9,9%) viso Lietuvos eksporto vertės (t.y. 48,4 mln. Lt).

Tačiau nagrinėjant visus Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus kaip vieną visumą, galima teigti, jog per analizuojamą 2004-2013 m. laikotarpį lietuviškos kilmės prekių buvo eksportuota už 214,74 mln. Lt, t.y. 40,6% viso Lietuvos eksporto vertės. Kaip jau buvo minėta, daugiausia eksportavo Telšių regionas. Klaipėdos, Panevėžio ir Šiaulių regionų lietuviškos kilmės prekių eksportas siekė vos 17,7% viso Lietuvos eksporto vertės. Tauragės regionas – mažiausiai eksportuojantis regionas ne tik Šiaurės Vakarų Lietuvoje, tačiau ir visoje Lietuvoje. Jo eksportuojamų lietuviškos kilmės prekių vertė buvo 3,7 mln. Lt, t.y. vos 0,7% viso Lietuvos eksporto vertės.

Lietuviškos kilmės prekių eksporto raida 2013 m. nuosekliai prastėjo. Tiesa, iš esmės visą nuosmukį lėmė naftos produktų, trąšų ir grūdų poveikis. Labiausiai eksporto raidą paveikė 2013 m. antrojoje pusėje, ypač ketvirtąjį ketvirtį, sumažėjusios naftos perdirbimo maržos Europoje, dėl to akcinės bendrovės „ORLEN Lietuva“ pagaminamos produkcijos nominalusis eksportas antrąjį pusmetį buvo maždaug 15% mažesnis negu prieš metus. Tokį kryptį panašiai lėmė tiek mažesnės paskatos eksportuoti (taigi ir mažesni eksportuojamos produkcijos kiekiai), tiek kainos. Be to, 2013 m. antrąją pusę dalis trąšų gamintojų dėl kritusių produkcijos kainų ir brangių žaliavų mažino gamybos mastus. Tai lėmė, kad šalies trąšų eksportas minėtu laikotarpiu sumažėjo daugiau negu 40% per metus. Mažesnę grūdų nominalųjį eksportą daugiausia lėmė kainų poveikis. Kitų lietuviškos kilmės prekių eksportas iš esmės atitiko užsienio paklausą, t. y. jo plėtra buvo nuosaiki, bet stabili (Lietuvos banko pranešimas, 2014).

pav. Lietuviškos kilmės prekių eksportas regionuose 2004-2013 m., mln. Lt

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos Departamento duomenimis, 2004-2013 m.

Nors Lietuvos užsienio prekybos apimtys pastaraisiais metais smarkiai augo, šis augimas sulėtės dėl Rusijos embargo maisto produktams. Tai pakoreguos Lietuvos eksporto duomenis, kadangi Rusija yra reikšmingas Lietuvos prekybos partneris. Nors 2013 m. lietuviškų pieno produktų eksportas į Rusiją sumažėjo 4,2%, o lietuviškos kilmės prekių – 1,1%, Rusija vis dar išlieka pagrindine Lietuvos eksporto šalimi.

Apibendrinant galima teigti, kad sparčiai augančių užsienio prekybos apimtį greičiausiai lemia įprasti Lietuvos konkurenciniai pranašumai: palanki geografinė padėtis, konkurencingos darbo užmokesčio sąnaudos (santykinai mažesnė produkcijos savikaina), išsilavinusi ir gebanti mokytis darbo jėga, gebėjimas gaminti klientų poreikiams pritaikytą produkciją mažomis partijomis per trumpą laiką, geresnis Rytų rinkų verslo poreikių suvokimas, išvystyta transporto ir logistikos infrastruktūra ir kt.

3. INVESTICIJAS Į ŠIAURĖS VAKARŲ LIETUVOS REGIONUS LEMIANČIŲ VEIKSNIŲ EKONOMINĖ ANALIZĖ

Šioje dalyje aprašomas tyrimas, kurio tikslas – nustatyti, ar pasirinkti veiksniai turi įtakos investicijų pritraukimui į Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus. Tyrimas atliktas pagal 2.1 skyriuje pateiktą metodiką, modelius ir duomenis.

Modelio priklausomi veiksniai – TUI ir materialinių investicijų įplaukos. Jos kinta laiko bei regionų atžvilgiu. Duomenų masyvas apima 2004–2013 m. laikotarpį. Pažymėtina, kad materialinių investicijų duomenų už 2013 m. dar nėra, todėl šis laikotarpis į laiko eilutę nėra įtrauktas. Duomenų laiko eilutė nėra ilga, todėl naudojami įverčiai galėtų reikšmingai iškreipti tendencijas. Pasirinktas administracinių teritorijų skirstymas – 5 Lietuvos regionai, priklausantys Šiaurės Vakarų Lietuvai.

Tyrimo modelio pagrindimo skyriuje (2.1.), sudarius tiesinius daugialypės regresijos modelius, buvo išskirti 5 nepriklausomi kintamieji – BVP, tenkantis vienam gyventojui, eksportas, užimti gyventojai, bedarbiai ir vidutinis bruto darbo užmokestis. Visi jie aptarti teorinėje dalyje, nagrinėjant investicijas lemiančius veiksnius.

3.1. Tiesiogines užsienio investicijas į Šiaurės Lietuvos regionus lemiančių veiksnių vertinimas

Tiesioginių užsienio investicijų srautai Lietuvoje pasižymi aiškia augimo tendencija, tačiau TUI dinamiką lemiantys veiksniai nėra pilnai nustatyti. Kapitalą investuojantys užsienio subjektai atsižvelgia ne tik į valstybės bendrą padėtį rinkoje ar ekonominių veiklų apribojimus, bet ir į atskirų tos šalies regionų charakteristikas.

Remiantis sukurtu 1-u modeliu (3 formule) ir atlikta *OLS* (mažiausiųjų kvadratų metodo) ir *fixed-effects* (fiksauto efekto metodo) modelių regresine analize, buvo gauti žemiau pateikti rezultatai. Naudojant *OLS* metodą, duomenų imtis yra 45, naudojant *fixed-effects* metodą – 50 stebėjimų.

7 lentelė

1 modelio rezultatai

	<i>Fixed-effects model l_TUI</i>		<i>OLS model ld_TUI</i>	
	<i>Coefficient</i>	<i>p-value</i>	<i>Coefficient</i>	<i>p-value</i>
const	-23,5147	0,12990	0,40412	0,23929
_BVP_gyv	-1,47994	0,30952	-3,07428	0,10623
_DU	5,05612	0,02917 **	3,0376	0,44819
_Eksportas	-0,248795	0,49323	-0,576424	0,07247 *

7 lentelės tęsinys kitame puslapyje

_Uzimti_gyventojai	0,0441154	0,96245	0,539396	0,61269
_Bedarbiai	0,021992	0,95005	-0,0872819	0,78808
dt_3	-0,376187	0,27107	-0,326385	0,32277
dt_4	-0,840277	0,15115	-0,270832	0,50894
dt_5	-1,78891	0,04379 **	-0,6531	0,17857
dt_6	-2,21433	0,06435 *	-0,948733	0,06853 *
dt_7	-1,58749	0,11739	0,528238	0,45762
dt_8	-1,31281	0,17517	0,170075	0,69311
dt_9	-1,24154	0,19816	-0,1974	0,56529
dt_10	-1,354	0,18922	-0,308952	0,18822

Pats modelis yra gana tikslus, kadangi abiejų metodų determinacijos koeficiento reikšmės yra daugiau negu 0,2 (žr. 6 PRIEDE). Naudojant *fixed-effects* metodą, modelis yra reikšmingas, nes jo P reikšmė yra mažesnė nei 0,05. Naudojant *OLS* metodą, modelis yra visiškai nereikšmingas, nes jo P reikšmė yra didesnė už 0,05. Vadinasi, remiantis pastaruoju modeliu nė vienas veiksnys neturi įtakos tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui į Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus.

Remiantis *fixed-effects* metodu, tiesiogines užsienio investicijas į Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus lemia tik vienas veiksnys – **vidutinis bruto darbo užmokestis**. Galima daryti prielaidą, kad didėjant vidutiniam darbo užmokesčiui regionuose, pritraukiama ir daugiau TUI.

Nors Lietuvą investuotojai renkasi ne tik kaip mažų darbo jėgos kaštų valstybę, visgi atsižvelgiama ir į vidutinį bruto darbo užmokestį. Užsienio investuotojų verslo plėtrą Lietuvoje reikšmingai riboja su darbo santykiais susiję įsipareigojimai. Kadangi Lietuva yra maža atviros ekonomikos šalis, todėl TUI skatina užsienio prekybos intensyvumas ir, būtent, pigi darbo jėga. Tarp visų Europos Sąjungos šalių Lietuvoje vidutinis darbo užmokestis, vertinant eksportą į orientuotas ūkio šakas, kurios yra patrauklios užsienio investuotojams, yra vienas mažiausių. Vidutinis darbo užmokestis Lietuvos gamybos sektoriuje yra kur kas mažesnis nei išsivysčiusiose ES šalyse. Toks pranašumas, palyginti su kitomis ES šalimis, sudaro prielaidų pritraukti daugiau investicijų, nes mūsų šalyje darbo užmokestis vidutiniškai didėja tik 8,25% kasmet. Jeigu darbo užmokestis kiltų sparčiai, šis pranašumas mažėtų.

Remiantis sukurtu 2-u ir 3-iu modeliu (4 ir 6 formulėmis) ir atlikta *OLS* (mažiausiųjų kvadratų metodo) ir *fixed-effects* (fiksuoto efekto metodo) modelių regresine analize, buvo gauti žemiau pateikti rezultatai. 2-ame modelyje, naudojant *OLS* metodą, duomenų imtis yra 40, naudojant *fixed-effects* metodą – 45 stebėjimai; 3-iaame modelyje, naudojant *OLS* metodą, duomenų imtis yra 35, naudojant *fixed-effects* metodą – 40 stebėjimų.

2 modelio rezultatai

	<i>Fixed-effects model</i>		<i>OLS model</i>	
	<i>Coefficient l_TUI</i>	<i>p-value l_TUI</i>	<i>Coefficient ld_TUI</i>	<i>p-value ld_TUI</i>
const	-19,1115	0,33376	-0,577402	0,24798
_BVP_gyv	-1,73788	0,42357	1,49034	0,42588
_BVP_gyv_1	-0,0222221	0,99075	-2,20033	0,14698
_DU	1,35473	0,61481	4,97127	0,15668
_DU_1	3,22927	0,44858	-2,50938	0,46402
_Eksportas	-0,792011	0,05020 *	0,0261692	0,93137
_Eksportas_1	0,798107	0,03184 **	1,00025	0,00079 ***
_Uzimti_gyventojai	-0,382749	0,69769	-0,0641631	0,93541
_Uzimti_gyventojai_1	-0,0496362	0,96226	0,493891	0,59891
_Bedarbiai	-0,000859598	0,99804	0,104263	0,69766
_Bedarbiai_1	0,169574	0,67455	-0,175729	0,57178
dt_4	-0,347791	0,25369	0,107528	0,66427
dt_5	-1,0586	0,07822 *	-0,118435	0,75649
dt_6	-2,24821	0,12403	1,33529	0,17576
dt_7	-1,85091	0,27602	0,652875	0,42196
dt_8	-1,42098	0,28998	0,518734	0,48090
dt_9	-1,36767	0,28000	0,619838	0,26085
dt_10	-1,31877	0,27094	0,352585	0,34307

Patys modeliai yra gana tikslūs, kadangi abiejų modelių determinacijos koeficiento reikšmės yra daugiau negu 0,2 (žr. 7 ir 8 PRIEDUOSE). Naudojant abu metodus, modeliai yra reikšmingi, nes jų P reikšmės yra mažesnės nei 0,05. Vadinasi, tiesiogines užsienio investicijas lemia **eksportas**, tačiau jo poveikis yra vėluojantis. Galima daryti prielaidą, kad didėjant eksportui regionuose, daugiau pritraukiama TUI.

Užsienio subjektai gana dažnai renkasi investicijas į pramonę. Lietuvos regionuose steigiami užsienio įmonių gamybos centrai. Didelė dalis juose sukurtos produkcijos gali būti realizuojama ne Lietuvoje, o investuojama lokalinėje rinkoje. Dėl šios priežasties kaip TUI veiksnys aktualus ir regionų eksportas. Kiekviena šalis siekia, kad eksportas būtų kuo didesnis lyginant su importu, nes kuo didesnis eksportas ir importas, tuo šalies ekonomika užsienio investuotojams atrodo liberalesnė. Eksportas yra laikomas vienas iš svarbiausių veiksnių, padedančių pritraukti tiesiogines užsienio investicijas į Lietuvą, tačiau tiesioginės užsienio investicijos taip pat dar padeda plėtoti eksportą. Ekonomistai pabrėžia, kad būtent eksportas yra tas veiksnys, kuris gerokai prisidėtų prie šalies ekonomikos atsigavimo. Svarbu, jog užsienio kapitalo įmonės yra linkusios didelę produkcijos dalį eksportuoti, taip teigiamai veikdamos valstybės užsienio prekybos balansą.

Apibendrinant visus tris modelius, galima teigti, kad tiesiogines užsienio investicijas lemia tik vidutinis bruto darbo užmokestis ir eksportas, tačiau pastarojo poveikis yra metais vėluojantis.

3.2. Materialines investicijas į Šiaurės Lietuvos regionus lemiančių veiksnių vertinimas

Remiantis sukurtu 1-u modeliu (4 formule) ir atlikta *OLS* (mažiausiųjų kvadratų metodo) ir *fixed-effects* (fiksuito efekto metodo) modelių regresine analize, buvo gauti žemiau pateikti rezultatai. Naudojant *OLS* metodą, duomenų imtis yra 40, naudojant *fixed-effects* metodą – 45 stebėjimai.

9 lentelė

1 modelio rezultatai

	<i>Fixed-effects model</i>		<i>OLS model</i>	
	<i>Coefficient l_MI</i>	<i>p-value l_MI</i>	<i>Coefficient ld_MI</i>	<i>p-value ld_MI</i>
const	2,19111	0,77941	-0,0185825	0,90968
_BVP_gyv	-0,164627	0,83219	-0,329588	0,71083
_DU	1,88174	0,11318	2,23722	0,25706
_Eksportas	-0,240871	0,17697	-0,166277	0,26635
_Uzimti_gyventojai	0,118028	0,79822	0,3863	0,46942
_Bedarbiai	-0,0799119	0,66989	-0,198791	0,21849
dt_3	0,122674	0,45533	0,0317548	0,84039
dt_4	0,114444	0,68226	-0,0758156	0,70100
dt_5	-0,243701	0,57147	-0,344466	0,14852
dt_6	-1,03505	0,09687 *	-0,680912	0,00920 ***
dt_7	-0,864465	0,10682	0,27049	0,43021
dt_8	-0,455799	0,36446	0,411873	0,05524 *
dt_9	-0,482143	0,33355	-0,0343288	0,83534

Modelis yra gana tikslus, kadangi abiejų metodų determinacijos koeficientų reikšmės yra daugiau negu 0,2 (žr. 9 PRIEDE). Tačiau pats modelis yra visiškai nereikšmingas, atsižvelgiant į jo P reikšmes (nes $p > 0,05$).

Kadangi nė vienas iš nepriklausomų kintamųjų tais pačiais metais neturi jokios įtakos materialinių investicijų pritraukimui į Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus, buvo sukurti 2 ir 3 modeliai (remiantis 5 ir 7 formulėmis), kad būtų galima matyti ir nustatyti ar nepriklausomų kintamųjų poveikio vėlavimas galimai turi įtakos priklausomam kintamajam.

10 lentelė

2 modelio rezultatai

	<i>Fixed-effects model</i>		<i>OLS model</i>	
	<i>Coefficient l_MI</i>	<i>p-value l_MI</i>	<i>Coefficient ld_MI</i>	<i>p-value ld_MI</i>
const	-3,11864	0,79319	-0,0967797	0,73437
_BVP_gyv	0,170725	0,89146	-2,34889	0,03747 **
_BVP_gyv_1	-0,239944	0,83266	-1,12411	0,23315
_DU	2,74582	0,08463 *	4,53513	0,03735 **
_DU_1	-0,0844705	0,97139	2,96268	0,14010

10 lentelės tęsinys kitame puslapyje

_Eksportas	-0,351884	0,12420	-0,292325	0,10208
_Eksportas_1	-0,164906	0,40891	-0,0966326	0,51603
_Uzimti_gyventojai	-0,235186	0,69943	0,254523	0,59407
_Uzimti_gyventojai_1	0,588891	0,33195	1,47546	0,01266 **
_Bedarbiai	-0,151711	0,47442	0,0512237	0,74802
_Bedarbiai_1	0,285687	0,32497	0,395829	0,04401 **
dt_4	-0,0592773	0,71910	-0,160789	0,25817
dt_5	-0,419791	0,21218	-0,679207	0,00535 ***
dt_6	-1,16083	0,19123	-1,75362	0,00414 ***
dt_7	-1,26116	0,22429	0,207186	0,65621
dt_8	-0,868192	0,30617	1,20374	0,01241 **
dt_9	-0,820539	0,30566	0,387368	0,24024

Modelis yra gana tikslus, kadangi abiejų metodų determinacijos koeficientų reikšmės yra daugiau negu 0,2 (žr. 10 ir 11 PRIEDUOSE). Tai yra gana aukštas rezultatas. Pats modelis yra taip pat reikšmingas, atsižvelgiant į jo P reikšmes (nes $p < 0,05$). Galima daryti prielaidą, jog mažėjant BVP/gyv. bei didėjant vidutiniam Bruto darbo užmokesčiui, užimtų gyventojų ir mažėjant bedarbių skaičiui, materialinės investicijos didėja.

Remiantis OLS metodu, materialinių investicijų pritraukimą į šiuos regionus lemia šie veiksniai: **BVP, tenkantis vienam gyventojui, ir vidutinis bruto darbo užmokestis bei užimtųjų gyventojų ir bedarbių skaičiaus pokyčiai**, tačiau jų poveikis taip pat yra vėluojantis. Labiausiai šių nepriklausomų kintamųjų poveikis pasireiškė 2008-2009 m.

Šiandien egzistuoja labai daug nedarbą lemiančių veiksnių, todėl materialinių investicijų srautų didėjimas tik iš dalies veikia užimtumą ir nedarbo lygio mažėjimą šalyje/regione. Norint sumažinti bedarystę, reikia skatinti investicijų srautus į regionus, nes tik investicijos yra susijusios su užimtumo didėjimu bei nedarbo lygio mažėjimu, nes yra sukuriamos naujos įmonės, atsiranda laisvų darbo vietų, nedarbo lygis mažėja. Ženklaus materialinių investicijų didėjimas nuo 2005 metų reiškia, jog auga investicijos ne tik į statybą, inžinerinę infrastruktūrą, bet ir į gamybos modernizavimą bei verslo plėtrą. Kadangi yra diegiamos naujovės, atnaujinami ar modernizuojami įrenginiai, bedarbių skaičius gali didėti. Deja, privačios vidaus investicijos ne visada yra efektyviai panaudojamos, todėl kartais neigiamai veikia darbo rinkos rodiklius, - atleidžiami darbuotojai didina bedarbių gretas, o kai kurių įmonių darbas nevisišku užimtumu neužtikrina žmonėms normalaus pragyvenimo.

Bendrojo vidaus produkto (kuris laikomas pagrindiniu ekonominio augimo rodikliu) įtaka materialinėms investicijoms vertinama prieštaringai. Viena vertus, didelis BVP parodo aukštą pajamų lygį bei aukštą produktyvumą, bet tuo pačiu jis reiškia ir aukštus darbo jėgos kaštus. Pažymėtina, jog skatinamąjį poveikį tolesniems investicijų srautams turi netgi pačių investicijų

esami ir buvę srautai, jų pokyčiai, formuojantys valstybės įvaizdį. Dalinės įtakos tam turi psichologinis efektas, mat investuotojai vertina ekonomikos dalyvių elgseną kaip šalių patrauklumo indikatorių ir seka vieni kitų pavyzdžiu (Sakalauskaitė, Miškinis, 2014). Taip pat investuotojams aktualu, jog tendencingas investicijų augimas stiprina šalių/regionų gavėjų ekonomikos vystymosi perspektyvas, o tuo pačiu ir įmonės veiklos pelningumą pasirinktame regione.

Materialinės investicijos paprastai yra skirtos įmonės veiklai plėsti ar tobulinti, atnaujinant susidėvėjusius įrengimus, transporto priemones ir kt. Labai dažnai tai neturi nieko bendra su naujų darbo vietų kūrimu ir nedaro stiprios įtakos užimtumui regionuose. Nors gali būti ir atvirkščiai, - jei įmonėje diegiama nauja gamybinė linija ir už įmonės lėšas perkami nauji įrengimai, jiems aptarnauti gali būti samdomi nauji darbuotojai.

Ateityje darbo užmokesčio augimo tendencija turėtų išlikti visuose regionuose, nes augant ekonomikai ir trūkstant darbuotojų, ypač aukštos kvalifikacijos, stiprėja konkurencija dėl darbo jėgos pritraukimo, atsivėrusios patrauklios darbo užmokesčiu Europos Sąjungos šalių darbo rinkos traukia dalį gyventojų emigruoti. Šie faktoriai skatina didinti darbo užmokestį, siekiant pritraukti ir išlaikyti kvalifikuotą darbo jėgą. Vadinasi, investicijos yra labiau pritraukiamos į tuos regionus, kur yra daugiau pigesnės darbo jėgos, bet tuo pačiu ir aukštesnės kvalifikacijos darbuotojų.

Apibendrinant visus tris modelius, galima teigti, jog materialinių investicijų pritraukimą į regionus lemia BVP, tenkantis vienam gyventojui, ir vidutinis bruto darbo užmokestis bei užimtųjų gyventojų ir bedarbių skaičiaus pokyčiai, kurių poveikis yra metais vėluojantis.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Ekonominės regionų plėtros tikslas yra didinti turto kūrimo tempus regione bei aprūpinti jį finansiniais ištekliais, kurie būtini kitų regiono plėtros aspektų vystymui. Norint greito regionų plėtros efekto – alternatyvos užsienio investicijoms nėra. Investicijų politika turėtų būti skatinanti investavimą tuose regionuose, kur jie labiausiai reikalingi, riboti finansinių institucijų siekius finansinius išteklius išvežti iš regiono ar iš šalies ir kt. Investicijas yra klasifikuojamos įvairiai ir jos turi svarbią reikšmę efektyviai plėtojant ekonomiką. Investicijos atlieka esminį vaidmenį regionų plėtros procese, o efektyvus investicijų panaudojimas turėtų ne tik sumažinti tarpregioninius skirtumus (kuriuos atspindi pagrindiniai ekonominiai-socialiniai rodikliai), bet ir pagerinti regiono potencialą plėstis.

Svarbu akcentuoti ne atskirų veiksnių svarbą, kurie daro įtaką investicijų pritraukimui, o jų visumą. Investuotojui nepakanka vien tik stabilios verslo aplinkos ir išvystytos infrastruktūros, jei šalyje/regione yra brangi darbo jėga, o investicijų atsiperkamumas labai mažas ir ilgas. Todėl valstybė/regionas, siekdamas pritraukti investicijas, turi užtikrinti bent kelis pagrindinius veiksnius, kurie užtikrintų investuotojui pakankamą investicijų atsiperkamumą ir motyvuotų jį investuoti būtent šioje šalyje/regione. Palankias užsienio investicijų srauto į šalį/regioną sąlygas sudaro politinis šalies stabilumas, teisinė sistema, monetarinė ir fiskalinė politika, bankų sistema, valiutos kurso svyravimas, darbo rinka, privatizavimas, gamtiniai ištekliai, infrastruktūros išvystymas ir pramonė ir kt.

Regionas – apskritis arba iš kelių bendras ribas turinčių apskričių ar savivaldybių Vyriausybės išskirta teritorija, kurioje įgyvendinama nacionalinė regioninė politika. Šiaurės Vakarų Lietuvos regionai skiriasi ne tik plotu, gyventojų skaičiumi, bet ir savo regiono plėtros vizija. Užimamu plotu šalyje didžiausias yra Šiaulių, o mažiausias – Telšių regionai, gyventojų skaičiumi didžiausias yra Klaipėdos, o mažiausias – Tauragės regionai.

Daugiausia tiesioginių užsienio investicijų pritraukė Telšių ir Klaipėdos, mažiausiai - Tauragės regionai. TUI pasiskirstymą šalyje lėmė darbo rinka (šiuo požiūriu didesni miestai turi geresnes pozicijas, kur ūkinės veiklos diversifikacija pasižymintys regionai tampa patrauklesni), infrastruktūros išvystymas ir komunikaciniai ryšiai (užsienio investicijos koncentruojasi netoli greitkelių, jūros ir oro uostų, geležinkelio mazgų), materialinė bazė (labiau apsimoka investuoti į jau veikiančias įmones, nei statyti naują, todėl investicijos koncentruojasi ten, kur suformuota materialinė bazė, egzistuoja kvalifikuotos darbo jėgos pasiūla), aplinkosauginė situacija ir ekologiniai reikalavimai (ypač svarbūs investuojant į žemės ūkį ir sunkiąją pramonę).

Šiaurės Vakarų Lietuvos regionas materialinių investicijų pritraukė daugiausia visoje Lietuvos Respublikoje. Didžioji dalis investicijų atiteko Šiaulių regionui, o mažiausia – Tauragei. Investicijos į mašinas ir įrenginius didina įmonių produktyvumą bei lemia didesnę ilgalaikio BVP augimo spartą, menkas tokių investicijų kiekis Lietuvoje yra grėsmė visų pirma pačiam Lietuvos verslui, kadangi nedidinant gamybos apimčių iškyla rizika prarasti užsakymus ateityje, kai pardavimų apimtys didės sparčiai, o gamybos pajėgumų gali pradėti trūkti.

Užimtumo lygis Šiaurės Vakarų Lietuvos regionuose ir Lietuvoje šiek tiek skyrėsi. Lietuvoje užimtumo lygis buvo didesnis beveik 2,9%. Gyventojų užimtumo lygis - viena svarbiausių socialinės ekonominės raidos sąlygų, įmonių pragyvenimo ir socialinės apsaugos garantas, o tai spręsti galima tik ekonominėmis priemonėmis, sudarius sąlygas kurti naujas įmones ir naujas darbo vietas. Nedarbo lygis priklauso nuo bendrų rodiklių, kurių kitimas daro gana stiprią įtaką kiekvieno regiono nedarbui: ekonomiškai aktyvių gyventojų skaičiaus kitimas, priverstinio neviseiško užimtumo lygis, darbo vietų skaičiaus mažėjimas, nelegalaus darbo buvimas, nedarbo lygio kitimas, sunkiai konkuruojančių darbo rinkoje bedarbių skaičiaus kitimas, aukštos kvalifikacijos specialistų skaičiaus/paklausos kitimas, ilgalaikių bedarbių skaičiaus kitimas, jaunimo nedarbo lygis.

Sparčiai augančią užsienio prekybos apimtį greičiausiai lemia įprasti Lietuvos konkurenciniai pranašumai: palanki geografinė padėtis, konkurencingos darbo užmokesčio sąnaudos (santykinai mažesnė produkcijos savikaina), išsilavinusi ir gebanti mokytis darbo jėga, gebėjimas gaminti klientų poreikiams pritaikytą produkciją mažomis partijomis per trumpą laiką, geresnis Rytų rinkų verslo poreikių suvokimas, išvystyta transporto ir logistikos infrastruktūra ir kt.

Remiantis atliktos regresinės analizės tyrimo rezultatais, galima tik iš dalies patvirtinti išsikeltą hipotezę, kad socialiniai-ekonominiai rodikliai (BVP/gyv., vidutinis bruto darbo užmokestis, eksportas, užimtumas ir nedarbo lygis) lemia investicijų pritraukimą į Šiaurės Vakarų Lietuvos regionus. Remiantis OLS metodu, tiesiogines užsienio investicijas lemia vidutinis bruto darbo užmokestis bei eksportas, kurio poveikis TUI yra metais vėluojantis. Tačiau remiantis abiem metodais, materialines investicijas lemia visi 5 veiksniai, tik vėlgi jų poveikis šioms investicijoms yra metais vėluojantis.

Kapitalą investuojantys tiek vietos, tiek užsienio subjektai atsižvelgia ir į potencialios kapitalo gavėjos atskirų regionų charakteristikas. Lietuvos regionuose investicijos pasiskirsčiusios labai netolygiai – mažos apskritys sulaukia ženkliai mažiau investicijų nei didžiosios. Ženkliai blogėjant ekonominei–socialinei padėčiai kiekviename regione atskirai didžiausius užsienio kapitalo įplaukų netekimus patirtų didieji regionai. Galima teigti, jog mažų Šiaurės Vakarų Lietuvos regionų plėtros potencialas išnaudojamas nepakankamai, todėl juose rekomenduotina inicijuoti klasterių, tarpusavyje susijusių pramonės centrų kūrimą.

LITERATŪRA

1. Ačaitė, V. (2005). Lietuvos regioninės politikos aspektai ES kontekste. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1 (5), p. 8-13.
2. Armstrong, H., Taylor, J. (2000). *Regional economics and Policy*. Blackwell Publishing.
3. Artige, L., Nicolini, R. (2006). Evidence on the Determinants of Foreign Direct Investment. The Case of Three European Regions. CREPP Working Papers. [žiūrėta 2015-02-26]. Prieiga per internetą: <http://www2.ulg.ac.be/crepp/papers/crepp-wp200706.pdf>.
4. Ashegian, P. (2004). Determinants of Economics Growth in the United States: The Role of Foreign Direct Investment International. *Trade Journal*, 18 (1), p. 63-84.
5. Bagdzevičienė, R., Dapkus, R. (2005). Regionų plėtra: prisitaikymas prie kintančių rinkos sąlygų ir naujų gebėjimų ugdymas // Regioninė politika.
6. Bagdzevičienė, R. Matekonienė, J. (2000). Regioninės politikos formavimas Lietuvoje. Lietuvos mokslas ir pramonė naujo tūkstantmečio akivaizdoje. Regionų plėtros problemos. Respublikinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija. p. 19-22.
7. Bagdzevičienė, R., Rimas, J., Venckus, A. (2002). Regionų ekonomikos plėtros strategija. Regionų plėtra – 2002. Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga. Lietuvos regioninių tyrimų institutas. p. 30-34.
8. Bendikienė, D., Juozaitienė, L. (2004). Investicijų ir šalies makroekonominių procesų sąveikos analizė. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos-2004: Ernesto Galvanausko tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla. p. 28-33.
9. Blonigen, B. A. (2005). A Review of the Empirical Literature on FDI Determinants. *Atlantic Economic Journal*, No 33. p. 383-403. [žiūrėta 2015-01-27]. Prieiga per internetą: https://media.law.wisc.edu/m/tcyzd/foreign_investment_recommended1.pdf.
10. Борисевич, В. И., Гейзлер, П. С., Фатеев, В. С. (2002). Экономика региона: учеб. пособие.- Минск БГЭУ. p. 53-55.
11. Burbulytė, G. (2005). Regiono sampratos įvairovė regioniniuose tyrimuose. *Tiltai*, Nr. 4. p. 19-30.
12. Бильчак, В. С., Захаров, В. Ф. (1998). Региональная экономика. Калининград: Янтарный Сказ. p. 314.
13. Cibulskienė, D., Butkus, M. (2007). Investicijų ekonomika: realiosios investicijos. Mokomoji knyga. Šiaulių universiteto leidykla.
14. Čaplikas, V. (2006). Lietuvos ir Europos Sąjungos regioninė politika. Kaunas; Vilnius: Atmintis.

15. Čekanavičius, V., Murauskas, G. (2014). Taikomoji regresinė analizė socialiniuose tyrimuose. Vilniaus universiteto leidykla.
16. Čiburienė, J., Pabijanskas, D. (2002). Taupymo ir investicijų poveikis Lietuvos ekonominiam augimui. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, Nr. 22. p. 69-79.
17. Davulis, G. (2003). Teisinės bazės, reglamentuojančios užsienio investicijas Lietuvos Respublikoje, raida ir jos įtaka investicijų procesui. Jurisprudencija, 47 (39), p. 97–109.
18. Dokurnevič, E., Bagdzevičienė, R. (2002). Mokslinių požiūrių sąveika regiono plėtros modelyje. Regionų plėtra-2002. Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija.
19. Dunning, J. H. (1981). International production and the multinational enterprise. London: George Allan und Unwind.
20. Dunning, J. H. (1993). The Globalization of Business. London, Routledge.
21. Easson, A. and Zolt, E. M., (2002). Tax Incentives. World Bank Institute.
22. Jonušas, A. (2011). Lietuvos ekonomikos atvirumo vertinimas. Ekonomikos ir vadybos aktualijos [elektroninis išteklius]. [žiūrėta 2015-03-18]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367179038817/DS.002.0.01.ARTIC>.
23. Julien, P. A., Lachance, R. (2001). Dynamic regions and high-growth SMEs: uncertainty, potential information and weak signal networks. [žiūrėta 2015-01-31]. Prieiga per internetą: <http://search.global.epnet.com>.
24. Garalienė, R., Belazarienė, G. (2001). Regiono investicinio klimato formavimas. Regionų plėtra-2001. Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija.
25. Ginevičius, R., Mikelis, D. (2002). Lietuvos regionų ekonominės ir socialinės plėtros investicijų efektyvumas. Verslas: teorija ir praktika, 2 (2), p. 89-91.
26. Ginevičius, R., Rakauskienė, O. G., Patalavičius, R., Tvaronavičienė, M., Kalašinskaitė, K., Lisauskaitė, V. (2005). Eksporto ir investicijų plėtra Lietuvoje. Vilnius: leidykla Technika. p.
27. Graužinis, A. (2001). Lietuvos regioninė struktūra Europos Sąjungos kontekste. Respublikinės konferencijos „Regionų plėtra-2001“ pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija. p. 143-148.
28. Investicijų skatinimo ir pramonės plėtros 2014-2020 programa. [žiūrėta 2015-03-18]. Prieiga per internetą: <http://raseiniusvietimocentras.lt/testas/wp-content/uploads/2014/01/investiciju-programa.pdf>.
29. Išoraitė, M. (2008). Regionai ir jų strateginis valdymas Lietuvoje. Vadyba 2 (13), p. 47-52.

30. Kataržytė, V. (2010). Tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje analizė. Akademinio jaunimo siekiai: ekonomikos, vadybos ir technologijų įžvalgos. Studentų mokslinė-praktinė konferencija, pranešimų medžiaga, p. 106-112.
31. Kinoshita, Y., Campos, N. (2004). Estimating the Determinants of Foreign Direct Investment Inflows: How Important are Sampling and Omitted Variable Biases? BOFIT Discussion Paper No. 10/2004.
32. Kirstukas, J. (2000). Integruotos regionų plėtros rėminimo diferencijavimo kriterijai. *Ekonomika ir vadyba-2000: Aktualijos ir metodologija*. p. 199-201.
33. Kosiedowski, W. (2001). Teoretyczne problemy rozwoju regionalnego. *Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym: problemy teorii i praktyki*. Torun: Dom Organizatora, p. 17–43.
34. Kvainauskaitė, V. (2004). Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai. Kaunas: Technologija.
35. Laaksonen-Craig, S. (2004). Foreign Direct Investments in the Forest Sector: Implications for Sustainable Forest Management in Developed and Developing countries. *Forest Policy and Economics*, 6 (3/4), p. 359-371.
36. Lietuvos ekonomikos tyrimas. [žiūrėta 2015-03-12]. Prieiga per internetą http://files.lrinka.lt/LET2013_2014_1/LET32.pdf.
37. Laskienė, D. (2010). Ryšys tarp tiesioginių užsienio investicijų ir investicijas priimančios šalies tarptautinės prekybos: Lietuvos atvejis. *Ekonomika ir vadyba*, Nr. 15. p. 140-144.
38. Laskienė, D., Pekarskienė, I. (2011). Tiesioginių užsienio investicijų poveikis investicijas priimančios šalies darbo produktyvumui. *Ekonomika ir vadyba*, Nr. 16. p. 207-212.
39. Lietuvos ekonomikos apžvalga. Lietuvos Bankas. [žiūrėta 2015-04-08]. Prieiga per internetą: http://lb.lt/lietuvos_ekonomikos_apzvalga_2014_m_geguzes_men.
40. Lietuvos Laisvosios Rinkos Institutas. [žiūrėta 2015-04-08]. Prieiga per internetą: <http://files.lrinka.lt/analiniai%20darbai/ES%20lesos.pdf>.
41. Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija. [žiūrėta 2015-04-07]. Prieiga per internetą: <http://www.finmin.lt/web/finmin/2011es>.
42. Lietuvos Respublikos Finansų Ministerijos ES struktūrinės paramos valdymo departamentas. [žiūrėta 2015-01-17]. Prieiga per internetą: www.finmin.lt/c/portal/layout
43. Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas. 1999-07-07, Nr. VIII-1312, 3 str. Vilnius.
44. Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas. 2014-09-18, Nr. XII-1094, 2 str. 3 p. Vilnius.
45. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos regioninės politikos metmenų“. 1998-07-21, Nr. 902. Vilnius.

46. Lietuvos statistikos departamentas. [žiūrėta 2015-01-08]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/>
47. Lileikienė, A., Šaparnis, G., Tamošiūnas, T. (2004). Magistro darbo rengimo metodika. Šiaulių universiteto leidykla.
48. Mačerinskas, J., Matekonienė, J. (2003). Regionų ekonominės plėtros teorijos. Tiltai, Nr. 2. p. 55-65.
49. Mačerinskienė, I., Sabaitė, G. (2000). Regiono investicinio klimato vertinimo metodai. Ekonomika ir vadyba-2000: Aktualijos ir metodologija. p. 249-251.
50. Mačys, G. (2006). ES struktūrinė parama Lietuvoje: pirmieji vertinimai (1). Socialiniai tyrimai, 1 (7), p. 75-82.
51. Mačys, G. (2005). Regionų ekonomika, politika ir valdymas Lietuvoje. Vilnius: MRU.
52. Mačys, G., Stempkauskas, V. (2000). Regionų ekonominė plėtra: analizės metodika ir finansiniai šaltiniai. Ekonomika ir vadyba-2000: Aktualijos ir metodologija. p. 252-254.
53. Makroekonominių rodiklių įtaka investicijoms. [žiūrėta 2015-01-18]. Prieiga per internetą: <http://www.investologija.lt/LT/makroekonomika/369/8/makroekonominiu-rodikliu-itaka-investicijoms/makroekonominiai-rodikliai-nedarbas/>
54. Makutėnas, V. (2000). Tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje augimo tendencijos ir kryptys. Ekonomika ir vadyba-2000: Aktualijos ir metodologija. p. 258-260.
55. Martinussen, J. (1999). Society, state&market: a guide to competing theories of development. Bangladesh: The University Press Limited.
56. Mathis, R. L., Jackson, J. H. (2002). Human resource management: essential perspectives. South-Western, Thomson learning, USA.
57. Nakrošis, V. (2003). Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. Vilnius: Eugrimas.
58. Naujosios daugumos Vyriausybės programa „Plačioji koalicija“. [žiūrėta 2015-03-28]. Prieiga per internetą: www.tvarka.lt/get.php?f.1187
59. Nausėda, A., Tamošiūnas, T. (2009). Lietuvos regioninės politikos kaitos tendencijos Europos Sąjungos kontekste. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. p. 178-179.
60. Norvaišienė, R. (2005). Įmonės investicijų valdymas. Kaunas: Technologija. p. 9-13.
61. Pareigis, R., Dorofejeva, O. (2004). Lietuvos nacionalinė regioninė politika ir jos įgyvendinimo prielaidos. Ekonomika, 67 (2), p.61-72.
62. Pekarskienė, I., Laskienė, D. (2012). Užsienio investicijų sąsajų su ekonomiais lūkesčiais vertinimas Lietuvoje. Economics and Management, 17 (4), p. 1390-1392.

63. Puidokas, M., Daukaitė, I. (2013). Lietuvos regioninės politikos tobulinimo kryptys Europos Sąjungos regioninės politikos kontekste. *Viešoji politika ir administravimas*, 12 (1), p. 65-79.
64. Raziulytė, S. (2011). Darbo užmokesčio ir jį lemiančių veiksnių analizė Lietuvos pavyzdžiu. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, Nr. 4 (33), p. 73-78.
65. Regionų ekonomikos plėtros iki 2015 metų strategija. Projektas. VŠĮ Lietuvos regioninių tyrimų institutas. 2002 m. kovas. p. 5-11.
66. Rudytė, D., Beržinskienė, D., Prichotskytė, F. (2008). Darbo užmokesčio diferenciacija. *Ekonomika ir vadyba*, Nr. 12. P. 251–261.
67. Ruplienė, D. (2013). Darbo rinkos veiksnių poveikio šalių pritraukiamoms tiesioginėms užsienio investicijoms vertinimas. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
68. Ruplienė, D., Montvilaitė, K., Grigaliūnienė, Ž. (2008). Tiesiogines užsienio investicijas lemiantys veiksniai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3 (12), p. 271-280.
69. Rutkauskas, A. V., Stankevičius, P. (2006). *Management of Investment decisions. Monograph.* Vilnius. p. 25-34.
70. Sakalauskaitė, R., Miškinis, A. (2014). Tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje regioninė analizė. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, Nr. 8/2. p. 27-43.
71. Samuolis, G. (2001b). Tiesioginės užsienio investicijos – vienas svarbiausių šalies renovacijos veiksnių. *Lietuvos ekonomikos apžvalga*, Nr. 2. p. 14-21.
72. Sharpe, W., Alexander, G., Bailey, J. (1995). *Investment.* New Jersey: Prentice Hall International, Itc.
73. Simanavičienė, Ž., Kilijonienė, A. (2004). Pagrindiniai regioninės politikos įgyvendinimo ir vertinimo aspektai. *Management of organizations: Systematic Research*, 32, p.131-143.
74. Stankaitytė, A., Piktūrnaitė, I. (2010). Tiesioginių užsienio investicijų pasiskirstymas Lietuvos regionuose. *Ekonomikos ir vadybos aktualijos-2010: ekonominė analizė ir planavimas*, p. 98-104.
75. Starkevičiūtė, M. (2000). Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje. *Ekonomika*, p. 27 – 34.
76. Степанов, М. В. (2000). *Региональная экономика: учебное пособие.* Москва: Инфра-М, РЭА.
77. Studenmund, A., H. (2001). *Using Econometrics. A Practical Guide Addition.* Wesley Longman, Inc.
78. Šilutės rajono savivaldybės investicijų pritraukimo studija. Vykdytojai UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“. [žiūrėta 2015-01-18]. Prieiga per internetą: http://www.silute.lt/publ/Str_pletra/Investiciju_pritraukimo_Silutes_rs_studija.pdf.

79. Šimelytė, A. (2014). Tiesioginių užsienio investicijų politikos formavimas Baltijos šalyse. Daktaro disertacija. Vilnius: Technika, p. 25.
80. Štreimikienė, D. (1999). Regioninės politikos formavimas šalies bendrajame plane. Regionų ekonomika ir plėtra. Tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga. Kaunas: Technologija. p. 143.
81. Štreimikienė, D. (2000). Teoriniai regionų plėtros aspektai. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, Nr. 16. p. 145-161.
82. Štreimikienė, D. (2000). Užsienio investicijos ir regionų plėtra Lietuvoje. Inžinerinė ekonomika, 1 (16), p. 60.
83. Tamošiūnas, T. (2004). Šiaulių regiono plėtros tendencijos. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, Nr. 14. p. 279-284.
84. Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje. Tendencijos ir perspektyvos. Parengta VšĮ „Investuok Lietuvoje“. [žiūrėta 2014-12-27]. Prieiga per internetą: <http://www.investlithuania.com/wp-content/uploads/2015/02/2014-02-25-TUI-LIETUVOJE-FINAL-FINAL.pdf>.
85. Tijūnaitienė, R., Giedrimienė, L. (2002). Globalizacija versus regionalizmas. Regionų plėtra – 2002. Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija. p. 191 – 195.
86. Tijūnaitienė, R., Tijūnaitis, R., Petrauskaitė, R. (2004). Regionų plėtros teorijos plėtotės planų rengimo kontekste. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2003. Ernesto Galvanausko mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla. p. 300-305.
87. Tomaševič, V., Mackevičius, J. (2010). Materialiųjų investicijų analizė ir jų įtakos vertinimas. Verslo ir teisės aktualijos, Nr. 5. p. 186-203.
88. Valančius, K. L. (2005). Investicijų teisė. Vilnius: Eugrimas. p. 15-21, 41-45.
89. Valentinavičius, S. (2010). Investicijų valdymas: teoriniai ir praktiniai aspektai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. p. 7-41.
90. Žukauskas, P., Stanionytė, L. (2000). Tiesioginių užsienio investicijų klimato Baltijos šalyse palyginamoji analizė. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, Nr. 15. p. 181-200.

PRIEDAI

Užimtumo lygis pagal regionus 2004-2013 m., proc.

Regionas	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis
Lietuvos Respublika	61,6	62,8	63,6	65	64,4	59,9	57,6	60,2	62	63,7	3,4
Alytaus	55,6	58,8	59,2	61,7	63	58	56,3	57,6	59,5	59,2	6,5
Kauno	63,1	61,4	63,4	65,7	63,9	59,8	57,4	60,6	63,2	65,5	3,8
Klaipėdos	60,8	63,6	63	65,4	64,3	60,8	59,7	62,9	66,4	67,1	10,4
Marijampolės	62,1	63	65,7	66,4	63,1	57,4	54,5	56,8	56	57,1	-8,1
Panevėžio	59,9	60	58,5	61,2	65,6	57,2	52,5	55,1	57,7	58,1	-3,0
Šiaulių	58,8	61,1	61	61,2	63,5	58,4	54,2	56,7	57,8	59,6	1,4
Tauragės	62,8	64,1	67,5	63,5	54,3	57,5	57,9	61,7	64	64,8	3,2
Telšių	60,7	62,5	64,4	66,3	58,3	54,4	52	52,7	54,9	58,1	-4,3
Utenos	58,9	63,9	64,3	65,5	65	63,1	54,1	54,3	55,1	58,1	-1,4
Vilniaus	63,9	65,6	66,4	67,2	67,6	62,4	61,9	64,7	65,8	68,1	6,6

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos Departamento duomenimis, [2004-2013 m.](#)

Nedarbo lygis pagal regionus 2004-2013 m., proc.

Regionas	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis
Lietuvos Respublika	10,9	8,3	5,8	4,2	5,8	13,8	17,8	15,4	13,4	11,8	8,3
Alytaus	14,6	7,8	4,5	3,3	4,4	15,6	17,6	16,9	15	16,8	15,1
Kauno	10,1	9,2	6,2	4,2	6	13,2	16,9	13,3	10,7	10	-1,0
Klaipėdos	12,5	7,2	7,1	3,9	6,9	14,2	18,1	13	9,1	7,4	-40,8
Marijampolės	6,6	3,2	2,5	1,6	3,1	10,5	15,5	13,9	14,7	15,4	133,3
Panevėžio	11,9	10,8	7,7	6,4	5,5	14,5	23,2	20,6	16,3	15,9	33,6
Šiaulių	12	10,1	6,5	4,5	5,6	14,5	19,1	17,3	16,5	14,8	23,3
Tauragės	8,3	6,5	3,8	2,7	5,7	11,5	11,9	11,3	12,8	10	20,5
Telšių	9,6	8,1	6,3	4,5	6,4	16,8	22,5	19,3	14,8	13,9	44,8
Utenos	12	6,5	5,9	4,4	5,4	10,1	21,3	23,8	23	19,8	65
Vilniaus	10,6	8,4	5	4,5	6,2	14,2	16,2	14,3	12,8	9,7	-8,5

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos Departamento duomenimis, [2004-2013 m.](#)

BVP, tenkančio vienam gyventojui, pasiskirstymas pagal regionus, tūkst. Lt

Regionas	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Lietuvos Respublika	18,2	20,9	24,1	29,1	33,4	27,5	30,9	35,3	38,1	40,8
Alytaus	12,9	14,5	16,1	19,1	22,4	18,2	20,5	23,4	24,5	26,5
Kauno	17,4	20,3	23,5	28,1	32,2	26,2	29,7	34,7	37,4	40,3
Klaipėdos	18,8	22,06	25,3	29,9	33,5	29,6	34,1	38,9	41,7	43,8
Marijampolės	11,9	13,5	15,5	17,5	20,7	16,5	19,6	22,2	24,7	26,2
Panevėžio	15,7	16,9	18,0	20,3	23,7	19,3	22,7	26,5	28,7	30,2
Šiaulių	14,1	15,4	17,6	20,7	23,6	19,3	22,9	26,8	29,4	30,7
Tauragės	9,6	10,1	11,3	13,0	15,5	13,5	17,1	20,4	21,6	23,2
Telšių	18,2	18,2	20,0	24,2	26,9	21,4	26,1	30,0	30,6	32,1
Utenos	15,3	17,4	19,3	22,7	27	23,2	21,8	23,9	24,7	26,8
Vilniaus	26,1	30,2	36	45	50,8	41,5	44,9	50,2	54,3	58,6

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis [Lietuvos Statistikos Departamento duomenimis](#), 2004-2013 m.

Vidutinis Bruto darbo užmokestis pagal regionus 2004-2013 m., Lt

Regionas	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Lietuvos Respublika	1149,44	1276,15	1495,75	1802,36	2151,78	2156,55	2072,58	2117,58	2173,68	2282,85
Alytaus	975,07	1072,44	1255,09	1539,6	1874,18	1878,60	1821,78	1828,85	1886,20	2003,23
Kauno	1062,77	1192,25	1411,85	1720,18	2061,67	2061,33	1980,80	2032,60	2085,08	2187,98
Klaipėdos	1124,92	1255,78	1474,35	1764,73	2113,46	2209,85	2128,80	2115,23	2163,58	2246,75
Marijampolės	913,96	1001,31	1195,36	1420,14	1738,14	1802,53	1741,73	1781,73	1826,48	1916,70
Panevėžio	1015,47	1094,19	1257,86	1506,46	1835,16	1913,90	1795,90	1847,33	1885,03	2007,10
Šiaulių	957,81	1048,96	1239,21	1498,17	1820,66	1876,98	1790,73	1827,03	1836,88	1953,35
Tauragės	859,06	936,05	1104,20	1332,44	1636,98	1793,23	1709,73	1721,53	1737,90	1827,30
Telšių	1161,87	1247,5	1431,53	1735,72	2004,35	2027,53	1889,63	1927,73	1965,90	2082,98
Utenos	1144,95	1230,92	1388,72	1620,74	1946,34	1997,70	1845,00	1867,65	1881,48	1979,70
Vilniaus	1328,29	1487,12	1733,65	2075,48	2450,45	2372,40	2302,90	2365,48	2436,10	2545,43

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos Departamento duomenimis 2004-2013 m.

Lietuviškos kilmės turinčių prekių eksportas Lietuvoje, mln. Lt

Regionas	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Lietuvos Respublika	20,76	25,6	28,2	29,5	38,8	28,3	36,65	45,84	50,1	51,2
Alytaus	0,7	0,8	0,9	0,96	0,91	0,69	0,84	0,98	1,08	1,12
Kauno	3,65	4,46	4,81	6,54	8,39	5,32	6,47	8,64	9,23	8,9
Klaipėdos	2,76	3,4	4,01	5,66	5,28	4,74	5,81	6,41	6,84	7,45
Marijampolės	0,53	0,63	0,77	0,88	0,98	0,83	1,12	1,25	1,37	1,4
Panevėžio	1,48	1,51	1,62	2,11	2,38	1,7	2,08	2,55	2,97	3,24
Šiaulių	1,32	1,41	1,65	1,58	1,6	1,52	1,76	2,01	2,3	2,45
Tauragės	0,22	0,26	0,35	0,36	0,33	0,33	0,39	0,43	0,46	0,55
Telšių	6,39	8,9	9,44	6,06	13,73	9,65	12,7	16,91	17,67	17,67
Utenos	0,52	0,59	0,65	0,77	0,94	0,88	0,75	0,85	0,91	1,04
Vilniaus	3,19	3,63	3,98	4,58	4,27	3,62	4,73	5,81	7,25	7,39

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Statistikos Departamento duomenimis, 2004-2013 m.

Tiesioginių užsienio investicijų 1 modelio rezultatai

Model 1: Fixed-effects, using 50 observations

Included 5 cross-sectional units

Time-series length = 10

Dependent variable: l_TUI

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	-23,5147	15,1267	-1,5545	0,12990	
l_BVP_gyv	-1,47994	1,43317	-1,0326	0,30952	
l_DU	5,05612	2,21398	2,2837	0,02917	**
l_Eksportas	-0,248795	0,358948	-0,6931	0,49323	
l_Uzimti_gyventoj	0,0441154	0,92963	0,0475	0,96245	
ai					
l_Bedarbiai	0,021992	0,348325	0,0631	0,95005	
dt_3	-0,376187	0,335896	-1,1200	0,27107	
dt_4	-0,840277	0,571364	-1,4707	0,15115	
dt_5	-1,78891	0,852242	-2,0991	0,04379	**
dt_6	-2,21433	1,15575	-1,9159	0,06435	*
dt_7	-1,58749	0,986505	-1,6092	0,11739	
dt_8	-1,31281	0,946825	-1,3865	0,17517	
dt_9	-1,24154	0,944784	-1,3141	0,19816	
dt_10	-1,354	1,00936	-1,3414	0,18922	
Mean dependent var	6,475432	S.D. dependent var		1,622171	
Sum squared resid	2,673248	S.E. of regression		0,289031	
R-squared	0,979268	Adjusted R-squared		0,968254	
F(17, 32)	88,91044	P-value(F)		4,31e-22	
Log-likelihood	2,271295	Akaike criterion		31,45741	
Schwarz criterion	65,87382	Hannan-Quinn		44,56338	
rho	0,199894	Durbin-Watson		1,265817	

Test for differing group intercepts -

Null hypothesis: The groups have a common intercept

Test statistic: $F(4, 32) = 3,91062$ with p-value = $P(F(4, 32) > 3,91062) = 0,01073$

Model 2: Pooled OLS, using 45 observations
 Included 5 cross-sectional units
 Time-series length = 9
 Dependent variable: ld_TUI

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	0,40412	0,336807	1,1999	0,23929	
ld_BVP_gyv	-3,07428	1,84773	-1,6638	0,10623	
ld_DU	3,0376	3,95428	0,7682	0,44819	
ld_Eksportas	-0,576424	0,309988	-1,8595	0,07247	*
ld_Uzimti_gyvento	0,539396	1,05473	0,5114	0,61269	
jai					
ld_Bedarbiai	-0,0872819	0,321899	-0,2711	0,78808	
dt_3	-0,326385	0,324823	-1,0048	0,32277	
dt_4	-0,270832	0,405301	-0,6682	0,50894	
dt_5	-0,6531	0,474512	-1,3764	0,17857	
dt_6	-0,948733	0,502726	-1,8872	0,06853	*
dt_7	0,528238	0,702276	0,7522	0,45762	
dt_8	0,170075	0,426952	0,3983	0,69311	
dt_9	-0,1974	0,339629	-0,5812	0,56529	
dt_10	-0,308952	0,229616	-1,3455	0,18822	
Mean dependent var	0,092117	S.D. dependent var		0,334625	
Sum squared resid	3,068794	S.E. of regression		0,314632	
R-squared	0,377130	Adjusted R-squared		0,115926	
F(13, 31)	1,443815	P-value(F)		0,195334	
Log-likelihood	-3,431235	Akaike criterion		34,86247	
Schwarz criterion	60,15574	Hannan-Quinn		44,29155	
rho	0,238697	Durbin-Watson		1,236078	

Tiesioginių užsienio investicijų 2 modelio rezultatai

Model 3: Fixed-effects, using 45 observations

Included 5 cross-sectional units

Time-series length = 9

Dependent variable: l_TUI

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	-19,1115	19,3571	-0,9873	0,33376	
l_BVP_gyv	-1,73788	2,13302	-0,8148	0,42357	
l_BVP_gyv_1	-0,0222221	1,8967	-0,0117	0,99075	
l_DU	1,35473	2,65556	0,5102	0,61481	
l_DU_1	3,22927	4,1886	0,7710	0,44858	
l_Eksportas	-0,792011	0,383224	-2,0667	0,05020	*
l_Eksportas_1	0,798107	0,34924	2,2853	0,03184	**
l_Uzimti_gyventoj	-0,382749	0,973061	-0,3933	0,69769	
ai					
l_Uzimti_gyventoj	-0,0496362	1,0375	-0,0478	0,96226	
ai_1					
l_Bedarbiai	-0,000859598	0,346446	-0,0025	0,99804	
l_Bedarbiai_1	0,169574	0,398684	0,4253	0,67455	
dt_4	-0,347791	0,297068	-1,1707	0,25369	
dt_5	-1,0586	0,574322	-1,8432	0,07822	*
dt_6	-2,24821	1,40824	-1,5965	0,12403	
dt_7	-1,85091	1,65878	-1,1158	0,27602	
dt_8	-1,42098	1,31194	-1,0831	0,28998	
dt_9	-1,36767	1,23616	-1,1064	0,28000	
dt_10	-1,31877	1,16909	-1,1280	0,27094	
Mean dependent var	6,539835	S.D. dependent var		1,613178	
Sum squared resid	1,393141	S.E. of regression		0,246112	
R-squared	0,987833	Adjusted R-squared		0,976724	
F(21, 23)	88,92300	P-value(F)		2,82e-17	
Log-likelihood	14,33755	Akaike criterion		15,32490	
Schwarz criterion	55,07148	Hannan-Quinn		30,14203	
rho	0,221592	Durbin-Watson		1,327192	

Test for differing group intercepts -

Null hypothesis: The groups have a common intercept

Test statistic: $F(4, 23) = 2,38557$ with p-value = $P(F(4, 23) > 2,38557) = 0,0808001$

Model 4: Pooled OLS, using 40 observations
 Included 5 cross-sectional units
 Time-series length = 8
 Dependent variable: ld_TUI

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	-0,577402	0,486532	-1,1868	0,24798	
ld_BVP_gyv	1,49034	1,83694	0,8113	0,42588	
ld_BVP_gyv_1	-2,20033	1,46365	-1,5033	0,14698	
ld_DU	4,97127	3,39003	1,4664	0,15668	
ld_DU_1	-2,50938	3,36728	-0,7452	0,46402	
ld_Eksportas	0,0261692	0,300392	0,0871	0,93137	
ld_Eksportas_1	1,00025	0,257096	3,8906	0,00079	***
ld_Uzimti_gyvento	-0,0641631	0,782779	-0,0820	0,93541	
jai					
ld_Uzimti_gyvento	0,493891	0,925429	0,5337	0,59891	
jai_1					
ld_Bedarbiai	0,104263	0,264885	0,3936	0,69766	
ld_Bedarbiai_1	-0,175729	0,306144	-0,5740	0,57178	
dt_4	0,107528	0,244411	0,4399	0,66427	
dt_5	-0,118435	0,377202	-0,3140	0,75649	
dt_6	1,33529	0,954483	1,3990	0,17576	
dt_7	0,652875	0,797833	0,8183	0,42196	
dt_8	0,518734	0,723457	0,7170	0,48090	
dt_9	0,619838	0,537085	1,1541	0,26085	
dt_10	0,352585	0,363857	0,9690	0,34307	
Mean dependent var	0,056244	S.D. dependent var		0,302322	
Sum squared resid	1,132580	S.E. of regression		0,226894	
R-squared	0,682266	Adjusted R-squared		0,436745	
F(17, 22)	2,778844	P-value(F)		0,012870	
Log-likelihood	14,53009	Akaike criterion		6,939827	
Schwarz criterion	37,33966	Hannan-Quinn		17,93145	
rho	0,024103	Durbin-Watson		1,783556	

Tiesioginių užsienio investicijų 3 modelio rezultatai

Model 5: Fixed-effects, using 40 observations

Included 5 cross-sectional units

Time-series length = 8

Dependent variable: l_TUI

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	-31,6744	30,2257	-1,0479	0,31243	
l_BVP_gyv	-4,22988	3,26186	-1,2968	0,21568	
l_BVP_gyv_1	-1,20595	2,75792	-0,4373	0,66859	
l_BVP_gyv_2	1,02657	2,52276	0,4069	0,69022	
l_DU	6,07148	4,43872	1,3678	0,19292	
l_DU_1	-6,46119	6,75782	-0,9561	0,35524	
l_DU_2	8,5815	6,17706	1,3893	0,18646	
l_Eksportas	-0,613878	0,433362	-1,4165	0,17848	
l_Eksportas_1	0,658571	0,478566	1,3761	0,19040	
l_Eksportas_2	0,341248	0,463477	0,7363	0,47372	
l_Uzimti_gyventoj	-1,18115	1,34237	-0,8799	0,39377	
ai					
l_Uzimti_gyventoj	1,16666	1,3705	0,8513	0,40895	
ai_1					
l_Uzimti_gyventoj	-2,01707	1,60025	-1,2605	0,22810	
ai_2					
l_Bedarbiai	-0,22504	0,490311	-0,4590	0,65330	
l_Bedarbiai_1	0,297251	0,474151	0,6269	0,54081	
l_Bedarbiai_2	-0,184568	0,495075	-0,3728	0,71487	
dt_5	-0,791122	0,433954	-1,8231	0,08972	*
dt_6	-2,34795	1,86995	-1,2556	0,22981	
dt_7	-2,9158	2,43319	-1,1983	0,25068	
dt_8	-2,58335	2,67388	-0,9661	0,35037	
dt_9	-2,02062	2,23064	-0,9059	0,38034	
dt_10	-2,24773	2,04025	-1,1017	0,28917	
Mean dependent var	6,572951	S.D. dependent var		1,592293	
Sum squared resid	0,740137	S.E. of regression		0,229928	
R-squared	0,992515	Adjusted R-squared		0,979148	
F(25, 14)	74,25458	P-value(F)		4,91e-11	
Log-likelihood	23,03845	Akaike criterion		5,923108	
Schwarz criterion	49,83397	Hannan-Quinn		21,79989	
rho	-0,108876	Durbin-Watson		1,656159	

Test for differing group intercepts -

Null hypothesis: The groups have a common intercept

Test statistic: $F(4, 14) = 2,05122$ with p-value = $P(F(4, 14) > 2,05122) = 0,142048$

Model 6: Pooled OLS, using 35 observations
 Included 5 cross-sectional units
 Time-series length = 7
 Dependent variable: ld_TUI

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	-0,875801	0,776596	-1,1277	0,27981	
ld_BVP_gyv	-0,657807	2,804	-0,2346	0,81818	
ld_BVP_gyv_1	0,0332693	2,13423	0,0156	0,98780	
ld_BVP_gyv_2	2,41676	2,53207	0,9545	0,35726	
ld_DU	7,97402	4,55878	1,7492	0,10382	
ld_DU_1	-6,51018	5,33721	-1,2198	0,24422	
ld_DU_2	0,33607	4,91174	0,0684	0,94649	
ld_Eksportas	0,0386884	0,408393	0,0947	0,92597	
ld_Eksportas_1	1,09499	0,455433	2,4043	0,03183	**
ld_Eksportas_2	0,528952	0,343827	1,5384	0,14792	
ld_Uzimti_gyvento	-0,889365	1,02608	-0,8668	0,40179	
jai					
ld_Uzimti_gyvento	0,500532	1,00315	0,4990	0,62614	
jai_1					
ld_Uzimti_gyvento	-1,21168	1,36106	-0,8902	0,38951	
jai_2					
ld_Bedarbiai	-0,227443	0,417898	-0,5443	0,59548	
ld_Bedarbiai_1	-0,368665	0,46153	-0,7988	0,43876	
ld_Bedarbiai_2	-0,234281	0,331328	-0,7071	0,49199	
dt_5	-0,19615	0,40877	-0,4799	0,63930	
dt_6	1,26471	1,71666	0,7367	0,47438	
dt_7	1,83698	1,45237	1,2648	0,22814	
dt_8	1,08825	1,18484	0,9185	0,37510	
dt_9	0,0895072	0,932007	0,0960	0,92496	
dt_10	-0,062646	0,672201	-0,0932	0,92717	
Mean dependent var	0,043185	S.D. dependent var		0,304797	
Sum squared resid	0,653824	S.E. of regression		0,224264	
R-squared	0,793005	Adjusted R-squared		0,458628	
F(21, 13)	2,371592	P-value(F)		0,056075	
Log-likelihood	19,99179	Akaike criterion		4,016411	
Schwarz criterion	38,23407	Hannan-Quinn		15,82834	
rho	0,131338	Durbin-Watson		1,467207	

Materialinių investicijų 1 modelio rezultatai

Model 7: Fixed-effects, using 45 observations

Included 5 cross-sectional units

Time-series length = 9

Dependent variable: l_MI

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>
const	2,19111	7,74785	0,2828	0,77941
l_BVP_gyv	-0,164627	0,769715	-0,2139	0,83219
l_DU	1,88174	1,1507	1,6353	0,11318
l_Eksportas	-0,240871	0,173908	-1,3851	0,17697
l_Uzimti_gyventoj	0,118028	0,457302	0,2581	0,79822
ai				
l_Bedarbiai	-0,0799119	0,185483	-0,4308	0,66989
dt_3	0,122674	0,162036	0,7571	0,45533
dt_4	0,114444	0,276649	0,4137	0,68226
dt_5	-0,243701	0,425591	-0,5726	0,57147
dt_6	-1,03505	0,602539	-1,7178	0,09687 *
dt_7	-0,864465	0,518811	-1,6662	0,10682
dt_8	-0,455799	0,494413	-0,9219	0,36446
dt_9	-0,482143	0,489987	-0,9840	0,33355
Mean dependent var	13,70301	S.D. dependent var	0,787056	
Sum squared resid	0,528810	S.E. of regression	0,137427	
R-squared	0,980598	Adjusted R-squared	0,969512	
F(16, 28)	88,44919	P-value(F)	1,10e-19	
Log-likelihood	36,13301	Akaike criterion	-38,26602	
Schwarz criterion	-7,552760	Hannan-Quinn	-26,81643	
rho	0,258792	Durbin-Watson	1,228110	

Test for differing group intercepts -

Null hypothesis: The groups have a common intercept

Test statistic: $F(4, 28) = 3,1792$ with p-value = $P(F(4, 28) > 3,1792) = 0,0284158$

Model 8: Pooled OLS, using 40 observations
 Included 5 cross-sectional units
 Time-series length = 8
 Dependent variable: ld_MI

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	-0,0185825	0,162278	-0,1145	0,90968	
ld_BVP_gyv	-0,329588	0,879659	-0,3747	0,71083	
ld_DU	2,23722	1,93221	1,1579	0,25706	
ld_Eksportas	-0,166277	0,146501	-1,1350	0,26635	
ld_Uzimti_gyvento	0,3863	0,526466	0,7338	0,46942	
jai					
ld_Bedarbiai	-0,198791	0,157784	-1,2599	0,21849	
dt_3	0,0317548	0,156162	0,2033	0,84039	
dt_4	-0,0758156	0,195361	-0,3881	0,70100	
dt_5	-0,344466	0,231605	-1,4873	0,14852	
dt_6	-0,680912	0,242702	-2,8055	0,00920	***
dt_7	0,27049	0,337756	0,8008	0,43021	
dt_8	0,411873	0,205564	2,0036	0,05524	*
dt_9	-0,0343288	0,163562	-0,2099	0,83534	
Mean dependent var	0,049827	S.D. dependent var		0,373243	
Sum squared resid	0,592814	S.E. of regression		0,148176	
R-squared	0,890889	Adjusted R-squared		0,842395	
F(12, 27)	18,37117	P-value(F)		6,01e-10	
Log-likelihood	27,47755	Akaike criterion		-28,95510	
Schwarz criterion	-6,999671	Hannan-Quinn		-21,01671	
rho	-0,212137	Durbin-Watson		2,134551	

Materialinių investicijų 2 modelio rezultatai

Model 9: Fixed-effects, using 40 observations
 Included 5 cross-sectional units
 Time-series length = 8
 Dependent variable: l_MI

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>
const	-3,11864	11,7291	-0,2659	0,79319
l_BVP_gyv	0,170725	1,23452	0,1383	0,89146
l_BVP_gyv_1	-0,239944	1,12007	-0,2142	0,83266
l_DU	2,74582	1,5091	1,8195	0,08463 *
l_DU_1	-0,0844705	2,3246	-0,0363	0,97139
l_Eksportas	-0,351884	0,218753	-1,6086	0,12420
l_Eksportas_1	-0,164906	0,195275	-0,8445	0,40891
l_Uzimti_gyventoj	-0,235186	0,599984	-0,3920	0,69943
ai				
l_Uzimti_gyventoj	0,588891	0,591481	0,9956	0,33195
ai_1				
l_Bedarbiai	-0,151711	0,207882	-0,7298	0,47442
l_Bedarbiai_1	0,285687	0,282731	1,0105	0,32497
dt_4	-0,0592773	0,162378	-0,3651	0,71910
dt_5	-0,419791	0,32516	-1,2910	0,21218
dt_6	-1,16083	0,856542	-1,3553	0,19123
dt_7	-1,26116	1,00398	-1,2562	0,22429
dt_8	-0,868192	0,825578	-1,0516	0,30617
dt_9	-0,820539	0,779416	-1,0528	0,30566
Mean dependent var	13,74870	S.D. dependent var		0,774622
Sum squared resid	0,338958	S.E. of regression		0,133566
R-squared	0,985516	Adjusted R-squared		0,970269
F(20, 19)	64,63762	P-value(F)		2,02e-13
Log-likelihood	38,65765	Akaike criterion		-35,31530
Schwarz criterion	0,151171	Hannan-Quinn		-22,49174
rho	0,039915	Durbin-Watson		1,445543

Test for differing group intercepts -
 Null hypothesis: The groups have a common intercept
 Test statistic: $F(4, 19) = 1,67706$
 with p-value = $P(F(4, 19) > 1,67706) = 0,196749$

Model 10: Pooled OLS, using 35 observations
 Included 5 cross-sectional units
 Time-series length = 7
 Dependent variable: ld_MI

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	-0,0967797	0,280824	-0,3446	0,73437	
ld_BVP_gyv	-2,34889	1,04566	-2,2463	0,03747	**
ld_BVP_gyv_1	-1,12411	0,911107	-1,2338	0,23315	
ld_DU	4,53513	2,01746	2,2479	0,03735	**
ld_DU_1	2,96268	1,9194	1,5435	0,14010	
ld_Eksportas	-0,292325	0,16969	-1,7227	0,10208	
ld_Eksportas_1	-0,0966326	0,145854	-0,6625	0,51603	
ld_Uzimti_gyvento	0,254523	0,469092	0,5426	0,59407	
jai					
ld_Uzimti_gyvento	1,47546	0,532961	2,7684	0,01266	**
jai_1					
ld_Bedarbiai	0,0512237	0,15702	0,3262	0,74802	
ld_Bedarbiai_1	0,395829	0,182771	2,1657	0,04401	**
dt_4	-0,160789	0,1377	-1,1677	0,25817	
dt_5	-0,679207	0,214565	-3,1655	0,00535	***
dt_6	-1,75362	0,534241	-3,2825	0,00414	***
dt_7	0,207186	0,457725	0,4526	0,65621	
dt_8	1,20374	0,43334	2,7778	0,01241	**
dt_9	0,387368	0,318946	1,2145	0,24024	
Mean dependent var	0,030851	S.D. dependent var		0,392808	
Sum squared resid	0,288200	S.E. of regression		0,126535	
R-squared	0,945064	Adjusted R-squared		0,896233	
F(16, 18)	19,35349	P-value(F)		3,66e-08	
Log-likelihood	34,32749	Akaike criterion		-34,65498	
Schwarz criterion	-8,214064	Hannan-Quinn		-25,52758	
rho	0,070867	Durbin-Watson		1,683823	

Materialinių investicijų 3 modelio rezultatai

Model 28: Fixed-effects, using 35 observations

Included 5 cross-sectional units

Time-series length = 7

Dependent variable: l_MI

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	24,7211	14,6732	1,6848	0,12293	
l_BVP_gyv	0,32163	1,47955	0,2174	0,83228	
l_BVP_gyv_1	1,01342	0,956164	1,0599	0,31413	
l_BVP_gyv_2	1,69298	0,99224	1,7062	0,11878	
l_DU	3,64208	1,53348	2,3750	0,03894	**
l_DU_1	0,659457	2,24143	0,2942	0,77461	
l_DU_2	-6,40996	2,80242	-2,2873	0,04522	**
l_Eksportas	-0,464047	0,145314	-3,1934	0,00960	***
l_Eksportas_1	-0,337013	0,164507	-2,0486	0,06766	*
l_Eksportas_2	-0,408092	0,192535	-2,1196	0,06007	*
l_Uzimti_gyventoj	-0,0262948	0,521905	-0,0504	0,96081	
ai					
l_Uzimti_gyventoj	1,2482	0,446259	2,7970	0,01889	**
ai_1					
l_Uzimti_gyventoj	-0,466657	0,600021	-0,7777	0,45473	
ai_2					
l_Bedarbiai	0,0365729	0,16394	0,2231	0,82796	
l_Bedarbiai_1	0,0467631	0,211921	0,2207	0,82979	
l_Bedarbiai_2	-0,0411773	0,201397	-0,2045	0,84210	
dt_5	-0,147851	0,191056	-0,7739	0,45691	
dt_6	-0,324803	0,882525	-0,3680	0,72052	
dt_7	1,01453	1,17743	0,8616	0,40907	
dt_8	1,8847	1,35226	1,3937	0,19359	
dt_9	1,13894	1,14423	0,9954	0,34303	
Mean dependent var	13,78134	S.D. dependent var		0,759445	
Sum squared resid	0,054551	S.E. of regression		0,073858	
R-squared	0,997218	Adjusted R-squared		0,990542	
F(24, 10)	149,3659	P-value(F)		7,09e-10	
Log-likelihood	63,45672	Akaike criterion		-76,91344	
Schwarz criterion	-38,02974	Hannan-Quinn		-63,49079	
rho	-0,434237	Durbin-Watson		2,487583	

Test for differing group intercepts -

Null hypothesis: The groups have a common intercept

Test statistic: $F(4, 10) = 5,31919$ with p-value = $P(F(4, 10) > 5,31919) = 0,0147055$

Model 16: Pooled OLS, using 30 observations
 Included 5 cross-sectional units
 Time-series length = 6
 Dependent variable: ld_MI

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	0,123662	0,393117	0,3146	0,76026	
ld_BVP_gyv	-0,472404	1,73761	-0,2719	0,79186	
ld_BVP_gyv_1	0,560419	1,20489	0,4651	0,65289	
ld_BVP_gyv_2	0,364302	1,37954	0,2641	0,79767	
ld_DU	2,46817	2,2797	1,0827	0,30711	
ld_DU_1	2,39729	2,78499	0,8608	0,41170	
ld_DU_2	-5,03195	3,399	-1,4804	0,17290	
ld_Eksportas	-0,451694	0,215596	-2,0951	0,06564	*
ld_Eksportas_1	-0,23446	0,240832	-0,9735	0,35572	
ld_Eksportas_2	-0,331385	0,20248	-1,6366	0,13613	
ld_Uzimti_gyvento	0,495445	0,620531	0,7984	0,44518	
jai					
ld_Uzimti_gyvento	1,30165	0,502285	2,5915	0,02914	**
jai_1					
ld_Uzimti_gyvento	-0,469914	0,74633	-0,6296	0,54459	
jai_2					
ld_Bedarbiai	0,127867	0,223079	0,5732	0,58055	
ld_Bedarbiai_1	0,118214	0,28854	0,4097	0,69161	
ld_Bedarbiai_2	-0,156292	0,250853	-0,6230	0,54872	
dt_5	-0,30676	0,24877	-1,2331	0,24877	
dt_6	-0,822759	1,01618	-0,8097	0,43902	
dt_7	1,05713	0,869445	1,2159	0,25496	
dt_8	0,844888	0,633995	1,3326	0,21540	
dt_9	-0,426402	0,525177	-0,8119	0,43778	
Mean dependent var	-0,024170	S.D. dependent var		0,394562	
Sum squared resid	0,106305	S.E. of regression		0,108681	
R-squared	0,976454	Adjusted R-squared		0,924128	
F(20, 9)	18,66117	P-value(F)		0,000048	
Log-likelihood	42,07145	Akaike criterion		-42,14290	
Schwarz criterion	-12,71775	Hannan-Quinn		-32,72954	
rho	-0,510664	Durbin-Watson		2,331219	